

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ІВАН ЦІХОЦЬКИЙ, ОКСАНА ЛЕВЧУК

Лексикографічний практикум

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для студентів I курсу філологічного факультету**

ЛЬВІВ – 2013

УДК 811.161.2'374(075.8)
ББК 81.2Укр-923

Відповідальний редактор:

Терлак З. М., кандидат філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови Львівського
національного університету імені Івана Франка

*Рекомендувала до друку кафедра української мови
Львівського національного університету імені Івана Франка
(протокол № 1 від 30 серпня 2013 року)*

Ціхоцький І., Левчук О.

Лексикографічний практикум. Навчально-методичний посібник для студентів I курсу філологічного факультету / Іван Ціхоцький, Оксана Левчук. – Львів, 2013. – 114 с.

Посібник призначений для роботи на практичних заняттях із лексикографії сучасної української літературної мови зі студентами I курсу філологічного факультету. Містить завдання для 9 практичних занять, порівняльну характеристику та зразки словникових статей із різних типів лексикографічних праць, тематичний реєстр основних словників та список літератури.

Для студентів українського відділення філологічних факультетів університетів.

УДК 811.161.2'374(075.8)
ББК 81.2Укр-923

© Іван Ціхоцький, Оксана Левчук, 2013

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ТЕМА 1.	Теорія та історія лексикографії. Сучасна лексикографічна парадигма. Типологія словників. Періодизація розвитку української лексикографії. Найдавніші українські словники	6
ТЕМА 2.	Енциклопедичні словники. Український енциклопедичний рух	11
ТЕМА 3.	Тлумачні словники української мови	25
ТЕМА 4.	Історична лексикографія української мови	38
ТЕМА 5.	Етимологічні словники української мови та суміжні з ними видання (словники іншомовних слів)	41
ТЕМА 6.	Двомовна та багатомовна лексикографія. Перекладні словники. Українська термінографія. Термінні словники	44
ТЕМА 7.	Територіальна й соціальна лексикографія. Діалектні та жаргонні словники	50
ТЕМА 8.	Ідіолектна лексикографія. Словники мови письменника, словопоказчики, конкорданси. Стилiстична лексикографія	56
ТЕМА 9.	Онімна лексикографія	64
ДОДАТКИ	I. Тематичний реєстр словників	69
	II. Література	109

ВСТУП

Лексикографія (від грец. *λεξικογραφία* та грец. *λεξικόν* – словник і грец. *γράφω* – пишу), або **словникарство (словництво)**, – прикладна лінгвістична дисципліна, що займається збором, описом, упорядкуванням лексичного матеріалу й теоретичними засадами укладання словників.

Пріоритетними завданнями лексикографії є нормування, кодифікація, а в окремих випадках звичайне реестрування лексики якоїсь мови в цілому, зокрема її літературного різновиду, ідіолекту окремих авторів, територіальних і соціальних діалектів, лексики окремих сфер пізнання в діахронному або етимологічному перерізі, з поданням сучасної правописно-акцентологічної норми чи норми їх уживання у стійких словосполученнях, фразеологізмах та стилістичної функціональності. Сьогодні дисципліна є складовою курсу лексикології сучасної української літературної мови й посідає важливе місце в підготовці українського філолога.

Основними завданнями курсу «Українська лексикографія» є формування у студентів наукових поглядів на лексикографію, вироблення навичок самостійних спостережень над різними структурами в лексикографічних виданнях, навиків типології словників і періодизації розвитку української лексикографії, знання базових словників, а також ідей мовознавців, які долучилися до параметризації українського словникового фонду.

Відтак у результаті вивчення курсу лексикографії студент повинен **знати**:

- предмет, завдання й місце лексикографії серед інших мовознавчих дисциплін;
- аспекти й методи дослідження в лексикографії;
- основні ознаки словника та аспекти лексикографічної типології;
- принципи укладання словників;
- базові терміни української лексикографії;
- періодизацію розвитку українського словництва;

- основні словники староукраїнської та нової української лексикографії;
- принципи побудови статей у словниках різних типів;
- наукові праці з проблем історії та теорії лексикографії;
- основних дослідників, що працювали у сфері історичних лексикографічних досліджень;
- головні ідеї провідних українських і зарубіжних лексикографів.

Студент повинен **уміти**:

- орієнтуватися в давніх та сучасних лексикографічних джерелах і застосовувати їх у практичній діяльності;
- аналізувати наукові лексикографічні праці;
- визначати тип словника;
- досліджувати мікро- та макроструктуру словників різних періодів;
- характеризувати різні типи лексикографічних видань.

**ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЛЕКСИКОГРАФІЇ.
СУЧАСНА ЛЕКСИКОГРАФІЧНА ПАРАДИГМА.
ТИПОЛОГІЯ СЛОВНИКІВ. ПЕРІОДИЗАЦІЯ
РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКОГРАФІЇ.
НАЙДАВНІШІ УКРАЇНСЬКІ СЛОВНИКИ.**

I. ТЕОРІЯ ЛЕКСИКОГРАФІЇ

I.1. Теоретична (металексикографія) і практична лексикографія та їх завдання. Структурування сучасної лексикографічної парадигми:

I.1.1) теорія лексикографії (загальна теорія; організація словникарської праці; лексикографічне дослідження мови; лексикографічний опис мови);

I.1.2) студії з користування словниками;

I.1.3) критика словників;

I.1.4) маркетинг словників.

I.2. Базові поняття лексикографії: *словник, макроструктура* (структура словника), *мікроструктура* (словникова стаття, вокабула), *реєстр, реєстрова одиниця, заголовкова одиниця, ремарка* (семантична, граматична, стилістична, функціональна), *транскрипція, синопсис, дефініція, екземпліфікація, вхідна і вихідна мова, пасивний і активний словник, концепція, інструкція, філіація, семантизація, лексикографічна параметризація, лексикографування, лексикографічні символи й умовні позначення.*

I.3. Наукові напрями сучасної лексикографічної парадигми:

I.3.1) загальна (універсальна) і конкретна (національна);

I.3.2) синхронна (описова) і діахронна (історична);

I.3.3) загальномовна й лектна (діалектна, соціолектна, ідіолектна);

I.3.4) нормативна й реєстративна;

I.3.5) тлумачна й перекладна;

- I.3.6) наукова, навчальна й довідкова;
- I.3.7) традиційна, комп'ютерна й корпусна.
- I.4. Типологія модерних словників:
 - I.4.1) за змістом (енциклопедичні (поняттєві) і лінгвістичні (загальномовні));
 - I.4.2) за відбором лексики (тезауруси (повні) і часткові);
 - I.4.3) за способом опису слова (спеціальні та універсальні);
 - I.4.4) за одиницею лексикографічного опису (словники лексем, морфем, фразеологічних одиниць);
 - I.4.5) за епохою функціонування (сучасні та історичні);
 - I.4.6) за призначенням (словники помилок, труднощів, навчальні);
 - I.4.7) за мовним охопленням (одномовні, двомовні (перекладні), багатомовні);
 - I.4.8) за розміщенням лексичного матеріалу (прямі (алфавітні), зворотні, алфавітно-гніздові, ідеографічні (тематичні));
 - I.4.9) за обсягом реєстрового матеріалу (короткі (до 30 000 слів), середні (70-80 000 слів), великі (понад 80 000 слів)).

II. ІСТОРІЯ ЛЕКСИКОГРАФІЇ

II.1. Дословниковий період розвитку української лексикографії XI – XVI ст. Традиція глосування. Глосарії – прототипи сучасних українських словників.

II.1.1. Типологія глос:

II.1.1.1) за місцем розташування (внутрішньорядкові (рядкові), міжрядкові (інтерлінеарні), покрайні (берегові, маргінальні));

II.1.1.2) за змістом (перекладні, пояснювальні (тлумачні), етимологічні, порівняльно-зіставні (текстологічні));

II.1.1.3) за структурою (однослівні, багатослівні);

II.1.1.4) за походженням (вторинні (оригінальні), первинні).

П.1.2. Різновиди перших українських глосаріїв (ономастикони, символики (приточники), перекладні словники, розмовники).

П.2. Староукраїнська лексикографія XVI – кінця XVIII ст. Розквіт перекладного словництва.

П.2.1. Анонімний «**Лексисъ съ толкованіємъ словенскихъ словъ просто**» (кін. XVI ст., 896 слів) – перший церковнослов'янсько-український словник.

П.2.2. «**Лексис ...**»¹ **Лавренія Зизанія** (Вільно, 1596, 1061 слово): склад, джерела реєстру та значення словника.

П.2.3. «**Лексикон словенороський ...**»² **Памва Беринди** (К., 1627, 7 000 слів): структура словника (перекладна та ономастична частина реєстру).

П.2.4. Анонімний «**Синоніма славеноросская**» (середина XVII ст., 7 000 слів) – перший українсько-церковнослов'янський словник.

П.2.5. «**Лексикон латинський**» **Єпифанія Славинецького** (К., 1642, 27 000 слів).

П.2.6. «**Лексикон славено-латинський**» **Єпифанія Славинецького та Арсенія Корецького-Сатановського** (М., 1650, 7 500 слів).

П.2.7. «**Лексикон греко-славено-латинський**» **Єпифанія Славинецького** (М., після 1663 р.).

П.2.8. Анонімний «**Семимовний словник**» (середина XVII ст., 2500 слів) – зразок багатомовної середньовічної лексикографії (латинсько-новогрецько-турецько-татарсько-вірменсько-українсько-молдавський словник).

П.3. Нова українська лексикографія (кінець XVIII – XX ст.). Розквіт тлумачного словництва.

П.3.1. Словники першої половини XIX ст.

П.3.1.1. «**Собраніе малороссійскіхъ словъ ...**»³ **Івана Котляревського** (СПб., 1798, 972 словникові статті).

¹ Повна назва – «Лексис Сиріч Реченія, Вькратъци събран(ъ)ны. И из словес(н)скаго языка, на просты(й) Рускій Діяле(к)тъ Истол(ъ)кованы. Л. З».

² Повна назва – «Леѣіконъ славеноросскій и именъ тлькованіе».

П.3.1.2. «Краткій малоросійській словарь» Олексія Павловського (СПб., 1818, 1131 словникова стаття): елементи тлумачної, перекладної, термінологічної, ономастичної і фразеологічної специфікації.

П.3.1.3. «Словарь малоросійской старины» Василя Ломиковського (71 слово, 1808): енциклопедичний характер пам'ятки.

П.3.1.4. «Собраніє словъ малоросійскаго наречія» Івана Войцеховича (1173 слова, 1823).

П.3.1.5. «Словарь малоросійского наречія» Павла Білецького-Носенка (рукопис, 1840-42, 20 000 вокабул) – словник диференційно-регіонального типу.

П.3.1.6. Рукописні словники української мови Левка Боровиковського (не зберігся) та **Амвросія Метлинського** («Словарь малоросійского наречія», 1835, 4500 слів).

П.3.2. Лексикографія другої половини ХІХ – початку ХХ ст.

П.3.2.1. «Словарь малорусскаго наречія» Олександра Афанасьєва-Чужбинського (СПб., 1855, Т. 1, 6 000 слів).

П.3.2.2. «Опытъ южнорусскаго словаря» Каленика Шейковського (К., 1861, Вип. 1, 1481 словникова стаття).

П.3.2.3. «Словарь малоросійскихъ ідіомовъ» Миколи Закревського (М., 1861, 11 000 слів).

П.3.2.4. «Опытъ русско-украинскаго словаря» Михайла Левченка (К., 1874, 7 600 слів).

П.3.2.5. «Словниця української (або югово-руської) мови» Фортуната Піскунова (8 000 – 15 000 слів, 1873; 1882).

П.3.2.6. «Словарь російсько-український» М. Уманця та А. Спілки (Львів, Т. 1-4, 1893-98, 37 000 слів).

³ Повна назва – «Собраніє малоросійскихъ словъ содержащихся въ «Энеиде», и сверхъ того еще весьма многихъ иныхъ, издревле вошедшихъ въ Малоросійское наречіє съ другихъ языковъ, или и коренныхъ Россійскихъ, но не употребительныхъ».

П.3.2.7. «Русско-малоросійській словарь» Євгена Тимченка (К., Т. 1-2, 1897-99, 40 000 слів).

П.3.2.8. «Словарь української мови» Бориса Грінченка (СПб., Т. 1-4, 1907-09, 68 000 слів).

П.3.3. Західноукраїнська лексикографія другої половини XIX ст.

П.3.3.1. «Словарь рускій» Михайла Петрушевича (1865).

П.3.3.2. «Словено-русскій корнесловъ» Антонія Петрушевича – перший український словник етимологічного типу.

П.3.3.3. «Нѣмецко-русский словарь» Омеляна Партицького (35 000 слів, 1867).

П.3.3.4. «Малоруско-німецький словар» Євгена Желехівського та Софрона Недільського (Львів, Т. 1-2, 1885-86, 64 000 слів).

П.3.3.5. «Русько-мадярський словар» Ласлова Чопея (20 000 слів, 1883).

П.4. Українська лексикографія першої третини XX ст.

П.4.1. Перекладні словники.

П.4.2. Інститут української наукової мови і творення української національної термінології. Концепція термінологічного словника.

П.4.3. Концепція історичного словника. «Історичний словник українського язика» за редакцією Євгена Тимченка.

П.4.4. Витоки українського енциклопедичного руху.

П.5. Новітня українська лексикографія. Наукові досягнення й перспективи сучасного українського словництва.

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНІ СЛОВНИКИ. УКРАЇНСЬКИЙ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИЙ РУХ.

1. Енциклопедичний словник як різновид лексикографічної продукції. Відмінність від словників лінгвістичного типу. Особливості реєстру та змісту.

1.1. Жанрові ознаки енциклопедії як різновиду наукової чи науково-популярної довідкової літератури.

1.2. Типологія енциклопедій: за обсягом (великі, малі, короткі, енциклопедичні довідники), за змістом (загальні, галузеві (тематичні), регіональні, проблемні, персональні).

1.3. Структурні моделі словникових статей (статті-огляди, статті-довідки, статті-тлумачення, статті-покликання).

1.4. Історія енциклопедичного руху в Україні й за кордоном. Прототипи сучасних українських енциклопедій.

1.4.1. **Грушевський М. Украинский народ в его прошлом и настоящем: У 2-х т. (1914-16).**

1.4.2. **Українська загальна енциклопедія (УЗЕ) – Книга Знання (Коломийська енциклопедія) / За ред. І. Раковського та В. Сімовича: У 3-х т. (1930-35).**

1.4.3. **Українська радянська енциклопедія (УРЕ): У 20-ти тт. (Т. 1, 1933).**

1.4.4. **Онацький Є. Українська мала енциклопедія: У 8-ми тт. (1957-67).**

2. Загальні енциклопедії.

2.1. **Енциклопедія українознавства (ЕУ): У 11-ти томах (1955-85).**

2.1.1. Історія укладання. Проект ЕУ-1 (1949-52, у 3-х томах, за редакцією проф. І. Раковського): тематичний характер видання, особливості відбору матеріалу.

2.1.2. Проект ЕУ-2 (1955-85, у 11-ти томах, за редакцією проф. В. Кубійовича): історія становлення та організації видання.

2.1.3. Характер реєстрового матеріалу. Проблема «україноцентризму». Методи відбору інформації та особливості лексикографування.

2.1.4. Англomовне видання Енциклопедії українознавства (**Encyclopedia of Ukraine**, Торонто, Баффало, Лондон, 1984-1985).

2.2. **Українська радянська енциклопедія (УРЕ)** у 17-ти томах (1959-65); у 12-ти томах (перевидання) (1974-85): історія укладання, особливості будови, характер реєстрового матеріалу, будова словникової статті. Скорочена версія УРЕ – **Український радянський енциклопедичний словник (УРЕС)**: У 3-х тт. (1966-68, 1986-87).

2.3. **Універсальний словник-енциклопедія (УСЕ)** (1999, 2003, 2005): історія укладання, особливості будови, характер реєстрового матеріалу, будова словникової статті.

2.4. Електронні онлайн-енциклопедії: **Вікіпедія** (<http://uk.wikipedia.org>), **Знаймо** (<http://znaimo.com.ua>), **Хохлопедія: Українська енциклопедія** (<http://hohlopedia.org.ua>), **Українська інтернет-енциклопедія** (<http://www.uapedia.com.ua>). Особливості інтерактивного е-формату.

3. Різновиди тематичних енциклопедій.

3.1. Проблемні (спеціалізовані).

3.1.1. Історичні: **Радянська енциклопедія історії України**: У 4-х тт. (1969-72); **Енциклопедія історії України**: У 10-ти тт. (2003-12); **Малий словник історії України** / Відп. ред. Валерій Смолій (1997); **Підкова Ш., Шуст Р. Довідник з історії України**: У 3-х тт. (2002).

3.1.2. Географічні: **Географічна енциклопедія України**: У 3-х тт. (1989-93).

3.1.3. Мовознавчі: **Українська мова. Енциклопедія** (2000, 2004, 2007, 2013); **Мала філологічна енциклопедія** / Укл.: О. І. Скопенко, Т. В. Цимбалюк (2007).

3.1.4. Літературознавчі: **Українська літературна енциклопедія**: У 5-ти тт. (Т. 1-3, 1988-...); **Літературознавчий словник-довідник** / За ред. Р. Гром'яка (1997);

Лексикон загального та порівняльного літературознавства / За ред. А. Волкова (2001).

3.1.5. Культурологічні та мистецтвознавчі: **Українська музична енциклопедія**: У 3-х тт. (2006-11); **Мала українська музична енциклопедія** / Упор. О. Залеський (1971); **Мистецтво України: Біографічний довідник** (1997).

3.1.6. Філософські та політологічні: **Політичний словник** / За ред. В. К. Врублевського, Л. М. Кравчука, А. В. Кудрицького (2 500 словникових статей, 1987); **Філософський енциклопедичний словник** / Шинкарук В. І. та ін. (1 700 словникових статей, 2002).

3.1.7. Соціологічні та психологічні: **Психологічна енциклопедія** / Степанов О. М. (2185 словникових статей, 2006); **Соціологічна енциклопедія** / Городяненко В. Г. (1042 словникові статті, 2008).

3.1.8. Економічні: **Економічна енциклопедія** / За ред. С. В. Мочерного: У 3-х тт. (більше 7 500 словникових статей, 2000-02).

3.1.9. Технічні: **Енциклопедія кібернетики**: У 2-х тт. / За ред. В. М. Глушкова (1973); **Гірничий енциклопедичний словник**: У 3-х тт. / За ред. В. С. Білецького (11000 словникових статей, 2001-2004); **Мала гірнична енциклопедія** (18000 словникових статей, 2004-2011).

3.1.10. Сільськогосподарські: **Українська сільськогосподарська енциклопедія** / За ред. Р. Пересипкіна: У 3-х тт. (1970-1972).

3.1.11. Біологічні та хімічні: **Біологічний словник** / За ред. І. Г. Підоплічка (4 000 словникових статей, 1986).

3.1.12. Фізичні: **Фізичний тлумачний словник** / М. О. Вакуленко, О. В. Вакуленко (6 700 словникових статей, 2008).

- 3.1.13. Математичні: **Бугай А. С. Короткий тлумачний математичний словник** (1964).
- 3.1.14. Медичні: **Лікарські рослини : Енциклопедичний довідник** / Відп. ред. А. М. Гродзінський (1 200 гасел, 1990).
- 3.1.15. Юридичні: **Юридична енциклопедія** / За ред. Ю. С. Шемшученка: У 6-ти тт. (10 000 гасел, 1998-2004); **Юридична енциклопедія для юнацтва** / За ред. С. В. Ківалова, Ю. М. Оборотова (2 000 словникових статей, 2006).
- 3.2. Регіональні: **Енциклопедія Львова** / За ред. А. Козицького та І. Підкови: У 5-ти тт. (Т. 1-4, 2007-2012); **ENCYCLOPEDIA. Львівський національний університет імені Івана Франка**: У 2-х тт. (Т. 1, 2011).
- 3.3. Персональні: **Українські письменники: Біо-бібліографічний словник**: У 5-ти тт. (2005); **Шевченківський словник** / За ред. Є. П. Кирилюка: У 2-х тт. (1975-77); **Кочан І., Захлюпана Н. Українська лінгводидактика в іменах. Словник-довідник** (2011).
4. Сучасний енциклопедичний рух в Україні.
- 4.1. Діяльність Інституту енциклопедичних досліджень НАН України (2004).
- 4.2. **Енциклопедія сучасної України (ЕСУ)**: У 25 т. (Т. 1-11, 2001-2011).
- 4.3. **Українська універсальна енциклопедія** – новий науковий проект НАН України і НТШ.

I. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИХ ГАСЕЛ (на прикладі заголовного слова *МАЗЕПА Іван*)

*ЕНЦИКЛОПЕДИЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА (ЕУ-2):
В 11-ти томах (1955-85):*

Мазепа Іван (20. 3. 1639 – 21/22. 9. ст. ст. 1709), гетьман України (1687–1709), великий діяч укр. державности, син Степана Адама М. (див.) і Марини з Мокієвських М. (див.), нар. в с. Мазепинцях на Білоцерківщині, вчився у Києво-Могилянській Колегії і в єзуїтській колегії у Варшаві. Був «покойовим» у короля Яна Казіміра, який послав його для завершення освіти за кордон; 1656–59 рр. був у Німеччині, Італії, Франції й Нідерляндах, вивчав м. ін. артилерійську справу. По повероті до Польщі М. продовжував службу як «покойовий дворянин» при королівському дворі й виконував низку дипломатичних доручень на Україні. 1683 р. М. повернувся на Україну, щоб допомогти хворому батькові; після його смерті (1665) дістав звання Чернігівського підчашого. 1669 р. вступив на службу до гетьмана П. Дорошенка; тоді ж одружився з Ганною Половець († 1702), дочкою ген. обозного Семена Половця й удовою білоцерківського полк. Самійла Фридрикевича. Спочатку М. був ротмістром надвірної корогви (командиром гетьманської гвардії), а згодом виконував обов'язки ген. осавула. М. брав участь у війні Дорошенка як союзника Туреччини проти Польщі (похід у Галичину 1672), а гол. відбував дипломатичні місії, зокрема до Криму (1673) й до гетьмана І. Самойловича (поч. 1674). Посланий влітку 1674 до Криму й Туреччини, М. попав у полон до запорожців, які видали його Самойловичеві; М. скоро здобув собі довір'я Самойловича, який зробив його «гетьманським дворянином» і не раз посилав його у різних держ. і приватних справах до Москви. М. брав також участь у *Чигиринських походах* (1677-78). 1682 р. М. був призначений на ген. осавула. Разом з політ. впливами росли й маєтки М. як на Україні, так і в суміжних пов. Московщини. Авторитет М. і на Україні, і в

І. Мазепа
з гравюри
Д. Галаховського
(1708)

І. Мазепа
на дзвоні роботи
Карпа Балашевича
(1699)

Москві стояв так високо, що коли скинено було Самойловича, рада на р. Коломаку 25. 7. 1687, за згодою Моск. уряду, обрала його гетьманом. Тоді ж було укладено укр.-моск. договір (див. *Коломацькі статті*), який визначив дальші відносини двох держав.

Політ. програма М. визначилася ще в часи Дорошенка і Самойловича. Він твердо стояв на ґрунті укр. коз.-гетьманської державности й соборности укр. земель. Основні цілі політики М. як гетьмана України були: об'єднання укр. земель, насамперед Гетьманщини, Правобережжя, Запоріжжя і, якщо можливо, Слобожанщини й Ханської України у складі єдиної укр. держави і встановлення міцної автократичної гетьманської влади у становій державі євр. типу, із збереженням традиційної системи коз. устрою. Спочатку М. вважав за можливе співжиття України з Московією на засадах Переяславської угоди Б. Хмельницького, сподіваючись у союзі й за допомогою Москви, здійснити свої пляни. М. брав активну участь у війні Москви з Туреччиною й Кримом (Кримський похід 1689, взяття Казикермана 1695, облога й взяття Озова 1696, Таванські походи на низ Дніпра другої пол. 1690-их рр. тощо). Хоч Константинопільська угода 1700 не поширила укр. володінь до Чорного м., але вона забезпечила на якийсь час укр. землі віз загрози з боку Туреччини й руйнівських нападів татар. Так само М. підтримував Москву в перший період *Північної війни* (до 1708), допомагаючи (військом, зброєю, грішми й харчами) рос. армії оволодіти швед. Прибалтикою й закріпитися там. Участь у Північній війні дала М. змогу, не зважаючи на опір і протести Польщі й Москви, опанувати 1704 р. Правобережну Україну, де діяльність Семена Палія в кін. 17 і на поч. 18 в. фактично ліквідувала польс. владу й створила передумови для об'єднання Правобережжя з Гетьманщиною.

У царині внутр. політики М. підніс на високий щабель укр. госп-во, зокрема пром-сть, дбав про розвиток укр. науки (зокрема історії), освіти (перетворення Києво-Могилянської Колегії на Академію 1694 р., заснування Чернігівського Колегіюму 1700 р. тощо) та культури, особливо літератури (творчість Дмитра Туптала, Стефана Яворського, Іоана Максимовича, Теофана Прокоповича та ін., в тому ч. самого М., автора кількох віршів, зокрема думи «Всі покою щиро прагнуть») і мистецтва (особливо архітектури та малярства), що його М. був великим і щедрим меценатом (величні церк. пам'ятки мазепинського бароко у Києві, Чернігові, Переяславі тощо).

Хоч М. вдалося створити нову, зв'язану з ним і зобов'язану йому провідну старшинську верству, але він весь час мав потужну старшинську опозицію, яка виступила проти гетьманського абсолютизму й нерідко ставила М. у дуже загрозливе становище (повстання Петра *Іваненка* 1691-96, виступ Василя *Кочубея* 1708 тощо). Численні заходи М. для забезпечення прав козацтва (універсал 1691), міщанства (низка охоронних універсалів містам) й селянства (універсал 28. 11. 1701 про обмеження панщини двома днями на тиждень) не могли усунути соц. суперечностей, які в наслідок безперервних воєн і військ. тягарів та руйнації, а гол. – щораз більшого державного визиску й старшинських надуживань, раз-у-раз зростали. Велике невдоволення

викликала співпраця М. з Москвою, яка, в умовах важкої півн. війни, щораз гостріше й бруталніше провадила свою імперіялістичну політику на Україні. Все це позбавило М. солідарної нац. підтримки в критичний момент укр. історії.

Петро I не лише втручався у внутр. справи України, надміру визискуючи укр. людність для дальшого ведення війни, але й вирішив звести нанівець самостійність укр. держави й скасувати її коз. устрій. Довідавшись про пляни Петра, М., підтриманий більшістю вищої старшини, розпочав (приблизно 1704) з поль. королем Станиславом Лещинським, а згодом з швед. королем Карлом XII таємні переговори, які завершилися 1708 р. угодою про прилучення України до антимоск. коаліції. Докладний зміст цієї угоди невідомий, але основна мета її, навіть за офіц. рос. джерелами, була: «чтоб малороссийские козацкие народы от России были особое княжение, а не под Российской державою». Пізніше, до цієї коаліції приєдналося Запоріжжя, і 28. 3. 1709 р. був укладений (у Великих Будищах) договір між М. і кошовим отаманом, К. *Гордієнком*, з одного боку, і Карлом XII – з другого, в якому швед. король зобов'язався не укладати мирової угоди з Москвою, доки не буде визволено з-під моск. влади Україну й Запоріжжя.

Але укр.-моск. війна 1708-09 рр., яка провадилася на території України, закінчилася поразкою союзників. Москві вдалося захопити Батурин з великими військ. запасами й ген. артилерією й розколоти укр. сили шляхом утворення нового гетьманського уряду й страшного терору проти прихильників М. (руйнація Батурина і Запорізької Січі). Спроби М. зорганізувати широкий антимоск. фронт на сх. Європи були марні, а Полтавська поразка 27. 6. 1709 (див. *Полтавська битва*) і капітуляція швед. армії під Переволочною вирішили долю України. М. й Карл XII, з рештками швед. і укр. (запор.) війська, подалися на еміграцію до Туреччини. М., зламаний поразкою, віком і хворобою, помер у Бендерах, вночі з 21 на 22. 9. 1709 р., і був похований спочатку у Варниці, а потім у монастирі св. Юрія у Галаці (згодом могила М. була знищена). Петро I, який даремно вимагав, щоб Туреччина видала йому М., ще раніше оголосив його «зрадником» і наказав рос. і укр. Церкві виклясти його ім'я. Відтоді рос. (й сов.) пропаганда і історіографія уже понад 250 років робить усе, щоб очорнити ім'я великого укр. патріота й держ. діяча. Але, не зважаючи на подекуди контroversійні оцінки особи й окремих моментів діяльності М. в укр. історіографії, світле ім'я М. залишилося в укр. нац. традиції як символ великого патріота-державника, а часи його гетьманування слушно названо добою Мазепинського ренесансу.

Ім'я й образ М. були надхненням для багатьох більших і менших творців світової й укр. літератури (Ф. Вольтер, Д. Байрон, В. Гюго, В. фон Гайденштам, Р. Готшаль, О. Пушкін, К. Рилєєв, Ю. Словацький, Б. Залеський, Б. Лепкий, Л. Старицька-Черняхівська, В. Сосюра та ін.), музики (Ф. Ліст, П. Чайковський, П. Сокальський та ін.) й малярства та різьбарства (О. Верне, Т. Шевченко, І. Рєпін, В. Масютин, О. Архипенко та ін.).

Література: Уманець Ф. Гетман Мазепа. П. 1897; Лазаревский А. Заметки о Мазепе. КСт. 1898, 3, 4, 6; Костомаров Н. Мазепа и мазепинцы. Собрание сочинений, кн. VI, II. 1905; Записки НТШ, т. 92 (т. присвячений Мазепинській добі). Л. 1909; Jensen A. Mazepa. Люнд 1909; Мазепа. Зб. I-II, Праці Укр. Наук. Ін-ту в Варшаві, тт. 46, 47. В. 1938–39; Кгурнускуй В. Hetman Mazepa und seine Zeit (1687–1709). Ляйпціг. 1942; Дядиченко В. нариси суспільнщ-політ. устрою Лівобережної України кін. XVII – поч. XVIII ст. К. 1959; Оглоблин О. Гетьман Іван Мазепа та його доба. ЗНТШ, т. 170. Нью-Йорк-Париж-Торонто. 1960; Kentrschynskij V. Mazepa. Стокгольм. 1962; Mackiw Th. Mazepa im Lichte der zeitgenössiischen deutschen Quellen, ЗНТШ, т. 174. Мюнхен. 1963.

О. Оглоблин

УКРАЇНСЬКА РАДЯНСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ (УРЕ): У 12-ти томах (перевидання) (1974-85)

МАЗЕПА Іван Степанович (1644–1709) – гетьман Лівобережної України (1687–1708), великий феодал. Н. в укр. шляхет. родині, служив при дворі польс. короля. Будучи гетьманом, проводив кріпосницьку політику, нещадно придушував виступи нар. мас проти соціального гноблення. В перші роки *Північної війни 1700–21* уклав таємну угоду із ставлеником швед. короля *Карла XII* – польс. королем *С. Лещинським*, згідно з якою Лівобережна Україна і Київ, а також білорус. землі й Смоленщина мали відійти до Польщі. Зрадницькі наміри М. спробували викрити генеральний суддя *В. Кочубей* і полтав. полковник *І. Іскра*. Проте М. вдалося виправдатися перед *Петром I*. *В. Кочубея* та *І. Іскру* за наказом М. 1708 було страчено. В жовтні 1708 М., за яким пішла лише купка старшини та невелика кількість козаків (1500 чол.), відкрито перейшов на бік ворога. Після розгрому швед. військ у *Полтавській битві 1709* М. разом з *Карлом XII* втік до тур. володінь (м. Бендери), де незабаром помер. Укр. бурж. націоналісти намагаються виправдати зрадництво М. і, всупереч іст. правді, зобразити його борцем за свободу України. Подібні намагання дістають гідну відсіч в укр. рад. історіографії.

Літ.: Історія Української РСР, т. 2. К., 1979; Дядиченко В. А. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст. К., 1959.

О. І. Путро

УНІВЕРСАЛЬНИЙ СЛОВНИК-ЕНЦИКЛОПЕДІЯ (УСЕ) (1999, 2003, 2005)

Мазепа (Мазепа-Колединський) Іван Степанович, 1639(?)–1709, гетьман Лівобережної України з 1687; 1659–1663 служив при дворі пол. короля Яна III Казимира; 1669 вступив на службу до правобережного гетьмана П. Дорошенка. 1674 перейшов до лівобережного гетьмана І. Самойловича; 1682–87 генеральний осавул Війська Запорозького; обраний гетьманом, уклав з рос. урядом Коломацькі статті 1687; меценат освіти і мистецтва (1694 перетворив Києво-Могилянську Колегію в Академію, 1700 заснував Чернігівський колегіум, фундував побудови низки церков у Києві, Чернігові,

Переяславі, підтримував творчі зусилля Дмитра Туптала, Стефана Яворського, Іоана Максимовича, Феофана Прокоповича; власні поетичні твори, в т. ч. *Всі покою щиро прагнуть, Ой горе тій чайці небозі*); прагнучи визволити Україну з-під рос. влади, провадив таємні переговори з пол. королем Станіславом Лещинським, а 1708 під час Пн. війни перейшов на бік Карла XII; після поразки шведів у Полтавській битві 1709 подався на еміграцію у тур. володіння; на вимогу Петра I підданий анафемі Рос. Православною Церквою; герой численних творів; герой численних творів літератури й мистецтва (Ф. Вольтер, Дж. Байрон, В. Гюго, О. Пушкін, К. Рилєєв, Ю. Словацький, Б. Залеський, Б. Лепкий, В. Сосюра; Ф. Ліст, П. Чайковський; О. Верне, Т. Шевченко, І. Рєпін, О. Архипенко).

II. СТРУКТУРНІ ТИПИ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИХ СЛОВНИКОВИХ СТАТЕЙ

(на матеріалі Енциклопедії «Українська мова»)

СТАТТЯ-ОГЛЯД

ЛЕКСИКОЛОГІЯ (від грец. λεξιλόγος; – словесний, словниковий і λόγος; – слово, вчення) – розділ *мовознавства*, що вивчає *слово* як осн. *одиночку мови* і словниковий склад мови – *лексику*. Лексикол. дослідження ведуться в аспекті теорії слова, у семант., стиліст., функц., істор., етимол., соціолінгв. та ін. аспектах. Залежно від синхр. або діахр. плану дослідження Л. поділяють на описову та історичну. Слова – *власні назви* вивчаються в *ономастиці*.

Семант. аспекти лекс. одиниць досліджуються в лекс. *семантиці* (*семасіології*): це природа *лексичного значення слова*, його типи, структурування; слово як *назва* і явище *номінації*, *полісемія*, її типи і шляхи формування; *лексико-семантична система* мови та її конкр. вияви, що реалізуються в групуванні слів за їхніми значенням або формою, за парадигмат. відношеннями або синтагмат. зв'язками: синонімія, антонімія, гіпонімія, паронімія, омонімія, лекс.-семант. групи, лекс.-семант. поля, міжрівневі лекс.-грамат. поля (кількості, інтенсивності, часу тощо), лекс. валентність і сполучуваність та ін.

Стиліст. аспекти вивчаються в плані, по-перше, диференціації нац. мови на загальнонародну і незагальнонародну (див. *Діалектизм*, *Професіоналізм*, *Жаргон*, *Сленг*), а загальнонародної – на *літературну мову* і *просторіччя*; по-друге, диференціації літ. мови на *функціональні стилі*; по-третє, емоц.-експресив. та емоц.-оцінних характеристик слів і, по-четверте,

худож.-естет. використання різноманітних семант. та форм. особливостей слів (див. *Трон, Фігура мови*).

Істор. Л. досліджує розвиток як окр. слів, так і певних фрагментів лекс. системи мови – семант. полів, синонім. рядів, стиліст. шарів тощо, вплив на динаміку мови як власне мовних, так і позамов. (екстралінгвальних) чинників, зв'язок слів з історією сусп-ва, *ключові слова* в той чи ін. період, *запозичення* з ін. мов, семант. явища і процеси (*метафора, метонімія, синонімізація і десинонімізація* та ін.), *зміни значення* слів, їх *деетимологізацію* тощо. Крім власне семасіол. підходу, до дослідження лекс.-семант. явищ у їхній історії (з увагою до семант. розвитку лекс. одиниць як таких), застосовується ономасіологічний (з увагою до способів найменування певного об'єкта та їх змін; див. *Ономасіологія*). Істор. Л. тісно межує з *етимологією*.

Становлення Л. як окр. розділу мовознавства відбулося пізніше порівняно з граматикую та фонетикою. Розвиток укр. Л., як і Л. інших мов, спочатку здійснювався в заг. рамках *лексикографії* з практ. потреб пояснення окр. слів та перекладу (з 11 ст. це було пояснення іншомов. слів, а з 17 і особливо з кінця 18 ст. – також специф. укр. лексики). Проблема слова була об'єктом філософії (природа слова як назви), *риторики* та *пійтики* (стиліст. функція слова, переносне значення, синонімія, стильова диференціація лексики). З розвитком порівн.-істор. мовознавства з'явилися дослідження з етимології укр. слів (О. Потебня, Г. Ільїнський та ін.). О. Потебня опрацьовував і такі проблеми теор. семантики, як внутр. форма слова, лекс. значення (з поділом його на «ближче» і «дальше»), полісемія, слово як інструмент магічної та естет. функцій мови. У кін. 19 і особливо в 1-й третині 20 ст. починають активно опрацьовувати засади укр. термінології (І. Верхратський та ін.). З кін. 20-х рр. 20 ст. з'являються окр. розділи з Л. в курсі укр. мови Б. Ткаченка (1928), курсі укр. мови за ред. Л. Булаховського (1931), в КСУЛМ (т. 1, 1951; автор П. Горецький) та СУЛМ (Лексика і фразеологія, 1973), а також у «Нарисах з загального мовознавства» Л. Булаховського (1955).

Провідні напрями укр. Л. (за їх хронологією, пріоритетністю та ступенем опрацьованості): 1) істор. Л. – історія та етимологія окр. слів (П. Бузук, Б. Кобилянський, О. Мельничук та ін.), тем. групи лексики (Л. Булаховський, А. Бурячок, В. Винник, М. Кочерган, Т. Голинська-Барановська та ін.), ширші дослідження розвитку укр. лексики за семант. полями (В. Німчук), походження етнізмів на тер. України (О. Стрижак), розвиток укр. лексики в рад. період (І. Білодід, А. Москаленко, Л. Паламарчук), на тлі ін. слов'ян. мов повоєнного періоду (В. Коломієць); історія лексики літ. мови (Л. Булаховський, А. Генсьорський, М. Худаш, Ф. Ткач, П. Тимошенко, А. Москаленко, М. Жовтобрюх, О. Муромцева, В. Горобець та ін.); історія укр. термінології (Н. Москаленко, Т. Панько та ін.); лекс. запозичення (І. Шаровольський, Д. Шелуцько, О. Горбач, Й. Дзєндзелівський, Г. Їжакевич, П. Лизанець, С. Семчинський та ін.); 2)

діалектна Л. (В. Ващенко, Й. Дзедзелівський, М. Никончук, П. Грищенко, І. Сабалош, В. Куриленко та ін.), народна зоол., бот., геогр., метеорол., мед. та ін. номенклатура (Л. Булаховський, Н. Дейниченко, А. Шамота, Т. Марусенко, М. Юрковський, О. Могила, Я. Вакалюк та ін.); 3) лексика мови худож. л-ри, яка особливо активно досліджувалася в 50-60-і рр. (В. Ващенко, В. Ільїн, І. Білодід, Л. Скрипник, Л. Паламарчук, Л. Полюга, Г. Колесник, Я. Януш та ін.); 4) проблеми лекс. стилістики (В. Ващенко, І. Чередниченко, І. Грищук, А. Коваль та ін.); 5) лексика соціальних діалектів, професіоналізми та жаргонізми (О. Горбач, Й. Дзедзелівський, А. Берлізов, В. Винник, Л. Ставицька); 6) лексика фольклору (С. Єрмоленко); 7) проблеми лекс. семантики в синхр. та діахр. аспектах – заг. питання (Л. Булаховський, який, зокрема, переніс на укр. фунт досягнення європ. лінгвістики кін. 19 – поч. 20 ст., В. Русанівський, Ю. Карпенко, О. Тараненко), питання системності лексики в її різноманітних виявах (А. Критенко, М. Кочерган, Л. Лисиченко, Ж. Соколовська), зокрема у формаліз. та психолінгв. плані (М. Пешак, М. Муравицька, В. Левицький). (Про опрацювання укр. *фразеології*, що протягом ост. десятиліть оформилася в окр. розділ мовознавства, *термінології* та *ономастики* див. у відповід. статтях).

Лит.: Потебня А. А. Из записок по теории словесности. Х., 1905; Булаховський Л. А. Нариси з заг. мовознавства. К., 1955; Weinreich U. Lexicology. В кн.: Current trends in linguistics, v. 1. The Hague, 1963; Мовознавство на Україні за п'ятдесят років. К., 1967; Rey A. La lexicologie. Paris, 1970; Уфимцева А. А. Лексика. В кн.: Общее языкознание: Внутр. структура языка. М., 1972; СУЛМ. Лексика і фразеологія. К., 1973; Гак В. Г. Сопоставительная лексикология. М., 1977; Лисиченко Л. А. Лексикология сучас. укр. мови. Семант. структура слова. Х., 1977; Kohn P. Der Grundwortschatz. Bestimmung und Systematisierung. Tübingen, 1979; Němec I. Rekonstrukce lexikálního vývoje. Praha, 1980; Кочерган М. П. Слово і контекст. Л., 1980; Розвиток мовознавства в УРСР (1967-1977). К., 1980; ІУМ. Лексика і фразеологія. К., 1983; Русанівський В. М. Структура лекс. і грамат. семантики. К., 1988; Тараненко А. А. Языковая семантика в ее динам. аспектах. К., 1989; Грищенко П. Ю. Ареальне варіювання лексики. К., 1990; Німчук В. В. Давньорус. спадщина в лексичі укр. мови. К., 1992; Грищенко А. П. [та ін.]. Сучас. укр. літ. мова. К., 1997.

О. О. Тараненко

СТАТТЯ-ДОВІДКА

ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НАН України – н.-д. установа у Києві. Утв. 1991 на базі кількох україніст. відділів та груп *Інституту мовознавства* ім. О. О. Потебні НАН України (теорії та історії укр. мови; лексикології та лексикографії; культури укр. мови; діалектології та ономастики). Перший директор – О. Тараненко. Серед співробітників ін-ту – члени-кореспонденти НАН України І. Вихованець та В. Німчук (з 1998 – директор ін-ту). В ін-ті діють відділи: історії та граматики укр. мови; лексикології та комп'ютерної лексикографії (з лексичною картотекою); термінології та ономастики; стилістики та культури мови; діалектології; соціолінгвістики. Осн. напрями діяльності: створення словників (перекладних, тлумачних, фразеологічних тощо), функц. граматики укр. мови; дослідження історії укр. мови, укр. говорів, сучас. мовної ситуації в Україні. Ін-т готує до

видання пам'ятки укр. мови, проводить консультат. роботу з питань слововживання та перекладу. Разом з Ін-том мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України та Вид-вом «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана підготував енциклопедію «Українська мова» 2000, 2004). З 2001 видає журн. «Українська мова».

Б. М. Ажнюк

СТАТТЯ-ТЛУМАЧЕННЯ

МІФՕՆІМ (від грец. μῦθος; – сказання, переказ, міф і ὄνομα, ὄνομα – ім'я, назва) – *власна назва*, найменування вигаданого суб'єкта або об'єкта в переказах, казках, міфах тощо (Вій, Змій-Горинич, Івасик-Телесик, Баба-Яга, Коза-Дерева, Цар Горох, Добрий Дуб, острів Буян). Укр. мова багата на М., їх осн. джерелом є фолькл. тексти. Значна частина М. сягає давньорус. або ще праслов'ян. періоду, коли склалася східнослов'ян. (праслов'янська) язичницька міфол. система. М. часто мають затемнену внутр. форму, іноді зберігають сліди давніх іномов. запозичень. Кожен М. вимагає окр. аналізу, оскільки більшість з них зазнала дії «народної етимології». М. відбивають стадії слов'ян, міфології – нижчу (водяні, домовики, русалки, віли, що більшістю вчених не вважаються власними іменами) й вищу, де виступають, як правило, антропоморфні божества, що мають імена особові, які в наук, л-рі частіше кваліфікуються як *теоніми*. Більшість М. ще не вивчена, поодинокі з них мають у наук, л-рі по кілька тлумачень. Вивчення М. пов'язане з дослідженнями в галузі первісних релігій, фольклору, етнографії та історії.

І. М. Железняк

СТАТТЯ-ПОКЛИКАННЯ

ФРАЗЕМА – див. *Фразеологізм*.

ІІІ. РІЗНОВИДИ ТЕМАТИЧНИХ ЕНЦИКЛОПЕДІЙ (ЗРАЗКИ СЛОВНИКОВИХ СТАТЕЙ)

3.1. Проблемні (спеціалізовані):

*ЛЕКСИКОН ЗАГАЛЬНОГО ТА ПОРІВНЯЛЬНОГО
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА / За ред. А. Волкова (2001)*

«**КОВАНІ СЛОВА**» – слова, які штучно створені письменниками, здебільшого в тих випадках, коли в укр. мові були відсутні слова для позначення того чи ін. явища. Цей вираз вживався з 1870-х рр., первісно з

негативним забарвленням, критиками народницького напрямку, що вони намагались обмежити укр. літ. мову лише селянською лексикою. Серед авторів «К. с.» Т. Шевченко: *передмова, післямова*; Нечуй-Левицький: *байдужість, самосвідомість, світогляд*; М.Старицький: *мрія, чарівливий*; Олена Пчілка. П. Грабовський: *самопізнання*; М. Левченко: *обрій*; Леся Українка: *провесна, промінь*. Отже, доцільність кування слів було підтверджено життям: усі вищенаведені «К. с.» сьогодні увійшли до основного словникового фонду.

Див: *Індивідуалізм. Пуризм. Псевдонеологізм.*

Анатолій Волков

3.2. Регіональні:

ENCYCLOPEDIA. ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА: У 2-х тт. (2011)

«ВІСНИК ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ. СЕРІЯ ФІЛОЛОГІЧНА». Виходить з 1963. Відп. ред. були *І. Ковалик, І. Грицютенко, Т. Панько, З. Терлак, Т. Салига, Я. Гарасим* (з 2005). Публікують наук. праці з актуальних проблем укр. мовознавства, дослідження семант., фонет. і грамат. структури мови в діахронії та синхронії, літературознавства, мовознавства, фольклористики, франкознавства, славістики, сходознавства, зокр. актуальні проблеми історії укр. л-ри – від її витоків до сучас. стану, проблеми теорії л-ри, компаративістики та культурології, літ. критики; проблеми сучас. франкознавства (поглиблене вивчення спадщини, нове прочитання текстів письменника, вивчення його худ. майстерності, її інтертекстуальних зв'язків, розгляд теор. та методол. проблем у текстах І. Франка тощо), культурологічні, інтертекстуальні, компаративні, генологічні, наратологічні студії, які висвітлюють різноманітні концептуальні, методол. та порівн. аспекти класич., модерної і постмодерної поезики й естетики; актуальні проблеми прагматики, розвитку українського термінознавства, історії мови, укр. діалектології, соціолінгвістики, лінгвостилістики і текстології; питання методології дослідження укр. фольклору; новітні тенденції зарубіж. фольклористики; розгляд укр. фольклору в теор.-методол., іст. та естет. аспектах; історія слов'ян. л-р, актуальні питання вивчення слов'ян. мов, актуальні тенденції у розвитку л-р слов'ян. народів; мовні, літ. і культурні міжслов'ян. контакти; сучасні дослідження у галузі сх. мов, л-р та культур, мовні та літ. зв'язки України і Сходу; заг. проблеми сходознавства, проблеми арабістики, індології, іраністики, китаїстики, тюркології, японістики. У 2010 вийшов вип. 51.

Р. Крохмальний

3.3. Персональні:

*КОЧАН І., ЗАХЛЮПАНА Н. УКРАЇНСЬКА ЛІНГВОДИДАКТИКА
В ІМЕНАХ: Словник-довідник (2011)*

ГРІНЧЕНКО Борис Дмитрович (1863–1910) – відомий український письменник, лексикограф, мовознавець, педагог.

Народився в с. Вільховий Яр на Харківщині. Навчався в реальній школі в Харкові, а потім у Харківському університеті. Працював народним учителем у селах Харківщини та Катеринославщини. Протягом 1905-1907 очолював всеукраїнську вчительську спілку, був головою «Просвіти». Автор шкільних підручників: «Українська граматка для науки, читання й писання» (1907), «Рідне слово. Українська читанка» (1912).

Б. Грінченко вніс значний вклад у розвиток педагогічної думки в Україні. Будучи передовим вчителем, узагальнюючи свій досвід праці в школі та посилаючись на українського педагога. К. Д. Ушинського, він доводив, що тільки навчання рідною мовою може принести користь народові. А навчання на чужій мові «припиняє розвиток його багатих духовних сил». У праці «Народні вчителі і українська школа» (1906) він говорить, що «всім народам Росії треба волі для їхнього слова, всім треба національної школи». Педагогічним питанням присвячені праці: «Якої нам треба школи», «На безпросветном пути» та ін.

(Див. *Дзензелівський Й. О.* Грінченко Борис Дмитрович // Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000. – С. 114; *Пільгук І.* Класична спадщина Бориса Грінченка. Передмова до 2-томного видання творів. – К., 1962. – С. XVII).

ТЛУМАЧНІ СЛОВНИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1. Тлумачний словник як різновид лексикографічної продукції. З історії укладання тлумачного словника української мови. Різновиди тлумачних словників: академічні (наукові), науково-популярні, навчальні (шкільні), дитячі, комбіновані (багатоаспектні).

2. Академічні (наукові) видання тлумачного словника.

2.1. **Словник української мови (СУМ-11):** В 11-ти томах (134 000 слів, К., 1970-80) – перший український тлумачний словник академічного типу:

- 2.1.1) лексичний склад словника;
- 2.1.2) стилістична характеристика слів реєстру;
- 2.1.3) тлумачення слів у словнику;
- 2.1.4) полісемія та омонімія;
- 2.1.5) відображення фразеології;
- 2.1.6) приклади-ілюстрації до слів реєстру;
- 2.1.7) академічний статус словника.

2.2. **Словник української мови (СУМ-20):** У 20-ти томах (Т. 1, 2010; Т. 2, 2012). Новий академічний проект тлумачного словника:

- 2.2.1) головні засади укладання СУМ-20: принципи лексикографування, лексичний склад, критерії добору та формування реєстру, орфографія словника;
- 2.2.2) макро- та мікроструктура СУМ-20: структура словникової статті, лексикографічна характеристика частин мови, нові пласти лексики, стилістична характеристика реєстрових слів, текстово-ілюстративний матеріал, поліграфічне оформлення, індекс словника;
- 2.2.3) технологічні аспекти проекту СУМ-20 та принципи організації лексикографічного процесу: парсинг СУМ-11, лексикографічна база даних та лінгвістичний корпус словника.

3. Науково-популярний формат тлумачного словника.
 - 3.1. **Великий тлумачний словник української мови** (250 000 слів, 2005). Словник-«новороб»:
 - 3.1.1) дискусії довкола автентичності реєстру словника і проблема наукового плагіату (словники-«новороби»);
 - 3.1.2) лексичний склад словника;
 - 3.1.3) стилістична характеристика слів реєстру;
 - 3.1.4) тлумачення слів у словнику;
 - 3.1.5) відображення фразеології у реєстрі.
 - 3.2. **Новий тлумачний словник української мови** / Яременко В., Сліпушко О.: У 3-х томах (200 000 слів, 2008).
4. Тлумачні словники навчального типу.
 - 4.1. **Короткий тлумачний словник української мови** (7 000 слів, 1979) – проект навчального тлумачного словника.
 - 4.1.1) принципи лексикографування;
 - 4.1.2) структура словникової статті.
 - 4.2. **Тлумачний словник-мінімум української мови** (9 000 слів, 2003).
 - 4.3. **Тлумачний словник української мови** / Уклад.: Івченко А. О. (7 000 слів, 2008).
 - 4.4. **Тлумачний словник сучасної української мови** / За ред. В. С. Калашникова (20 000 слів, 2005).
 - 4.5. **Сучасний тлумачний словник української мови** / Уклад.: Н. Кусайкіна, Ю. Цибульник (60 000 слів, 2012).
5. Дитячі видання тлумачного словника.
 - 5.1. **Тлумачний словник: Мій перший словничок** / Автор-упор. Н. Комар (2009).
 - 5.2. **Шкільний тлумачний словник української мови. 1-4 кл.** / Укл. Мельничайко О. І. (2011).
6. Універсальні специфікації видань тлумачного типу.
 - 6.1. **Універсальний словник української мови** / Куньч З. (40 000 словникових статей, 100 000 слів, 1997).
 - 6.2. **Тлумачний словник сучасної української мови: Загальноживана лексика** / За заг. ред. проф. В. С. Калашника (60 000 слів, 2009).

6.3. Тлумачний словник сучасної української мови: Фахова лексика / За заг. ред. проф. В. С. Калашника (20 000 слів, 2009).

I. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЛУМАЧНИХ ГАСЕЛ (на прикладі заголовного слова **ВАРИТИ**)

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: В 11-ти томах (К., 1970-80)

ВАРІ́ТИ, варію́, ва́риш, *недок., перех. і без додатка*. 1. Кип'ятити у воді або в іншій рідині якісь харчові продукти і т. ін., готуючи страву, напій. *Огонь на дворі розвели і м'яса в казани наклали, Варили страву і пекли* (Котл., I, 1952, 90); *Найшли зілля, накопили і стали варити* (Шевч., II, 1953, 114); – *Моя стара кожного дня два чавуни борщу варить і дві макітри пирогів пече* (Тют., Вир, 1964, 325); // Готувати за допомогою вогню (обід, вечерю і т. ін.). *Жінки вечерю варять* (Н.-Лев., I, 1956, 63); *ТЬотя Уля будинком для приїжджих завідувала і обіди їм варила* (Вишня, I, 1956, 423); [А н з о р г е:] *На ті гроші вари, пали, одягайся, взувайся* (Л. Укр., IV, 1954, 218); – *Істи й не думають варити. Біс його знає, що в цій хаті робиться* (Кучер, Чорноморці, 1956, 73); // Готувати горілку, пиво і т. ін., застосовуючи ряд процесів, одним з яких є кип'ятіння або випаровування. – *Нам уже дома горілки варити заказано* (Мирний, I, 1954, 184); – *Кажуть, на кременецькому пивзаводі технологом працює латиш, – раптом звернувся Лубенець до Кошика. – А латиші, я чув, майстри варити пиво* (Автом., В. Кошик, 1954, 152); // *спец.* Виготовляти, розтоплюючи або піддаючи кип'ятінню (смолу, сталь, скло, мило і т. ін.). *Цю смолу тут-таки варили в казанах два запоріжці* (Довж., I, 1958, 227); *І спокійно на Уралі Сталевари варять сталь* (Дор., Серед степу, 1952, 62); *Усяку сталь уже навчилися варити мартенівці* (Собко, Біле полум'я, 1952, 230).

◇ **Варі́ти во́ду з кого** – постійно, без причини виявляти незадоволення кимсь, ставити непослідовні, суперечливі вимоги. *Підпара варив з челяді воду. Йому все було мало роботи* (Коцюб., II, 1955, 51); *Дівчата вже цілковито поінформовані про юного, сором'язливого тракториста, з якого можна варити воду* (Ю. Янов., II, 1954, 3)); **Голова́ (казанок) ва́рить у кого**, чий – людина добре розуміє, орієнтується. *Певно, спросоння в мене голова не дуже варила, бо я майже нічого не міг збагнути* (Сміл., Сашко, 1957, 48); – *Казанок твій варить, інших критикувати вже вмієш, а ось як ти сам житимеш?* (Гончар, Тронка, 1963, 100).

2. *перен.* Робити гаряче, душно, парко. *Він упрів. Товста чумарка варить його* (Мик., II, 1957, 160).

ВЕЛИКИЙ ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИК СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (К., 2005)

ВАРІТИ, варію, в́ариш, *недок., перех. і без додатка.* 1. Кип'ятити у воді або в іншій рідині якісь харчові продукти і т. ін., готуючи страву, напій. // Готувати за допомогою вогню (обід, вечерю і т. ін.). // Готувати пиво, горілку і т. ін., застосовуючи ряд процесів, одним із яких є кип'ятіння або випаровування. // *спец.* Виготовляти, розтоплюючи або піддаючи кип'ятінню (смолу, сталь, скло, мило і т. ін.). 2. *перен.* Робити гаряче, душно, парко.

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: В 20-ти томах (Т. 1, 2. – К., 2010-2012)

ВАРІТИ, варію, в́ариш, *недок., що і без прям. дод.* 1. Готувати з певних інгредієнтів страву або напій у воді чи в іншій рідині, доводячи їх до готовності кип'ятінням. *Огонь на дворі розвели і м'яса в казани наклали, Варили страву і пекли* (І. Котляревський); *Найшли зілля, накопали і стали варити* (Т. Шевченко); *Вона швиденько схоплюється з ліжка й похапцем кидається варити каву* (В. Винниченко); – *Моя стара кожного дня два чавуни борщу варить і дві макітри пирогів пече* (Григорій Тютюнник); // Займатися приготуванням гарячої страви. *Жінки вечерю варять* (І. Нечуй-Левицький); *Тьотя Уля будинком для приїжджих завідувала і обіди їм варила* (Вишня, I, 1956, 423); [А н з о р г е:] *На ті гроші вари, пали, одягайся, взувайся* (Леся Українка); *Тьотя Уля будинком для приїжджих завідувала і обіди їм варила* (Остап Вишня); – *Їсти й не думають варити. Біс його знає, що в цій хаті робиться* (В. Кучер);

2. Виготовляти що-небудь шляхом кип'ятіння, нагрівання, плавлення і т. ін. (смолу, сталь, скло, мило і т. ін.). *Цю смолу тут-таки варили в казанах два запоріжці[запорожці]* (О. Довженко); *Усяку сталь уже навчилися варити мартенівці* (В. Собко).

3. *техн.* Те саме, що зварювати. *Хіба не в Україні колись уперше зварили рейки під флюсом і після цього почали варити так у всьому світі: у США, Австрії, Німеччині?* (з газ.); *Нещодавно у нашому селі в Житомирській області проводили газ. Усі жителі Суцанки вийшли подивитися, коли зварювальник варив труби* (з газ.).

◇ (1) **Без вогні варіти** кого – докоряти кому-небудь чимсь, не давати спокою настирливими доріканнями. *Батько не міг простити синові марнування часу, дорікав весь час, без вогню варив його* (із журн.); (2) **Варіти (виварювати) / віварити во́ду** з кого, рідше кому – знущатися з кого-небудь,

показуючи свої примхи, вередуючи перед ним, висуваючи надмірні вимоги або прискіпуючись до когось. *Ще гірш над мною коверзує вона* [пані], *ще гірш варить з мене воду* (Марко Вовчок); – *Буде того, що над нашими дідами та батьками знущалися* [пані] *та з нас воду виварювали...* (Панас Мирний); – *Підпара варив з челяді воду* (М. Коцюбинський); [С и д і р в и р и д о в и ч:] *А чи пам'ятаєш, як я тупцяв кругом тебе. Я до неї і звідтіль, і звідсіль, а вона тільки, було, спідню губу копилить.* [Є в д о к і я К о р н і ї в н а:] *Що копилити, то копилити, бо знала навіщо. А правда, я тоді таки добре варила тобі воду, аж був мокрий* (І. Нечуй-Левицький); *За день роботи на городі пані Тереза так виварила з неї воду, що ледве волочила* [Глафіра] *ноги* (С. Чорнобривець); **(3) Варіти / зваріти кашу:** а) (з ким) робити що-небудь, залагоджувати певну справу, домовлятися з кимсь. *Сиверяни впевнилися, що пан Бжеський – людина розумна й хазяйновита і що з ним можна варити кашу* (З. Тулуб); *Безбородько відчув, що з Марком сьогодні можна буде зварити кашу* (М. Стельмах); б) (з чого) будувати свої міркування, спираючись на ненадійні, хибні відомості або на вигадки; вигадувати щось. – *Це я семиділ? – Ти... на токарних працював і варив кашу з неіснуючої нової технології* (П. Автомонов); **Голова́ вáрить див. голова́; Казанóк (баня́к, макі́тра) вáрить / рідше казанóк (баня́к) зварі́в (макі́тра зварі́ла) див. казанóк.**

КОРОТКИЙ ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (К., 1979)

[Словникова стаття з реєстровим словом **ВАРИТИ** відсутня]

II. ЛЕКСИЧНА ПАРАМЕТРИЗАЦІЯ ОМОНІМНИХ РЯДІВ У СЛОВНИКАХ ТЛУМАЧНОГО ТИПУ

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: В 11-ти томах (К., 1970-80)

БА́БКА¹, и, ж. 1. Те саме, що баба¹ 1, 6, 7. *Погляди внуків зверталися з тихим, цікавим подихом на бабку* (Коб., I, 1956, 405); *Івась занедужав... Усіх бабок понакликкала* [Уляна] (Мирний, I, 1954, 301).

2. Пестл. до баба¹. *Вони регочуть. – Іди, кажуть, бабко, додому, ми не те міряємо...* (Коцюб., II, 1955, 24)

БА́БКА², и, ж. Одна з частин токарного верстата, призначених для закріплення оброблюваної деталі. *Токарний верстат складається з таких частин: станини, передньої бабки, задньої бабки, підручника, або супорта* (Стол.-буд. справа, 1957, 164).

БА́БКА³, и, ж. 1. У копитних тварин – суглоб над копитом ноги. *Білограй звернув з дороги на стернище. Коні грузли по самі бабки* (Мушк., Чорний хліб, 1960, 68); *Для швидкоалюрних коней хорошими бабками вважаються довгі, сухі, з нормальним нахилом і міцними зв'язками* (Конярство, 1957, 16).

2. Кістка цього суглоба, що вживається для гри.

БА́БКА⁴, и, ж. Коваделко, на якому здебільшого клепають коси. *На бабці клепає собі щось замузане хлоп'я* (Головко, II, 1957, 222); *Антін дістав з горища бабку, зняв свою стару косу і сів її клепати* (Чорн., Визвол. земля, 1950, 58).

БА́БКА⁵, и, ж. Страва з локшини, рису, сиру і т. ін. *Дуже популярні [для литовської кухні] другі страви з картоплі (бабки., млинці картопляні)* (Технол. пригот., їжі, 1957, 5).

БА́БКА⁶, и, ж. Хижа комаха з довгим тонким тілом і двома парами великих прозорих крил. *До неї[маківки] раз у раз літа бджола, Бабок, метеликів над нею грає сила* (Греб., 1, 1957, 54); *А над стеблиною вже тремтить сітчастими крилами темно-синя й блискуча в сяйві сонця бабка!* (Шиян, Гроза., 1956, 667).

БА́БКА⁷, и, ж. Купка складених на полі снопів жита, льону і т. ін. *Свіжовибраний льон вручну в'язали в снопи і розставляли їх у бабки для просушування* (Колг. Укр., 6, 1962, 32).

БА́БКА⁸, и, ж. Петелька, на яку застібають гаплик.

БА́БКА⁹, и, ж., діал. Подорожник. [М а р и н а:] *Ідіть лиш у поле та нарвіть бабок* (Кроп., II, 1958, 318).

БА́БКА¹⁰, и, ж., діал. Гриб підберезник. *Гайку, гайку, дай нам гриба і бабку!* (Номис, 1864, № 340).

ІІІ. ФІЛІАЦІЯ ТА СЕМАНТИЗАЦІЯ У ТЛУМАЧНОМУ СЛОВНИКУ

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: В 11-ти томах (К., 1970-80)

ЗЕЛÉНІЙ, поет. **ЗÉЛЕН**, а, е. 1. Один з основних кольорів спектра – середній між жовтим і блакитним. – *Нічого не чуєте? В світі мелодій живеете? – перемижовуються зеленій і сірій кольори у погляді Стадницького* (Стельмах, I, 1962, 36); *Черговий по станції підняв сигнальний диск, обернувши його до машиніста пофарбованим у зеленій колір боком* (Веч. Київ, 22.III 1961, 2); // *Який має колір трави, листя, зелені. Над самою водою Вербка похилилась; Аж по воді розіслала Зелені віти* (Шевч., II, 1953, 8); *Ми уздріли, як воно [море] тріпалось тихо в сітці яскравих бліків, наче зловлене в невід з синіх, зелених і рожевих мотузок* (Коцюб., II, 1955, 289); *На голові в нього*

сидів зелений, як листя лопуха, капелюх з вигнутими полями і пишиною пір'їною (Чорн., Визвол. земля, 1959, 25); *Місто Київ – зелен сад, Золотавий листопад* (Воронько, Три покоління, 1950, 139).

Зелене мило – рідке мило зеленувато-бурого кольору, що вживається як дезинфікуючий засіб. *Милами слід користуватися лужними, які мають надлишок вільного лугу, роблять жири легко розчинними у воді і тому добре очищають і жирну шкіру (зелене мило, сірчане)* (Як запоб. заразн. хвор., 1957, 21); **Зелений стіл** – стіл, покритий сукном кольору зелені і признач. для гри в карти. *Столи зелені вже накрили; Завзятих кличе картярів Бостон і ломбер стариків I віст* (Пушкін, Є. Онегін, перекл. Рильського, 1949, 134); **Зелений чай** – різновид гіркуватого на смак чаю, що дає зеленувато-жовтуватий, дуже запашний настій.

2. Зробл. із зелені, рослинності. *Посередині в таночку, У зеленому віночку, Танцює Будяк* (Гл., Вибр., 1957, 271); *Густі садки пишаються своєю красою, земля – своїм зеленим килимом* (Мирний, IV, 1955, 137); // *Який заріс зеленню, травою, кущами і т. ін. На зеленому горбочку, У вишневому садочку, Притулилася хатинка* (Л. Укр., I, 1951, 59); *Внизу, мовби припливши з далеких зелених рівнин, пришвартувалась до гір словацька Грінава* (Гончар, III, 1959, 316); *Навкруг острови, затоки, озера. Узлісся зелені, вологі, густі* (Дмит., В обіймах сонця, 1958, 114).

Зелене будівництво див. **будівництво**; **Зелене добриво** – свіжа рослинна маса, яку заорюють у ґрунт для підвищення його родючості. *Досвід багатьох колгоспів району показує, що використання люпину як зеленого добрива підвищує врожайність зернових* (Рад. Укр., 26.11 1957, 2); **Зелений борщ** див. **борщ**; **Зелений конвейер** див. **конвейер**; **Зелений корм**; **Зелена м'яса** – трав'яниста рослинність, яку згодовують у свіжому вигляді худобі і свійським птахам. *Крім зерна, треба більше заготовляти також соковитих кормів, зокрема силосу і картоплі, сіна і зелених кормів* (Наука., I, 1958, 25); *Влітку корів утримують в таборах, годуючи зеленою масою кукурудзи, багаторічних трав і інших культур зеленого конвейера* (Колг. Укр., 11, 1956, 10); **Зелена неділя, церк.** – день, яким починаються зелені свята. *Так прийшла і зелена неділя, уквітчала землю квітом, дерево – листом* (Мирний, I, 1954, 82); **Зелені свята (святки), церк.** – одне з свят православної церкви, яке відзначається на п'ятдесятій день після великоддя і супроводжується прибиранням хати всередині і зовні зеленню. [Ганна:] *Ми збираємося з свекрухою перед зеленими святами у Київ, на прощу...* (Кроп., II, 1958, 37); *Раз перед зеленими святами Кайдаш послав Лавріна до млина* (Н.-Лев., II, 1956, 306); * У порівн. – *Підходжу до подвір'я, а там усе так прибрано, мов на зелені свята* (Стельмах, I, 1962, 59); **Зелений театр** – літній театр серед зелені. *Зелений театр обладнується лавами для глядачів, а при зручному рельєфі місця для сидіння влаштовуються амфітеатром по схилу* (Озелен. колг. села, 1955, 51).

3. Недозрілий, недоспілий (про злакові рослини, фрукти, овочі і т. ін.). *Дивіться: вересень, а овес ще майже зелений* (Гончар, III, 1959, 87); *Щоб не*

позбивати головою зеленого винограду, Петро, пригинаючись, збіг до муру (Кучер, Чорноморці, 1956, 12); * Образно. Слово в тебе ще зелене, а серйозно пишеш ти: дайте критику на мене, щоб я знав, куди іти (Тич., II, 1957, 237).

Δ **Зеленій горішок див. горішок.**

4. розм. Хворобливо блідий (про колір обличчя, шкіри людини). Настала ніч. У келії Марін Вже ждав мене. Блідий був, аж зелений (Фр., XIII, 1954, 287).

5. перен., розм. Який не має життєвого досвіду; недосвідчений. Розповідає директор Савці про вчительську долю, жалів, що таких молодих та зелених доводиться одсилати на тяжку працю (Вас, I, 1959, 232); Гарячі, запальні голови були на плечах в цих дорогих і відданих справі боротьби товаришів. Переважна більшість робітників були зелені молодики, звичайно – без революційного, навіть життєвого досвіду (Смолич, V, 1959, 462).

◇ **Давати зелену вулицю див. вулиця; Зелений змії див. змії.**

ІV. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИХ ТА ТЛУМАЧНИХ ГАСЕЛ (на прикладі заголовного слова *МОВА*)

УКРАЇНСЬКА МОВА. ЕНЦИКЛОПЕДІЯ (К., 2005)

МОВА – характерний для люд. сусп-ва специф. вид знакової діяльності, який полягає у застосуванні історично усталених у певній етн. спільноті артикуляц.-звукових актів для позначення явищ об'єктив, дійсності, їх ідеальних відображень у свідомості з метою обміну між членами спільноти осмислюваною інформацією та фіксації інформації шляхом мех. звукозапису або переведення звук, мовних актів у письм. знаки. Мовна діяльність є осн. засобом організації та координації всіх ін. видів сусп. діяльності, в т. ч. в галузі виробництва, обслуговування, побуту, культури, освіти, науки. М. є формою існування люд. свідомості, найістотнішою з ознак, якими люд. сусп-во відрізняється від тварин, стада.

Структурна специфіка М. як сусп. діяльності формувалась історично протягом багатьох тисячоліть. Оскільки людство при цьому не становило суцільної єдності, а існувало у вигляді великої кількості відокремлених одна від одної етн. спільнот, у кожній такій спільноті розвивався свій структур, різновид М., більш або менш відмінний від М. ін. спільнот. Результат – кілька тисяч великих і малих (за кількістю носіїв) мов різних етн. спільнот: націй, народностей, племен. М. кожної етн. спільноти виконує роль її осн. розпізнавальної ознаки та засобу збереження дух. самобутності.

Залежно від сфер застосування виділяють М. розмовну і літературну, М. засобів масової інформації, М. науки, адм.-ділову, М. худож. л-ри, М.

окремого письменника, М. села, М. міста, М. національну, М. народності, М. племені та ін. Здебільшого всі такі соціальнофункц. різновиди М. є лише структур. варіантами якоїсь єдиної загальнонародної М.

Мовна діяльність полягає в застосуванні всіма членами даної етн. спільноти значної кількості (до кількох десятків тисяч) усталених у ній порівняно невеликих артикуляц.-звукових актів – слів для позначення певних явищ об'єктив, дійсності (предметів, процесів, ознак) та їх відображень у свідомості (понять, уявлень). Слова можуть вживатися або окремо, без зв'язку з ін. словами (для називання відповід. об'єктів з метою їх ідентифікації чи для формування коротких висловлень – однослів. речень), або комбінуватися з ін. словами для побудови докладніших висловлень про певні події чи ситуації – поширених простих чи складного речень.

У кожній М. речення будуються за певними усталеними в ній синтаксичними моделями. Залежно від своїх найбільш загальних семант. функцій різні слова займають у форм. структурі речень відмінні позиції і в зв'язку з цим можуть набувати відмінних форм, ознак, за якими вони групуються в окр. грамат. категорії слів – частини мови. Слова окр. частин мови відрізняються здебільшого формами словозміни - форм, показниками, що використовуються для пов'язування слів у структурі речень, а також формами словотвору, тобто з моделями поєднання дрібніших структур, компонентів, кожний з яких більш або менш виразно виявляє своє значення. В усіх мовах слова складаються з найдрібніших звук, компонентів – фонем, які власних значень не мають; кількість їх у будь-якій М. не перевищує кількох десятків. Кожна М. реально існує лише як мовна діяльність членів відповідної етн. спільноти. Можливість участі в цій діяльності кожного окр. члена спільноти забезпечується наявними в нього мов. навичками, які він змалку засвоює від оточення. Мовні навички, схеми побудови речень засвоюються разом з осн. ознаками об'єктив, ситуацій, позначуваних відповід. мовними конструкціями. Нові речення, яких носій М. до того ніколи не чув, будуються ним відповідно до позначуваної нової події чи ситуації – реальної чи уявної – за аналогією до відомих йому ситуацій і схем мов. конструкцій. Жоден носій М. не може ні безпосередньо спостерігати, ні увити собі М. в її повному обсязі, оскільки вона є нескінченним у часі і необмеженим у просторі процесом діяльності. Але, як і всяке реальне, об'єктивно існуюче явище, мовна діяльність піддається безпосеред. спостереженню і відображенню у своїх окр. конкр. проявах, у т. ч. фіксації і наст. відтворенню цих виявів за допомогою техніки звукозапису або графіч. позначення звук, актів мови у вигляді письм. тексту. Це дає змогу виділяти з мовних виявів повторювані у них компоненти – фонем, слова, елементи словотвору і словозміни, структурні схеми речень – та об'єднувати їх у різні групи за спільними ознаками. Так, усі фонем кожної М. діляться на групи голосних і приголосних, приголосні – на шумні та сонорні тощо. У тих М., де це можливо, серед частин мови виділяють іменники, прикметники, дієслова і т. д., під які підводять усі відповідні слова. В іменних частинах мови виділяють відмінкові й числові, а в дієслів – особові

форми тощо. Всі такі форми розташовуються в певному усталеному порядку у вигляді таблиць (парадигм). Утворені в такий спосіб групи (парадигми) зводяться в єдину цілісну абстр. систему, а слова як лекс. одиниці – в упорядковувани за певним (здебільшого алфавітним) принципом словники. Ця система є наук, ідеальним відображенням реальних компонентів конкр. мовної діяльності. В такому чітко впорядкованому вигляді система М. ніде об'єктивно не існує. Але багатовікова традиція подання її в підручниках, у шкільному викладанні привела до створення в свідомості освічених носіїв М. уявлення про нібито її існування. Відокремлення мов. системи від конкр. виявів М. має істотне наук, значення і є обов'язковим етапом у процесі дослідження М. Але таке розрізнення може бути доцільним лише за умови, коли чітко усвідомлюється відмінність між їх (мови і її конкр. виявами) онтол. статусами, тобто коли в процесах мовлення, мов. діяльності вбачається реально існуюча конкретна М., факти якої підлягають безпосеред. вивченню, а мовна система розуміється як наук, абстракція, результат ідеального препарування мов. фактів у свідомості дослідників М. Класифікація і групування різноманіт. конкр. фактів реально існуючої М. в абстр. системі М. забезпечує зіставлення, якісну характеристику та узагальнення цих фактів і цим дає можливість наук, проникнення в характер конкр. процесів мов. діяльності, в конкр. суть М. Таким чином, розгляд конкр. явищ М. на рівні реальних процесів мовлення набуває теор. послідовності й глибини на фоні наук, абстр. системи М., а наук, уявлення про М. як систему постійно уточнюється і вдосконалюється шляхом врахування все нових даних з конкр. виявів мов. діяльності.

Див. також *Еволюція мови, Знак і значення в мові, Мовлення, Писемна мова, Походження мови, Рівні мовної структури, Синхронія і діахронія, Структура і система мови, Усна мова, Функції мови.*

Лит.: Общее языкознание. Формы существования, функции, история языка. М., 1970; Онтология языка как обществ. явления. М., 1983; Мельничук О. С. Мова як сусп. явище і як предмет сучас. мовознавства. «Мовознавство», 1997, № 2-3.

О. С. Мельничук

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: В 11-ти томах (К., 1970-80)

МО́ВА, и, ж. 1. Здатність людини говорити, висловлювати свої думки. *Має добре слово в світі сирота... Та ніхто про матір на сміх не пита, А Йвася питають... Не дадуть до мови дитині дожити* (Шевч., I, 1951, 41).

◇ **Відбира́ти (відібра́ти) мо́ву** див. **відбира́ти; Відніма́ти (відня́ти) мо́ву** див. **відніма́ти; До мо́ви приходить (прийти́)** – відновлювати здатність говорити. [М а в к а:] *Я ще до мови не прийшла, як він схопивсь на рівні ноги* (Л. Укр., III, 1952, 250); **Зав'язало (перепинило і т. ін.) мо́ву кому, перев. безос.** – хтось утратив здатність говорити. *За цілий той день не чутно було слова у хаті, мов яке лихо прийшло і зав'язало мову* (Мирний, IV, 1955, 84); Ту

ж мить її стиснуло горло, перепинило мову, і вона як стояла, так і впала на землю і, притиснувши руки до грудей, заридала тяжко... (Гр., II, 1963, 381).

2. Сукупність довільно відтворюваних загальноприйнятих у межах даного суспільства звукових знаків для об'єктивно існуючих явищ і понять, а також загальноприйнятих правил їх комбінування у процесі вираження думок. *Найбільше і найдорожче добро в кожного народу – це його мова* (Мирний, V, 1955, 314); *А мова живе і рікою тече, І хвилями плещуть в ній зміни...* (Еллан, I, 1958, 247); * У порівн. / краплі десь звучать ласкаві, як мова рідна і жива (Сос, Солов. далі, 1957, 36); // Різновид цього комбінування у процесі вираження думок, якому властиві ті або інші характерні ознаки. *Хто нікчемну душу має, То така ж у нього й мова* (Л. Укр., I, 1951, 378); *Велич і масштабність подій змушувала мене стискувати матеріал [у фільмі «Арсенал»]. Це можна було б зробити, вдаючись до мови і поетичної, що й є начебто мою творчою особливістю* (Довж., I, 1958, 23); *Наукова мова є та ділянка словесної роботи, на якій найгостріше відчувається все, що стосується точності виразу* (Мовозн., IV-V, 1947, 153).

Δ **Аморфні (ізолюючі) мови** – мови, що не мають форм словозміни; **Мертві мови** див. **мертвий**; **Непряма мова** див. **непрямий**; **Пряма мова** див. **прямий**; **Частіна мови** – граматична категорія слів, об'єднаних спільністю значення, форм і синтаксичної ролі.

3. Мовлення, властиве кому-небудь; манера говорити. *Живо й просто вилита стареча мова* (Шевч., VI, 1957, 133); *Лякають дитину й дядьків погляд, і його буркотлива мова* (Стельмах, I, 1962, 343); *У розмовах ввічливий [Хома] і не лихослов. У його мові переважають пестливі слова* (Тют., Вир, 1964, 80).

Езопівська мова див. **езопівський**.

4. Те, що говорять, чий-небудь слова, вислови. *Поклали шальовки соснові, Кругом наставили мисок; І страву всякую, без мови, В голодний пхали все куток* (Котл., I, 1952, 68); *Старий Семен говорив довго; його мова чимдальш пливла вільніше та скоріше, як вода на лотоках* (Коцюб., I, 1955, 42); // Розмова, бесіда. *Тільки в них [у панів]і мови було, що князі та пани вельможні* (Вовчок, I, 1955, 107); *3 Ольгою ніяк мови не зв'яжеш. Хоче чужою стати* (Коп., Лейтенанти, 1947, 114); *Побачивши ординарця, Монтегю урвав мову. Він глянув на своїх співбесідників* (Загреб., Європа 45, 1959, 134); // Звуки розмови. *Нігде не чуť людської мови; Звір тільки вис по селу* (Шевч., I, 1963, 129); *Не чути було ніякого гомону й мови* (Ю. Янов., II, 1958, 208).

◇ **Весті мову** – говорити. *Промовець від такої нашої, як йому здавалось, чулості до його майбутніх дотепів – зовсім розквітнув, ведучи мову далі* (Ю. Янов., II, 1958, 100); **Весті мову про кого** – що – говорити про кого, що-небудь. *Довкола відбуваються такі події, а він веде мову про дурниці* (Собко, Срібний корабель, 1961, 130); **Говоріти (заговоріти) іншою мовою** – стати іншим. *Йому здавалося, що відтепер [після закінчення війни] люди мусять... забути про все буденне, заговорити один до одного іншою мовою. Адже сьогодні все навкруги було іншим* (Гончар, III, 1959, 438); **Говоріти**

різними мовами (на різних мовах) – не розуміти один одного. [Хвора:] *Не хтіла б я тебе вразити, сестро, Та, бачу, прийдеться розмову залишити, Бо ми говоримо на різних мовах* (Л. Укр., I, 1951, 117); *Як би ми з тобою не говорили, все рівно не зрозуміємо один одного, бо говоримо на різних мовах. Ти хочеш, щоб у тебе було повне горище хліба і чотири пари чобіт, а я хочу, щоб до всього цього в нас ще росла й чорна металургія* (Тют., Вир, 1964, 29); **Гострий на мову** – те саме, що **Гострий на слово** (див. **гострий**). [Василь:] *Ну й гостра ж на мову! На наших кутку таких дівчат і заводу нема* (Крон., II, 1958, 115); **Зайшла (заходить і т. ін.) мова про кого** – що – почали (починають) говорити про кого-, що-небудь. *І вже як умів [Артем] сперечався з Павлом, про що б не зайшла мова* (Головко, II, 1957, 419); *Сварка виникла з дрібниці – зайшла мова про оформлення документів для паспорта, і батько мав необережність запропонувати дочці змінити ім'я* (Гончар, Тронка, 1963, 139); *Між братами ще ніколи серйозно не заходила мова про дівчат* (Стельмах, I, 1962, 68); **Зв'одити (звесті) мову на кого** – що – почати говорити про кого-, що-небудь. *Оповів [жандарм] перше, що тепер їм на службі «трудно», а далі звів мову на тих, через кого стало «трудно»* (Коцюб., II, 1955, 194); **Знаходити (знайти) спільну мову див. знаходити; Мова була раніше (вже) про кого- що-** говорилося раніше про кого-, що-небудь. *І була вже мова про те, що дід Григорій був не балакучий, але хочеться ще раз нагадати, що він справді-таки був мовчазний* (Довж., I, 1958, 75); **Мова йде (йшла, мовиться, мовилась і т. ін.) про кого-, що-** говорить (говорилось) про кого-, що-небудь. *Данило робить над собою зусилля і не знає: чи він божеволіє, чи це насправді йде мова про нього* (Стельмах, II, 1902, 229); *У ті часи, про які йде мова, тут, на високій кручі, ... ще стояло – впритул одним боком до лісу, а другим до Дніпра – городище* (Скл., Святослав, 1959, 11); *Мова йде про те, щоб практично забезпечити перехід від автоматизації окремих агрегатів і установок до комплексної автоматизації* (Наука., I, 1959, 7); [Р і ч а р д.] *Пробачте, я щось вас не розумію. В нас мова йшла про статую...* (Л. Укр., III, 1952, 91); *Микола догадався, що мова мовилась, мабуть, про нову дівчину на селі* (Н.-Лев., II, 1956, 173); – *Треба ж думати, що до чого, коли й як... – Та про це ж і мова мовиться!* (Довж., I, 1958, 341); **Мова коротка в кого з ким** – немає про що багато говорити кому-небудь з кимось. – *У нас, знаєте, мова коротка, – креснув офіцера поглядом Баржак. – Хто не схилив голову перед працею – тому нахилимо* (Гончар, II, 1959, 78); *Мова не мовилася – не було бажання говорити, не говорилося. Сумно стало. Мова не мовилася* (Вовчок, I, 1955, 214); **Мову знаходити з ким** – мати про що говорити з ким-небудь. *Там, у дворі, між челяддю, і сміялася вона з іншими, і мову знаходила...* (Вовчок, I, 1955, 170); **Мову почати (розпочати, зняти, завести і т. ін.)** – почати говорити. *Хоче [мати] мову почати з батьком, та голосу нема слово вимовити* (Вовчок, I, 1955, 224); *Там, у кутку, троє [братчиків] завели річ про теперішнє життя трудне; другі зняли мову, як панів дурили* (Мирний, I, 1949, 336); *Мало не з кожним приїжджим заводить Демид мову про того свого генерала і дивується, що ніхто про нього не чув і не знає* (Гончар, Тронка,

1963, 69); – *Коли вже ви завели мову про землю, так дозвольте вам сказати, що земля в житті рослини ніколи повністю не відігравала ролі матері* (Довж., I, 1958, 415); *Той н'є, закушує, той мову розпочав Про зайця, про хорти, про вдалі полювання...* (Міцк., П. Тадеуш, перекл. Рильського, 1949, 77); **На мові ста́ти з ким** – поговорити з ким-небудь; **Не дава́тися (здава́тися) на мову** – не хотіти розмовляти. *Ониська не заходила в хату й не давалася на мову ніяк* (Янов., I, 1959, 365); *Недавно приїхала до неї дочка Галья: пишна така, що й на мову не здається* (Кос, Новели, 1962, 158); **Не мо́же (не могло́) бу́ти [й] мо́ви про що** – немає (не було) чого й говорити про здійснення чого-небудь. *Про те, щоб взяти перевал в лоб, не могло бути й мови. Це коштувало б занадто багато жертв* (Гончар, III, 1959, 95); *Залітали комарі й до палат, здіймали такий дзвін..., що ні про який сон не могло бути її мови* (Збан., Сеспель, 1961, 110).

5. Публічний виступ на яку-небудь тему: промова. *Раз на мові ксьондз казав: «Не впивайтесь, люди! На тім світі вам смола Замість вина буде!»* (Рудан., Тв., 1956, 1.19); *Оборонець говорить довго та гарно, а Гнат цілою істотою відповідає на його мову: «так, так»...* (Коцюб., I, 1955, 76); – *Майте спокій, люди! Я не годен пере галасувати таку силу, – гукає Антін, – мови я ще не скінчив* (Чорн., Визвол. земля, 1950, 205).

6. *тільки одн., чого, яка, перен.* Те, що виражав собою яку-небудь думку, що може бути засобом спілкування. *Він десь розуміє мову моїх очей, бо повертає обличчя до мене і кидає здивований погляд* (Коцюб., II, 1955, 420); *Камінну мову видатних пам'яток минулого він [М. Бажан] читає оком революційного поета* (Не ілюстрація..., 1967, 126); *Одним з головних завдань студента-композитора є набуття ним майстерності досконалого володіння матеріалом ... музичною мовою* (Мист., I, 1956, 31).

ІСТОРИЧНА ЛЕКСИКОГРАФІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1. Діахронна (історична) лексикографія та її завдання. Історичний словник як різновид лексикографічної продукції. З історії укладання українського історичного словника. **Історичний словник українського языка** під редакцією **Є. Тимченка** (Т. 1, 1930-32).

2. **Словник староукраїнської мови XIV– XV ст.:** У 2-х томах (1977-78):

- 2.1) історія укладання;
- 2.2) хронологічні рамки;
- 2.3) тезаурусний характер;
- 2.4) характеристика текстових джерел;
- 2.5) реєстр словника та принципи його побудови;
- 2.6) структура словникової статті;
- 2.7) хронологічний і територіальний принципи екземпліфікації;
- 2.9) варіантні форми лексеми й частотний паспорт.

3. **Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.:** У 28-и випусках (1993- 2010):

- 3.1) історія укладання;
- 3.2) хронологічні рамки;
- 3.3) характеристика текстових джерел;
- 3.4) реєстр словника та принципи його побудови;
- 3.5) структура словникової статті.

4. **Словарь української мови** за редакцією **Бориса Грінченка:** У 4-х томах (1907-09) – історичний словник української мови кінця XIX ст.:

- 4.1) універсальний характер (тлумачний, перекладний, енциклопедичний, діалектний, історичний);
- 4.2) історія укладання;

4.3) джерела лексичного матеріалу, структура словникової статті.

СТРУКТУРНІ РІЗНОВИДИ СЛОВНИКОВИХ СТАТЕЙ У СЛОВНИКАХ ІСТОРИЧНОГО ТИПУ

*ІСТОРИЧНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОГО ЯЗИКА /
Під ред. Є. Тимченка (Т. 1, 1930-32)*

БАРВИСТЫЙ, *прикм. Повний живих барв, живого кольору; вовнистий волохатий, кошлатий.*

XVI. Даю и дарую... жеребцовъ чотыри барвистых стада моего Arch. Sang. VII, 400 (1571)/

*СЛОВНИК СТАРОУКРАЇНСЬКОЇ МОВИ XIV– XV СТ.:
У 2-х томах (1977-78)*

ГРАБ *ч.* (3) граб: тамъ же есмо подле рики Згар конецъ (!) усыпаты велилы и на граби грань вытесаты (Новеселиця, 1430 *ГВКЛ* 7); а хотарь... на копаную могилуо о(т)толѣ... на єди(н) хра(б) знамена(н) (Сучава, 1490 *ДГСХМ*); а хотар томоу сзло... простѣ къ дроугомоу лисоу, на краи лиса граб (Сучава, 1492 *Cost. S.* 162).

ФОРМИ: *наз. одн. граб* (1492 *Cost. S.* 162); *знах. одн. хра(б)* (1490 *ДГСХМ*); *місц. одн. на граби* (1430 *ГВКЛ* 7).

***ГРАДИНА** *ж.* (1) (*болг., серб.* градина) сад, горѣд: и тако(ж) дали есми ему макариєвоу келию, шо є(ст) пониже немецкого монастирѣ, до боуде(т) емоу и его градиною и съ всѣмъ намѣстиємъ (Дольний Торг, 1443 *Cost. II*, 185).

ФОРМИ: *ор. одн. градиною* (1443 *Cost. II*, 185).

!ДНО <?> (1): ино... мы так<ождере и от нас есмы> дали и потврѣдили есми слоуги наши доум<а покшескоул и мани тоа прадреченое селъише на исписали дно (!) и обиде лопатна до оусти лопатнои (б. м. н., 1500 *SD*).

!ДМТРЪ *див. ДМИТРО.*

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ XVI – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ
XVII СТ.: У 28-и випусках. – Вип. 1-15 (1993-2010)

АЗБУЧНИКЪ ч. Буквар: Бѣкварѣ: азбѣчники (1627 ЛБ 12);
abeceda(ri)us, азбучникъ, а(л)фавитникъ (1642 ЛС 62).

СЛОВАРЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ /
За ред. Б. Грінченка: У 4-х томах (1907-09)

Брат, -та, м. 1) Брать. *Нема... ні брата, ні сестри.* Чуб. V. 18. *У ляхів пани, на Москві реб'ята, а у нас брати.* Ном. № 796. Употребл. какъ слово обращения къ мужчинѣ-приятелю. *Товаришу, рідний брате, виклич мені дівча з хати.* Мет. 69. 2) – у **перших.** Двоюродный братъ. 3) – у **других.** Троюродный братъ. 4) – **чоповий.** Собутыльникъ. Млак. 85. 5) **Старший брат.** Въ цехѣ: начальникъ надъ подмастеріями. Козел. у. 6) **Молодший брат.** Въ цехѣ: лицо, служащее для посылокъ. Козел. у. Ум. **Братецъ, братік, братічок, братко, браток, браточок, братонько, братечко, братуньо, братусь, братусик.** *Ой приїхав братецъ до сестриці в гості.* Чуб. V. 764. Въ живой разговорной рѣчи употребляется преимущественно во мн. ч.: **братці, братця.** *Хваліте, крикнув, братця, Бога.* Котл. Ен. Очень любимо въ употребленіи нѣжно-ласкательное **братік, братічок.** Особенно любятъ употребление его женщины какъ по отношенію къ брату, такъ и ко всякому любимому молодому мужчинѣ, также при просьбахъ и пр. *Тиміш зібрав парубків: «Братіки мої, товариші милі, допоможть мені!»* МВ. I. 132. *Посію я рожу, покладу сторожу: братіка рідного.* Чуб. III. 207. *Мій батечку, мій братіку, хоч ти не цурайся!* Шевч. 86. *Се ж мій братічок ріднесенький!* МВ. I. 30. *Братічок помре, я й загину.* Чуб. V. 439. *Тепер мій братко із вуйська приїхав.* Чуб. III. 316. *Братоньку милий, прибудь до мене.* Чуб. V. 469. 7) **Брат і сестра.** Раст. *Melampyrum nemorosum* L. Вх. Пч. I. 11. 8) Братсестриця. Раст. *Melampyrum arvense* L. Шух. I. 21. 9) **Три брати.** Раст. а) *Euphrasia lutea* L. Шейк. б) *Trifolium medium* L. Шейк.

ЕТИМОЛОГІЧНІ СЛОВНИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА СУМІЖНІ З НИМИ ВИДАННЯ (СЛОВНИКИ ІНШОМОВНИХ СЛІВ)

1. Етимологічні словники в українській лексикографії: до історії укладання.
 - 1.1. **Етимологічний словник української мови Ярослава Рудницького** (Т. 1-2, Вінніпег-Оттава, 1962-1982).
 - 1.2. **Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі** (1985).
2. **Етимологічний словник української мови (ЕСУМ): У 7-ми томах** (Т. 1-6, 1982-2012):
 - 2.1) характер словника;
 - 2.2) наукові засади;
 - 2.3) джерела реєстру;
 - 2.4) моделі побудови словникових статей.
3. **Словник іншомовних слів – видання універсального тлумачно-етимологічного типу.**
 - 3.1. **Доманицький В. М. Словарик. Пояснення чужих та не дуже зрозумілих слів** (1 500 слів, 1906).
 - 3.2. **Словник іншомовних слів** / За ред. О. С. Мельничука (1974): принципи лексикографування, структура словникової статті.
 - 3.3. **Новий словник іншомовних слів** / За ред. Л. І. Шевченко (40 000 слів, 2007): принципи лексикографування, структура словникової статті.
 - 3.4. **Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів і словосполучень** / Уклад.: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк (2006).
 - 3.5. **Сучасний словник-мінімум іншомовних слів: Близько 9000 слів** / Уклад.: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк (2008).
 - 3.6. **Тлумачний словник іншомовних слів** / Авт.-уклад. О. М. Сліпушко (2006).

ВРАЗКИ СЛОВНИКОВИХ СТАТЕЙ

1. Етимологічні словники

ЕТИМОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯРОСЛАВА РУДНИЦЬКОГО (Т. 1-2. – Вінніпег-Оттава, 1962-1982)

бороніти ‘to defend, guard, protect, shelter, shield’, МУк. боронити (1508, 1593), бороняти (XVII с.), боронят (XVIII с.), ОУк. не борониль (1347 Тимченко 126), боронить (1425 *ibid.*), OES. боронити[ся], (from OCS. :) бранити; ВRu. абараніць, Ru. обороніть, OCS. *braniti, branь*, Вu. *brána, bráня*, Ма. *bráni*, SC., Sln., Cz., Slk. *brániti*, Ро. *broń, bronić*, LoSo. *broń, UpSo. bróń, brónić*. – Deriv. [o]боронітися, оборо́на, оборо́няти[ся], оборо́нець, оборо́нний, оборонозда́тність, etc.; МУк. боронен’є (XVI с.), боронивано (1500), борониваль (XVII с.), боронитель (XVIII с.), боронки (ґрати, XVI с.), на боронницяхъ (1538), бороню Asg. (XVI с.); РN. **Боронисла́ва**. – Сyn. захища́ти, відсто́ювати; (забороня́ти:) за́казувати; боронувáти. Деркач 25, 68, 122.

PS. *borniti, IE. root **bher- : **bhor-, see борона́, боро́ти.

ЕТИМОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЕСУМ): У 7-ми томах (Т. 1-6, 1982-2012)

мі́лий, мі́лостивий, мі́лість, [ми́ловáнець] «фаворит, улюбленець», мі́лості́вець (заст.), [ми́лості́нник] «той, хто роздає милостиню», мі́лостиня, мі́лоці «милування», [мі́льноці] «тс.» Ж, [ми́лун] «коханець», мі́лішати, мі́лувати, ми́лува́ти, ми́лува́тися, [знемі́літи] «стати неприємним» Г, Ж, [знемі́литися, знемі́літи] «тс.», [не́мил] «нелюб» Ж, немі́лість, [незмі́литися] «стати неприємним», [помі́ла] «помилування» Кур, премі́лий, [премі́лений] «дуже милий», [ростомі́лений] «найласкавіший, милий», [умі́літи] «зворушити» Нед, умі́лості́віти УРС, Нед; – р. ми́льий, бр. мі́лы, др. ми́лыи, п. вл. нл. *miľu*, ч. слц. *miľu*, болг. м. *мил*, схв. *мілен*, слн. *miľ*, стел. **миль**; – псл. мі́ль «милий»; – споріднене з лит. *mielas, miľas*, лтс. *miľ’s* «тс.», дінд. *máyas* «радість, насолода», лат. *mītis* «м’який, ніжний, спокійний»; іє. *mēi-l- «лагідний, м’який», пов’язане з *mēi-g- «м’який, мирний». – Фасмер II 622; Brückner 337; Machek ESJĚ 363; Holub – Kop. 223; Holub – Lyer 314; Schuster-Šewc 909; БЕР III 787-789; Skok II 726-728; Bezlaj ESSJ II 184; Булаховський Нариси 174; Верн. II 58; Trautmann 174; Walde – Hofm. II 96-97; Pokorny 711-712. – Пор. мир¹.

окуляри «оптичний прилад з двох скелець»; – р. [окуляры], бр. акуляры, слц. *okuliare*, слн. *okulari*; – запозичення з польської мови; п. *okulary* походить від лат. *oculāris* «очний», утвореного від *oculus* «око». – Пі 167; Richhardt 85; ЭСБМ 1, 104; Sl. wyg. obsyч 474. – Див. ще **окуляр**.

2. Словники іншомовних слів

СЛОВНИК ІНШОМОВНИХ СЛІВ

/ За ред. О. С. Мельничука (1974)

ЛЕКСЕМА – (від. грец. λέξις – слово, мовний зворот) – слово-тип, структурний елемент мови; словникова одиниця з усіма її формами й значеннями в різних контекстах.

НОВИЙ СЛОВНИК ІНШОМОВНИХ СЛІВ

/ За ред. Л. І. Шевченко (40 000 слів, 2008)

ЛІНГВІСТИКА (фр. *linguistique*, від лат. *lingua* = мова) – наука про мову; мовознавство.

**ДВОМОВНА Й БАГАТОМОВНА
ЛЕКСИКОГРАФІЯ. ПЕРЕКЛАДНІ СЛОВНИКИ.
УКРАЇНСЬКА ТЕРМІНОГРАФІЯ.
ТЕРМІННІ СЛОВНИКИ**

1. Двомовна й багатомовна лексикографія: концепція перекладного словника. Перекладна лексикографія XVII – XVIII ст. Церковнослов'янські, латинські та старогрецькі лексикони.
2. Перекладні словники XIX-XXI ст.:
 - 2.1) українсько-російські;
 - 2.2) російсько-українські;
 - 2.3) українсько-німецькі;
 - 2.4) українсько-польські;
 - 2.5) українсько-угорські;
 - 2.6) українсько-англійські;
 - 2.7) українсько-латинські та українсько-старогрецькі;
 - 2.8) багатомовні лексикони.
3. Українська термінографія: етапи розвитку.
 - 3.1. Термінографічна діяльність Наукового товариства імені Т. Шевченка (1873-1939).
 - 3.2. Термінографічна діяльність Термінологічної комісії Українського наукового товариства у Києві (1907-1918).
 - 3.3. Термінографічна діяльність Правописно-термінологічної комісії при Історико-філологічному відділі Української академії наук (1918-1921) та Інституту української наукової мови (1921-1930).
 - 3.4. Термінографічна діяльність Інституту мовознавства АН УРСР (1930-1991).
 - 3.5. Сучасна українська термінографія. Термінографічна діяльність Інституту української мови НАН України (1991).
4. Термінні (термінологічні) словники.

- 4.1. Словники лінгвістичної термінології: **Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів** / за ред. Ярмоленко С. Я. (2001); **Словник лінгвістичних термінів** / Ганич Д. І., Олійник І. С. (1985); **Словник лінгвістичних термінів** / Кротеви́ч Є., Родзевич Н. (1957); **Український словотвір у термінах. Словник-довідник** / Вакарюк Л. О., Панцьо С. Є. (2007); **Словник української ономастичної термінології** / Бучко Д., Ткачова Н. (2012); **Сучасна українська літературна мова. Морфологія: Термінологічний словник** / Ципердюк О. (2010).
- 4.2. Словники літературознавчих термінів: **Словник літературознавчих термінів** / Лесин В. М., Пулинець О. С. (понад 1000 термінів, 1965); **Сучасний словник літературознавчих термінів** / М. Ф. Гетьманець (2003).
- 4.3. Термінологічні словники перекладного типу: **Російсько-український словник наукової термінології: У 3-х тт.: Т. 1. Суспільні науки** (1994); **Т. 2. Біологія. Хімія. Медицина** (1996); **Т. 3. Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос** (1998).

ЗРАЗКИ СЛОВНИКОВИХ СТАТЕЙ

I. Перекладні словники

1. Українсько-російські

*УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИЙ СЛОВНИК: У 6-ти тт.
/ За ред. І. М. Кириченка (121 700 слів, 1953-63)*

гарбу́з, -за́ тьква [Гарбуз під парасольками Про сонце думає (Тич.)]; да в а́ ти, да́ ти (підно́сити, підне́сти) ~за́ перен. разг. уст., шутл. откáзывать, откáзать (сватаю́щомуся) [Сватало її багато парубків, так вона всім гарбуза давала (Чуб.)]; по ку́штува́ти (взя́ти, діста́ти, з'їсти) ~за́ перен. разг. уст., шутл. получи́ть откáз [– Я таких, як ти, не люблю, –

відповіла дівчина, не відступаючи від Метелика. Солдати засміялись. – Що, парубче, дістав гарбуза? (Шиян)].

2. Українсько-німецькі

НОВИЙ НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ І УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКИЙ СЛОВНИК / Уклад. В. Ф. Малишев, В. А. Кібенко (60 000 слів, 2010)

тверд|йй 1) fest, hart, starr, steif; ~é тіло фіз. fester Körper; 2) (остаточний) stándhaft; ~і ціни feste Preise; ◇ ~йй горішок *перен.* éine hárte Nuß.

3. Українсько-англійські

АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ, УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКИЙ СЛОВНИК / ЗА РЕД. Ю. О. ЖЛУКТЕНКА (40 000 СЛІВ, 1997)

осно́в||а 1. (нижня частина) base, foot, bóttom; 2. *перен.* (головна частина) básis (pl. -ses); 3. ~и *мн.* principles, foundátions; (вихідні положення науки *тж.*) fundaméntals; 4. *текст.* warp; 5. *хім., мат.* base; 6. *лінгв.* stem; ◇ брати за ~у, класти в ~у take as a básis, base upón; лежати в ~і form the básis (of).

4. Російсько-українські

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК / За ред. В. В. Жайворонка (160 тисяч слів, 2003)

каранда́ш олівець, -вця́; **брать / взять на к.** *разг.* брати / узяти на замітку; **масти́чний к.** *жив.* мастіковий олівець; **меловый к.** крейдяний олівець; **сде́лать в -é** *жив.* виконати олівце́м; **-ик** *уменьш.* олівчик; **-ный** олівцевий; **к. рисунок** малюнок (рисунок) олівце́м.

II. Термінні словники

1. Словники лінгвістичної термінології

УКРАЇНСЬКА МОВА. КОРОТКИЙ ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИК ЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕРМІНІВ / За ред. С. Я. Єрмоленко (2001)

МО́ВНА КАРТІ́НА СВІ́ТУ – членування предметного і поняттєвого світу засобами мови – словниковими, граматичними одиницями. У М. к. с. відбиваються особливості сприймання мовцями навколишньої дійсності. Розрізняють національну, соціальну, індивідуальну М. к. с., кожна з яких залежить від культурно-історичних умов життя суспільства, соціуму, від індивідуального лінгвопсихологічного досвіду. Через проникнення в М. к. с. пізнається ментальність народу, його міфологічне мислення, виявлення мовних форм, що відтіняють універсальні логічні закони людського мислення.

ГАНИЧ Д. І., ОЛІЙНИК І. С. СЛОВНИК ЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕРМІНІВ (1985)

МО́ВНИЙ ЕТИКЕ́Т, речево́й етикéт. Національно специфічні правила мовної поведінки, які реалізуються в системі стійких формул і виразів, що рекомендуються для використання в різних ситуаціях ввічливого контакту з співбесідником, зокрема під час привітання, знайомства, звернення до співбесідника, висловлення подяки, прощання тощо. Кожна ситуація обслуговується в українській мові групою висловлень, які нерідко утворюють синонімічні ряди: *добрий день, здоровенькі були; будь ласка, прошу; до побачення, до зустрічі, прощайте* тощо.

КРОТЕВИЧ Є. В., РОДЗЕВИЧ Н. С. СЛОВНИК ЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕРМІНІВ (1957)

ЛЕКСЕ́МА, лексе́ма (від гр. *lexis* слово, вираз, зворот) – лексична одиниця (окреме слово) в усій сукупності властивих їй форм словозміни. Термін «лексема» вживається і в значенні окремого слова в усій сукупності його значень. Поруч з терміном «лексема» О. М. Пешковський у такому ж значенні вживав ще й термін «слово-тип», а до окремих різновидів «слова-типу» він застосовував термін «слово-член».

*ВАКАРЮК Л. О., ПАНЦЬО С. Є. УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВОТВІР
У ТЕРМІНАХ. Словник-довідник (2007)*

НЕПОХІДНІСТЬ СЛОВА.

1. Властивість слова, яке містить у своєму складі непохідну основу.
Напр.: *осінь, мороз.*
2. Властивість граматично незмінюваного слова, яке складається з однієї морфеми – кореня. Напр.: *шимпанзе, кашне.*

*БУЧКО Д., ТКАЧОВА Н. СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ
ОНОМАСТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ (2012)*

ТЕО́НІМ (від гр. *theós* «Бог, божество» + *онім*) – власна назва Бога, божества в будь-якій релігії, міфології, пантеоні, напр.: *Ісус Христос; Волос (Велес), Дажбог, Мокош, Перун, Стрибог; Аполон, Афіна, Гера, Деметра, Зевс; Будда, Кришна* та ін.; сюди ж слід, очевидно, включити й найменування: *Богородиця, Свята Трійця, Ангели, Архангели, Серафими, Херувими.*

*ЦИПЕРДЮК О. СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА.
МОРФОЛОГІЯ: Термінологічний словник (2010)*

Лексико-семантична група (ЛСГ) – певна кількість слів, які об'єднуються за спільною семантикою, незалежно від структури. Напр.: назви осіб за національністю, назви частин тіла, назви тварин та ін.

2. Словники літературознавчих термінів

*ЛЕСИН В. М., ПУЛИНЕЦЬ О. С. СЛОВНИК
ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ТЕРМІНІВ (понад 1000 термінів, 1965)*

БАЙКА – ліро-епічний жанр: невеличкий, здебільшого віршований повчально-гумористичний чи сатиричний твір з алегоричним змістом, у якому людське життя відтворюється або в образах тварин, рослин і речей, або зведене до простих і умовних стосунків.

*ГЕТЬМАНЕЦЬ М. Ф. СУЧАСНИЙ СЛОВНИК
ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ТЕРМІНІВ (2003)*

БАЛАДА (від прованс. ballar – танцювати) – віршований твір з гострим драматичним сюжетом, любовного, казково-фантастичного, легендарно-історичного, героїко-патріотичного змісту.

3. Термінологічні словники перекладного типу

*РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК НАУКОВОЇ
ТЕРМІНОЛОГІЇ: У 3-х тт.: Т. 1. Суспільні науки (100 тисяч
термінів, 1994)*

инострі́анец *социол.* іноземець, -мця, чужоземець, -мця; **-нка** інозёмка, чужозёмка

ТЕРИТОРІАЛЬНА ТА СОЦІАЛЬНА ЛЕКСИКОГРАФІЯ. ДІАЛЕКТНІ ТА ЖАРГОННІ СЛОВНИКИ.

1. Діалектна (територіальна, регіональна, ареальна, обласна) лексикографія. Завдання і пріоритети лексикографічної параметризації діалектного матеріалу.
2. Різновиди діалектних словників (загальні і тематичні).
 - 2.1. **Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок:** У 2-х ч. (17 000 слів, 1984):
 - 2.1.1) принципи побудови;
 - 2.1.2) розміщення словникового матеріалу;
 - 2.1.3) транскрипція і транслітерація;
 - 2.1.4) документація та паспортизація матеріалу;
 - 2.1.5) тлумачення значення слів та їх варіантів;
 - 2.1.6) форми реєстрового слова;
 - 2.1.7) синонімічні гнізда та слова іншомовного походження.
 - 2.2. **Гуцульські говірки. Короткий словник** / За ред. Я. Закревської (1997):
 - 2.2.1) характер словника;
 - 2.2.2) джерела реєстрового матеріалу;
 - 2.2.3) структура словникової статті.
 - 2.3. **Лисенко П. С. Словник поліських говорів** (1974):
 - 2.3.1) джерела реєстрового матеріалу;
 - 2.3.2) структура словникової статті.
 - 2.4. **Словник буковинських говірок** / За ред. Н. Гуйванюк (12 000 слів, 2005):
 - 2.4.1) структура словника;
 - 2.4.2) будова словникової статті.
 - 2.5. **Аркушин Г. Словник західнополіських говірок:** У 2-х томах (13 000 слів, 2000):
 - 2.5.1) структура словника;

- 2.5.2) будова словникової статті.
- 2.6. **Шило Г. Наддністрянський регіональний словник** (10 000 слів, 2008):
- 2.6.1) принципи укладання та реєстр;
 - 2.6.2) структура словникової статті.
- 2.7. **Пиртей П. С. Короткий словник лемківських говірок** (2004): структура і зміст словника.
- 2.8. **Москаленко А. А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області** (1 700 слів, 1958): структура і зміст словника.
- 2.9. **Словник полтавських говорів** / Уклад. В. С. Ващенко (1960): особливості словника.
- 2.10. **Хобзей Н., Ястремська Т., Сімович О., Дидик-Меуш Г. Гуцульські світи. Лексикон** (2013): структура, зміст та особливості словника.
- 2.11. Тематичні (ідеографічні) діалектні словники: **Гримашевич Г. Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок** (2000 діалектизмів, 2002), **Берлізов А. А. Лексика рибальства українських говорів Нижнього Подністров'я** (1959).
3. Соціолектна (жаргонна) лексикографія – новий напрямок українського словництва.
- 3.1. **Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови** (4000 жаргонних слів та виразів, 2003):
- 3.1.1) лексична база словника;
 - 3.1.2) будова словникової статті.
- 3.2. **Кондратюк Т. Словник сучасного українського сленгу** (5300 слів і виразів, 2006):
- 3.2.1) лексичний склад словника;
 - 3.2.2) структура словникової статті.
- 3.3. **Лексикон львівський: поважно і на жарт** / За ред. Н. Хобзей (12 000 одиниць, 2009):
- 3.3.1) джерела лексичного матеріалу;
 - 3.3.2) структура словникової статті.

ВРАЗКИ СЛОВНИКОВИХ СТАТЕЙ

1. Діалектна (територіальна) лексикографія

*ОНИШКЕВИЧ М. Й. СЛОВНИК БОЙКІВСЬКИХ ГОВІРОК:
У 2-х ч. (17 000 слів, 1984)*

ГА́ТІ, га́ті мн. [В. В-ка, В-те ЛБ 2, 20, П-в'я], ~ц'і́ [М-ць Мат. Х, ч. II, 12, П-в'я], ~т'а́ [О-к Км.] 1. 'підштанки' [В. В-ка, М-ць, П-в'я]; 2. «гачі», 'штани з грубого полотна на літо' [В-те, О-к]. Пор. слд. gate.

ГУЦУЛЬСЬКІ ГОВІРКИ.

Короткий словник / За ред. Я. Закревської (1997)

май 1. присл. майже; трохи: *Йа май ц'ілий рік вілежаў на ногу у шпитал'і* (Зм); 2. част. ужив, у складених формах вищ. і найвищ. ст. прикм. і присл.: *Баба ше май старша прийшла* (Бб); *Май б'іше даваў того с'іна* (Кс)

ЛИСЕНКО П. С. СЛОВНИК ПОЛІСЬКИХ ГОВОРІВ (1974)

ГРАДА́ ¹, і (Бв., Кдв. Ст.), ГРА́ДНА, и (Карп.), ж. Грядка. Сидіт, йак мórква ў град'і (Бв.); *Йа граду́ кап'усти пасаді́ла* (Ст.).

ГРАДА́ ², і, ж. 1. Райдуга (Мих.).

2. Блискавиця з громом (Стд.).

*СЛОВНИК БУКОВИНСЬКИХ ГОВІРОК /
За ред. Н. Гуйванюк (12 000 слів, 2005)*

ВУ́ЙНА, -и, ж. 1. Дядина, дружина батькового або материного брата. Заг., рідк. Сок. *Війшла ужé в'уйна з болніці, тепér до́ма* (Грушівці Кельм.). 2. Чужа жінка старшого віку або далека родичка. Там же. *Кóжді в'уїні кажі добрі́дінь* (Брідок Заст.). 3. знев. Незграба. Хот., Кельм., Сок. *Замату́лькаласа, як в'уйна* (Шилівці Хот.).

*АРКУШИН Г. СЛОВНИК ЗАХІДНОПОЛІСЬКИХ ГОВІРОК:
У 2-х томах (13 000 слів, 2000)*

ГУТОРКА [г'уторка] -і, ж. 1. 'мовлення'. Ну й до чо́го тво́я г'уторка? 392, 90; 2. 'говірка'. В йіх'ому сил'і така г'уторка, шо ничо́го не пуймеш. 392.

*ШИЛО Г. НАДДНІСТРЯНСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ СЛОВНИК
(10 000 слів, 2008)*

ПУШКА¹, і, ж. 1. Кінчик пальця руки; пучка. Л: Бишків, Дмитровичі, Руда, Сугрів.

2. Див. **пучка**². *Вз'ев 'пушку 'соли. І: Збора, Л: Дмитровичі, Млиниська, Н.Гаї, Рудники, Рогізно, Т: З.Гай, Котів, Скалат.*

ПУШКА², і, ж. 1. Металева банка, коробка (для грошей). Л: Липівці, Т: Кам'янки.

2. Металева банка для молока; бідон. *В'із "ми 'пушку і прине'си мулу'ка. Л: Загірне, Н.Гаї, Пісочна, Руда.*

3. Посудина, у яку косарі кладуть брусок для гострення коси. Л: Сугрів.

ПУШКА³, і, ж. Див. **бабка**⁸ 1. Л: Смолин Я., Старичі.

*ПИРТЕЙ П. С. КОРОТКИЙ СЛОВНИК
ЛЕМКІВСЬКИХ ГОВІРОК (2004)*

цингель, -гля, ч. Пн. Спусковий курок в рушниці.

цингель, -глю, ч. 1. Твердий ячмінь з чотиригранним колосом. 2. Непосида (*жарт.*).

цирок, -рка, ч. Пн. Клітка на свиню. – *Замалий тот цирок на таку вельку льоху.*

*МОСКАЛЕНКО А. А. СЛОВНИК ДІАЛЕКТИЗМІВ
УКРАЇНСЬКИХ ГОВІРОК ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ
(1 700 слів, 1958)*

Кор'Ак – а) з довгим держалном ківш, яким з криниці дістають води, щоб напитись одній – двом особам (11/8),

б) велика розливна ложка, ополоник (5/5).

*ХОБЗЕЙ Н., ЯСТРЕМСЬКА Т., СІМОВИЧ О., ДИДИК-МЕУШ Г.
ГУЦУЛЬСЬКІ СВІТИ. Лексикон (2013)*

ЖЕНТІЦЯ сироватка (перев. з овечого молока): Сціжують жентіцу, але гет не виливають, бо в ній ше мають варьїти вурду (Криворівня); Жинтєці псам

даіот, кози, вівці п'ють, тай ше роб'ї вурду (Бистриця, 1998); Полонінами, то лиш ту жентицю п'ють, як воду (Ворохта, 1979)

● Жентиця держить ся і рік, її п'ють вівчарі, беруть люде до дому, кільки хто хоче, а решту дають свиням, телятам, коровам і псам. «Нема такого вина, шоби чоловіка так поздоровило, як переварена квасна жентица, шо вже стоїт цілий рік; вона добра і на серце і на черевон», – кажуть Гуцули [коментар В. Шухевича] (Шухевич II: 214)

● Та жентица, шо з тего була стікала, ставили на вогонь, доводіле її до кип'ятіння, потім, ек це вже закіпёт, цю переварену сирватку ставиле в беребеніцу коло ватри, вона робе такé, ек квас, тіпа наподобу оцту. Але її можна було навіть піте було. А свині собі коло стаї ходіле по полонині кудá хотіли. А ватаг вйде з стаї тай каже: «Буль-буль-буль-буль», а свині, як учуют «буль-буль», так вони біжút бiгóm, а понасипае жентиці, тай вони пасút та і ту жентицу п'ють. Та то такі свині були файні (Верховина, 2007)

◆ ДУРНÓМУ ДАЙ ЖИНТИЦІ ПИТИ, ТА БУДЕ ТИ ДЕНЬ РОБИТИ (Росішка, ЛАЗО II: к. 170).

ГРИМАШЕВИЧ Г. СЛОВНИК НАЗВ ОДЯГУ ТА ВЗУТТЯ СЕРЕДНЬОПОЛІСЬКИХ І СУМІЖНИХ ГОВІРОК (2000 діалектизмів, 2002)

КАПОТА *ка'пота*, ж. 1) 'жіночий піджак' (47, 152); 2) 'святковий верхній одяг' (29, 88, 296); 3) 'робочий верхній одяг' (30); 4) 'чоловічий верхній довгий одяг' (67, 181, 205, 313); 5) 'чоловічий плащ' (179); 6) 'жіночий сукняний одяг з великим вирізом на шії' (186); 7) 'верхній сукняний одяг темного кольору з широким заокругленим коміром з сивої кожушанки, розшитий позументом на швах' (193); 8) 'тканина, з якої шили верхній одяг' (188).

2. Соціолектна (жаргонна) лексикографія

СТАВИЦЬКА Л. КОРОТКИЙ СЛОВНИК ЖАРГОННОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (4000 жаргонних слів та виразів, 2003)

БАЦІЛА, -и, ж. 1. крим, мол.; жарт.-ірон. Сало, м'ясо, ковбаса. Великий стіл. На столі стоять миски з бацилою (Л. Подерв'янський, Герой нашого часу). БСРЖ, 54, ПСУМС, 6, СЖЗ, 16, ЯБМ, 1, 73.

2. мол.; жарт. Цигарка. Він минав мене смердячи потом. Майже пройшовши, повернує казан голови: – Дай, бацилу, брат (О Яровий, Чекання несподіванки); Бацили – цигарки (Сленг-лікбез 6). БСРЖ, 54, ПСУМС, 6.

3. мол.; зневажл. Людина, дії якої викликають осуд. *Ти показав себе баццилою і в гості з нами не підеш.* ПСУМС, 6.

4. крим. Хвора жінка. ЯБМ, 1, 73.

5. комп. Комп'ютерний вірус. БСРЖ, 54; Синишин, 24.

КОНДРАТЮК Т. СЛОВНИК СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СЛЕНГУ (5300 слів і виразів, 2006)

ЛАБА́ТИ, -аю, -аєш, *недок.* Грати на музичних інструментах. *А пацани справді кльово лабають* (www.music.lviv.ua). *Коли я спостерігала за рокерами старшого покоління в дорогих піджаках і зі всіма атрибутами успішного бізнесмена, мої стереотипи сприйняття рок-музиканта як романтика, що лабає на гітарі, похитнулися* (www.tgmusic.com). *Наразі у гурті лабають – Криштофович, басист Микола Мазюк* (www.kmstudio.com.ua). *В оркестровій ямі, заповнюючи паузи між віршами, оркестр лабав Моцарта (гадатимемо, задля стьобу)* (*hote, arcor. de/kyev/biblio*). *Патлатий «Тартак» лабає рок (Україна Молода). І чувак ніде не міг си найти роботи, тільки того й мав, що лабав по весіллях і грав у переходах* (Л. Дереш).

ЛЕКСИКОН ЛЬВІВСЬКИЙ: ПОВАЖНО І НА ЖАРТ / За ред. Н. Хобзей (12 000 одиниць, 2009)

калаба́ня (каляба́ня) 1. велика калюжа (м, ср, ст): Тепер ішов передмістям, на хідниках лежали озерця калабань, а на їзді дриготіло наложене верствами й перемішане болото (Нижанківський) || **баюра**

◆ **за калаба́нею** *ірон.* за океаном (перев. у США чи Канаді) (ср, ст): Ті, котрі мали рідних чи то в Європі, чи то в країнах за «калабанею», сподівалися швидкого звільнення, адже так було сказано, а як ні, то так тоді розумілося (Загачевський).

◆ **що то мені за па́ні, що під но́сом калаба́ні** → **па́ні**

◆ **з росі́ і воді́, з вели́кої калаба́ні** → **роса**

2. *знев., ірон.* глибока вибоїна з водою чи болотом (м, ср, ст).

3. невелика, перев. брудна водойма (м, ср, ст): Я так люблю воду, що лізу в будь-яку калабаню (Авторка).

4. халепа (ср, ст): – Найкраще було б взагалі в таку темну ніч сидіти в хаті і читати якусь книжку або й спати, – філософічно відкликається другий голос. – Але раз ми влізли в цю калабаню, мусимо в ній таляпатись (Лисяк).

ІДІОЛЕКТНА ЛЕКСИКОГРАФІЯ. СЛОВНИКИ МОВИ ПИСЬМЕННИКА, СЛОВОПОКАЖЧИКИ, КОНКОРДАНСИ. СТИЛІСТИЧНА ЛЕКСИКОГРАФІЯ

1. Ідіолектна лексикографія як напрям семантичних, історичних та статистичних студій лексичного фонду. Словники мови письменника та словопоказчики.

2. Словник мови письменника як різновид словника тлумачного типу:

2.1. **Словник мови Шевченка:** У 2-х т. (10 100 слів, 1964):

2.1.1) зміст та структура;

2.1.2) реєстрове слово;

2.1.3) семантико-стилістичний довідник;

2.1.4) ілюстративний матеріал;

2.1.5) граматичний довідник та показчик слововживання;

2.1.6) додатки до словника.

2.2. **Словник мови творів Г. Квітки-Основ'яненка:** У 3-х т. (12 000 слів, 1978-79):

2.2.1) зміст та будова;

2.2.2) структура словникової статті.

2.3. **Терлак З. Словник мови поетичної збірки Івана Франка «Зів'яле листя»** (2010):

2.3.1) принципи укладання та реєстр словника;

2.3.2) структура словникової статті.

2.4. **Словник мови Лесі Українки (на матеріалі збірки «На крилах пісень»)** / За ред. Н. О. Данилюк (2012).

3. Статистична параметризація лексики. Словопоказчики та конкорданси.

3.1. **Ващенко В. С., Медведєв Ф. П., Петрова О. П. Лексика «Енеїди» І. П. Котляревського (показчик слововживання)** (6850 слів, 1955):

- 3.1.1) структура словопоказчика;
- 3.1.2) будова словникової статті.
- 3.2. **Бурячок А. А., Залашко А. Т., Ротач А. О., Северин М. Д. Лексика п'єс та од І. П. Котляревського (3500 слів, 1974):**
 - 3.2.1) структура та реєстр словника;
 - 3.2.2) будова словникової статті.
- 3.3. **Ковалик І. І., Ощипко І. Й. Художнє слово Василя Стефаника (Матеріали для Словопоказчика до новел В. Стефаника) (1972):**
 - 3.3.1) структура словопоказчика;
 - 3.3.2) будова словникової статті.
- 3.4. **Ковалик І. І., Ощипко І. Й., Полюга Л. М. Лексика поетичних творів Івана Франка. Методичні вказівки з розвитку лексики (35 000 слів, 1990):**
 - 3.4.1) принципи побудови;
 - 3.4.2) будова словникової статті.
- 3.5. **Сизько А. Т. Лексика мови Архипа Тесленка. Словопоказчик оповідань (1970).**
- 3.6. **Юрій Федькович. Словопоказчик мови творів письменника / За ред. Лук'янюка К. М. (2004).**
- 3.7. **Бойко М. Ф. Словопоказчик драматичних творів Лесі Українки (1961).**
- 3.8. **Конкорданція поетичних творів Тараса Шевченка / Ред. і упоряд.: Олег Ільницький, Юрій Гавриш. У 4-х тт. (2001).**
- 3.9. **Бук С. Н., Ровенчак А. А. Частотний словник роману «Перехресні стежки» Івана Франка (2007).**
- 3.10. **Онлайн-словники та онлайн-конкорданси:**
 - 3.10.1. **Онлайн-конкорданс роману Івана Франка «Перехресні стежки»** (<http://www.ktf.franko.lviv.ua/~andrij/science/Franko/concordance.html>).
 - 3.10.2. **Онлайн-конкорданс повних творів Григорія Сковороди на сайті Албертського університету в Канаді** (<http://www.arts.ualberta.ca/~ukr/skovoroda/NEW/index.php>).

3.10.3. **Словник Лесі Українки** (<http://myslenedrevo.com.ua/studies/lesja/bio/slovn.html>).

3.10.4. **Частотний словник сучасної української поетичної мови** (300 000 слововживань, 31194 різних слова, 69012 різних словоформ. <http://www.mova.info/Page2.aspx?11=89>).

3.10.5. **Частотний словник сучасної української прози** (500 000 слововживань, 33 391 різне слово загальної лексики, 86 284 різні словоформи. <http://www.mova.info/adm/freqcard.aspx?11=97&sl=proza>).

4. Стилiстична лексикографiя.

4.1. **Коломiсць М. П., Регушевський Є. С. Короткий словник перифраз** (1986).

4.2. **Бибик С. П., Єрмоленко С. Я., Пустовiт Л. О. Словник епiтетiв української мови** (1998).

4.3. **Словник українських рим / Уклад. А. А. Бурячок. І. І. Гурин** (1979).

4.4. **Караванський С. Словник рим української мови** (2004).

4.5. **Ставицька Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценiзми, евфемiзми, сексуалiзми** (5 000 слiв i стiйких сполучень, 2008).

ЗРАЗКИ СЛОВНИКОВИХ СТАТЕЙ

1. Словники мови письменника

*СЛОВНИК МОВИ ШЕВЧЕНКА: У 2-х тт.
/ Відп. ред. В. С. Ващенко (10100 слів, 1964)*

ДНІСТЕР (4) Цигане слухають, сміються. «І де ті люде тут возьмуться? Оце, мабуть, із-за **Дністра**, Бо тут все степ...» І 361.48. Меж скалами, неначе злодій, Понад **Дністром** іде вночі Козак. П 104.2. *Зверт.* (1). Козак... Неначе вимовити хоче: – **Дністре**, вóдо каламутна, Винеси на волю! П 104.7.

◇ *Одн. Р. із-за* Дністра I 361.48, *О. Дністром* II 107.116, *понад Дністром* II 104.2, *К. Дністріе* зверт. II 104.7.

ДНЕДАВНИЙ (1). *Дуже давній*. І вдвох тихенько заспівать Ту думу сумную, днедавну, Про лицаря того гетьмана, Що на огні ляхи спекли. II 218.27.

*СЛОВНИК МОВИ ТВОРІВ Г. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА:
У 3-х тт. / Відп. ред. М. А. Жовтобрюх (12 000 слів, 1978-79)*

КВІТКА (16). 1. Частина рослини, що виростає на кінці стебла або гілки і має різне забарвлення та присмний запах (1). У порівн. [Векла до дочки:] – хиба ж усі хороші йдуть за паничів або купців? Потурай, буде хороша, як тая квітка, а таки йде за хлібороба I 428.

2. Перен. Прикраса, виготовлена з паперу, матерії або воску (у вигляді квітки) (12). Уляна. Ходила, мамо, на базарь – та купила дещо. Ось скиндячки у коси, а отсе шпалерів купила на голуби та на квітки. I 595; Боярам понашивали на шапки шовкові квітки II 94. + Одн.Н. квітка II 89; Р. квітки II 393; квітку I 627; I 28; М. по квітці II 94; Мн.Р. квітків II 319; 3. квітки II 18,303; О. квітками II 241,311.

3. Перен. Візерунок, нанесений на тканину фарбою або вишитий нитками (3). [Галочка до себе:] – Вже тепер ні к чому починати квітки вишивати, вже суботонька. II 319. + Мн.О. з квітками I 595; II 303.

◇ Квітку прищипити (1) див. прищипити. + Одн.З. квітку II 227.

*ТЕРЛАК З. СЛОВНИК МОВИ ПОЕТИЧНОЇ ЗБІРКИ
ІВАНА ФРАНКА «ЗІВ'ЯЛЕ ЛИСТЯ» (2010)*

ГОЛОВА (5). *Частина тіла людини*. Ти кивнула **головою**, В сніях скрилася як стій; Я ж мов одурілий стою І безсильний за тобою Шлю в погоню погляд свій I,V,16. То йшла передо мною Висока постать, пряма та струнка. Оглянулась, хитнула **головою**, Моргнула на прохожого панка I,XX,27. В жтю мене ти й знать не знаєш, Ідеш по вулиці – минаєш, Вклонюся – навіть не зирнеш І **головою** не кивнеш [...] 2,ХІІ,23. Значить, загинуть нерви, То і душі капут! То як же се тепер ви Згубили з **голови**? 3,ХІІ,42. Я не романтик. Мітологічний дим Давно розвіявсь із глови мені 3,ХVІІІ,18.

2. Словопоказчики та конкорданси

*БУРЯЧОК А. А., ЗАЛАШКО А. Т., РОТАЧ А. О., СЕВЕРИН М. Д.
ЛЕКСИКА П'ЄС ТА ОД І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО
(3500 слів, 1974)*

москаль (33): москаль 25.12 (2), 25.13, 33.18, 33.20, 34.10, 55.34, 56.7, 56.33, 57.8, 62.20, 63.25, 64.25, 67.5, 69.21, 72.37, 73.17, 73.22; москаля 69.30; у москаля 25.15 (2), 55.30; москалеві 71.22, 71.32; з москалем 33.17, 56.6, 64.23; москалю – кл. ф. 53.12, 62.15; у москалів 62.26; против москалів 64.23; в москалі 22.14; з москалями 38.33.

**КОВАЛИК І. І., ОЩИПКО І. Й. ХУДОЖНЄ СЛОВО ВАСИЛЯ
СТЕФАНІКА** (Матеріали для словопоказчика до новел
В. Стефаника) (1972)

приходити 36.
приходитиси див. приходитися.
приходитися 2, приходитиси 1.
прицьгати 1.

**КОВАЛИК І. І., ОЩИПКО І. Й., ПОЛЮГА Л. М. ЛЕКСИКА
ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ ІВАНА ФРАНКА. Методичні вказівки з
розвитку лексики (35 000 слів, 1990)**

город¹ (місто) 145
город² 15
Городенський 1
городець 3
городження 1
городити 9,
-ть 2

**ЮРІЙ ФЕДЬКОВИЧ. СЛОВОПОКАЖЧИК МОВИ ТВОРІВ
ПИСЬМЕННИКА / За ред. Лук'янюка К. М. (2004)**

годі	92
<i>годі собі коти дерти 1</i>	
годі-бо	2
годний	22
годований	2
<i>годовані вина 2</i>	

**СИЗЬКО А. Т. ЛЕКСИКА МОВИ АРХИПА ТЕСЛЕНКА.
Словопоказчик оповідань (1970)**

портрет (3), 220, 261 /2/.

поруки (1), 161, ♦ **взяти на поруки.**

по-руському (6) 118 /2/, 191, 198, 251.

*КОНКОРДАНЦІЯ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА /
Ред. і упоряд.: Олег Ільницький, Юрій Гавриш. У 4-х тт. (2001)*

КРАЇНА 3

180А 0107 Розмовляють з полем. / І все-то те, вся країна/ Повита
красою,

180А 0196 І поки ви дознаєтесь, / Що ще є країна, / Не полита
сльозьми, кров'ю,

111В 0006 Нічого в Бога, як Дніпро/ Та наша славная країна... / Аж
бачу, там тільки добро,

КРАЇНИ 1

180А 006 За краї світа зазирає, / Чи нема країни, / Щоб загарбать із
собою

КРАЇНО 1

046В 0079 Всього наробимо колись! / О доле моя! Моя країно! / Коли
я вирвусь з цієї пустині?

3. Стилiстичнi словники

*КОЛОМІЄЦЬ М. П., РЕГУШЕВСЬКИЙ Є. С. КОРОТКИЙ
СЛОВНИК ПЕРИФРАЗ (Понад 700 одиниць, 1986)*

Маленькі крилаті трудівники – бджоли.

Тепер господар заходився майструвати вулик: не за горами зима, а в
морози вентиляційний люк – не найкраще пристановище для *маленьких
крилатих трудівників* (РУ, 23.09.1980).

*БИБИК С. П., ЄРМОЛЕНКО С. Я., ПУСТОВІТ Л. О.
СЛОВНИК ЕПІТЕТІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (1998)*

ГОМІН *Про гучність, характер гомону; про тривалість та
віддаленість звучання.*

Басовий, басовитий, безкінечний, безладний, безнастанний, безперервний, близький, високий, вічний, всеохопний, гарматний, глухий, голосний, густий, гучний, далекий, дзвінкоголосий, дужий, живий, легкий, милозвучний, невиразний, неголосний, немовчий, нестихаючий, нестямний, нечуваний, одвічний, однотонний, потужний, приглушений, притишений, ритмічний, розкотистий, слабосилий, стоголосий, стозвучний, стоязкий, тисячоголосий, тисячолунний, тихий, тонкий, хвилинний.

Сагайда крізь теплу дрімоту слухав їхній голосний милозвучний гомін. (О. Гончар).

Те, що в устах іншого здавало би ся безсоромністю, в устах гуцула або гуцулки... під немовчий гомін Черемоша здається природною частиною безконечно різнорідного життя (Г. Хоткевич).

... Здалека долітав приглушений гарматний гомін (Г. Тютюнник).

Серед учнів пройшов радісний хвилинний гомін (Л. Смілянський).

Про психологічне сприйняття.

Бентежний, вдоволенй, веселий, втішний, грайливий, граціозний, дивний, дикий, загрозливий, застережний, здивований, зловісний, лагідний, ліберальний, любий, марний, невеселий, невмолимий, неласкавий, неспокійний, нетерплячий, ніжний, новий, остерігаючий, пристрасний, приятний, радісний, рівний, світлий, святковий, сердитий, стриманий, схвальний, таємний, тривожний, турботний, фатальний, чорний, чудний, чужий, щасливий.

... Марна їх пісня і марний гомін, зважте, коханий мій (М. Стельмах).

Школярки та школярі юрбою оточили когось і про щось палко й голосно гомоніли. Гомін був неласкавий, сердитий (Б. Грінченко).

Все молоде, сильне, почувши цей остерігаючий гомін, летіло стрімголов у ліси... (Г. Хоткевич).

На майдані – радісний гомін, всюди штовхаються, бурує... повстанське військо (О. Гончар).

◆ *Базарний, бенкетний, весільний, вечірній, вуличний, гірський, дівчачий, людський, міський, надвірний, останній, підземний, пташиний, тополиний, трудовий, щоденний.*

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКИХ РИМ /

Уклад. А. А. БУРЯЧОК, І. І. ГУРИН (1979)

-ення Благословення, варення, в(у)ведення, в(у)гощення, відомщення, (віро-квазі-лже-псевдо)вчення, жертвоприношення, зволення, знамення, копчення, і(й)мення, наводження, наймення, натхнення, одкровення, ополчення, перед-повсяк-рівно-дення, передрамення, печення, полонення, (все)прощення, смирення, спасення, (по)учення, хрещення. *Див. ще -еня.*

СТАВИЦЬКА Л. УКРАЇНСЬКА МОВА БЕЗ ТАБУ.

Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценізми, евфемізми, сексуалізми (5 000 слів і стійких сполучень, 2008)

КОЗÉЛ, ч., вульг.-просторозм. Хтивий чоловік. *А воно, це дурне дівчисько, і справді кізка нівроку, позиркують в її бік і безбороді козлики, і рогаті одружені козли, та й навіть цапи, яким вже давно пора на цвинтарі тліти, а не жінок очима мацати* (В. Врублевський, Текля з Марією...).

♦ **Водіти козлá за рóги**, діял. (схслоб.) – зраджувати чоловікові (про жінку).

ОНІМНА ЛЕКСИКОГРАФІЯ

1. Особливості лексикографічної параметризації онімної лексики. Типологія ономастичних словників.
2. Антропонімні словники.
 - 2.1. Словники власних імен людей.
 - 2.1.1. **Власні імена людей: Словник-довідник** / Уклад.: Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська (2005): макроструктура словника (елементи етимологічного, перекладного та правописного словника), будова словникової статті.
 - 2.1.2. **Словник українських імен** / Уклад. І. І. Трійняк (2005).
 - 2.1.3. **Чучка П. П. Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник** (2011).
 - 2.1.4. **Софінська І. Ілюстрований словник імен** (2008).
 - 2.2. Словники прізвищ та їх лінгвістична специфікація.
 - 2.2.1. Прізвищеві словники етимологічного типу.
 - 2.2.1.1. **Редько Ю. Словник сучасних українських прізвищ: У 2-х тт. (25 000 прізвищ, 2007): особливості реєстру, структура словникової статті.**
 - 2.2.1.2. **Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник** (2005).
 - 2.2.1.3. **Фаріон І. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини кін. XIII – поч. XIX ст. (з етимологічним словником)** (2001).
 - 2.3. Прізвищеві словники словозмінно-правописного типу.
 - 2.3.1. **Редько Ю. Довідник українських прізвищ (4 000 прізвищ, 1969).**
 - 2.3.2. **Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівеччини)** / За ред. Бабич Н. Д. (30 000 прізвищ, 2002).
 - 2.4. Словники псевдонімів та криптонімів.

- 2.4.1. Тулуб О. Словник псевдонімів українських письменників: Матеріали (1340 псевдонімів, 1928).
- 2.4.2. Дей О. І. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI-XX ст.) (1969).
- 2.4.3. Еппель В. Нові матеріали до словника українських псевдонімів (Близько 1400 псевдонімів та криптонімів, 1999).
3. Топонімні словники. Варіанти лексикографічної специфікації.
- 3.1. Словники історико-етимологічного типу: **Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі** (1985); **Тищенко К. М. Іншомовні топоніми України: Етимологічний словник-посібник** (2010); **Кругляк Ю. М. Ім'я вашого міста: Походження назв міст і селищ міського типу Української РСР** (1978); **Янко М. П. Топонімічний словник України: Словник-довідник** (1998).
- 3.2. Топонімні словники-показчики: **Словник гідронімів України** (20 000 гідронімів, 1979).
- 3.3. Словники правописно-словотвірного типу: **Горпинич В. О. Словник географічних назв України (топоніми та відтопонімні прикметники)** (25 000 слів, 2001); **Горпинич В. О. Словник відтопонімічних прикметників і назв жителів України** (15 000 слів, 1994).
- 3.4. Перекладні словники: **Кара-Моско А. С., Токарський М. К. Російсько-український словник географічних назв** (1953).
- 3.5. Інверсійні словники: **Бучко Д. Інверсійний словник ойконімів України** (2001).

ЗРАЗКИ СЛОВНИКОВИХ СТАТЕЙ

1. Словники власних імен людей

*ВЛАСНІ ІМЕНА ЛЮДЕЙ: Словник-довідник / Уклад.:
Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська (2005)*

МИРО́Н *гр.*; тугōп (дісприкм. від дієслова тугō – пла́чу) – який плаче; за іншим тлумаченням – від тугоп – миро – запашна олія, яку використовують у християнських церковних обрядах (буквально: той, хто пахне миром). МИРО́НКО, МИРО́НЦЬО, МИРО́НЬО, МИРО́НЧИК, МІ́РКО, МИРО́СЬ, МИРО́СЬО, МИРО́СЬКО.

Він мовив твердо, що він *Мирон* зветься,
Вказав і місце те, де я родився,
Де вчивсь, що діяв, як мені ведеться (І. Франко);
Йде дівчина, цвіте на голові вінок, а довкруг неї – бджіл
літа густий клубок; і голосом лунким, який не має меж:
— *Мироне*, чом ти бджіл на полі не пасеш?! (П. Мовчан).

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКИХ ІМЕН / Уклад. І. І. Трійняк (2005)

НАУ́М, *ч.*; *гр. особ. ім.* Naom < д.-євр. *особ. ім.* Nāhūm «утіха», «радість» — розрадник; *кан., рід.*

2. Нау́миха (ВКн, Мк; МА, Рвн).

3. *Розм.* Наву́м (БГ). *Розм.* Нагу́м (АБ, Тр, Пш, Жт). Нагу́мцьо, Нагумцьо́ (АБ, Тр). *Нау́мейко. Науме́ць (БГ). *Нау́мик. Зн. Нау́мисько, зн. Наумі́сько (Лв), зн. Нау́мище, зн. Наумі́ще (МА, Кв). *Розм.* Нау́мій (МЯ, Днц). Нау́мко (ІЯ, Вн). Нау́мко (АБ, Тр; МЯ, Днц). Нау́монько, Нау́мочко (ВЛЛ). Нау́мцьо (МА, Кв). *Нау́мченя́. Нау́мчик (ІЯ, Вн, См; МЯ, Лг). Нау́м'юк.

4. Нау́м, Науме́йко, Нау́менко, Науме́ць, Нау́мик, Нау́мич, Нау́мів, Нау́мко, Нау́мове́ць, Нау́мович, Нау́мовський, Нау́му́к, Нау́мча́к, Нау́мче́вський, Нау́мченко, Нау́мченя́, Нау́мчик, Нау́мчу́к, Нау́м'юк.

2. Словники прізвищ та їх лінгвістична специфікація

2.1. Прізвищеві словники етимологічного типу

РЕДЬКО Ю. СЛОВНИК СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПРІЗВИЩ:
У 2-х тт. (25 000 прізвищ, 2007)

ВАРГУ́Н, Р. – на́, Д. –но́ві і ну́, О. –но́м, *мн.* Н. –ні́, Р. ні́в; *жс. невідм.*

Утв. за допомогою згруб. суф. –ун від діал. апелятива *варга* (=губа); атрибутивне, синонімічне до прізвища *Варгати́й* (див.) Тр. 3.

ЧУЧКА П. П. ПРИЗВИЩА ЗАКАРПАТСЬКИХ УКРАЇНЦІВ:
Історико-етимологічний словник (2005)

Бóкош – Ір. ◀ П-ще могло утворитися за моделлю місц. укр. апел. *клубош* – «клубастий», *рѣбреш* – «ребристий», *смóлош* – «шмаркатий», але більш імовірно, що це давнє угор. ос. ім'я тюрк. пох. *Bakos* (Kálmán 79). Пор. ще місц. угор. *bakoskötél* – «мотуз із засилкою» (KMNSZ 150).

2.2. Прізвищеві словники словозмінно-правописного типу

РЕДЬКО Ю. ДОВІДНИК УКРАЇНСЬКИХ ПРИЗВИЩ
(4 000 прізвищ, 1969)

ОЛЕСЬКЄВИЧ, Р -ча, Д -чеві а. -чу, О -чем, мн Н -чі, Р -чів; ж нзм.

СЛОВНИК ПРИЗВИЩ:
практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівеччини) / За ред. Бабич Н. Д. (30 000 прізвищ, 2002)

Ожиндóвич, чол.: -а, -у (-еві), -ем; жін.: незмін. (норм. Ожендóвич)

3. Топонімні словники. Варіанти лексикографічної специфікації

3.1. Словники історико-етимологічного типу

ЯНКО М. П. ТОПОНІМІЧНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНИ:
Словник-довідник (1998)

Львів – м., обл. ц. Розташоване на р. Полтва (бас. Зах. Бугу). Засноване галицько-волинським князем Данилом Галицьким, як гадають, у 1247 на честь одруження свого сина Льва, на території д.-р. городка, який існував тут задовго до побудови Л. Уперше згадується 1256 в описі пожежі Холма. Отже, назва від імені сина князя Данила Романовича – *Льва*. Утворена від д.-р. імені *Львъ* за допомогою присв. суф. **-ів** [ЕСЛН, 85].

3.2. Топонімі словники-показчики

СЛОВНИК ГІДРОНІМІВ УКРАЇНИ (20 000 гідронімів, 1979)

Дібрóва, -ої, ж.; б., п. Обитоку п. Деркулу л. Сіверськ, Дінця п. Дону;
Дубровая (Машт., Дон, 64)

*ГОРПИНИЧ В. О. СЛОВНИК ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ УКРАЇНИ
(ТОПОНІМИ ТА ВІДТОПОНІМНІ ПРИКМЕТНИКИ)
(25 000 слів, 2001)*

Мáвковичі, -ів Льв Городоцький р-н *мавковицький*, неправ.
мавковичівський

3.4. Перекладні словники

*КАРА-МОСКО А. С., ТОКАРСЬКИЙ М. К. РОСІЙСЬКО-
УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ (1953)*

Кóвель – Кóвель, м., Волин. обл., віддаль до Луцька 75 км, 51°13 пн.
ш., 24°38 сх. д.

3.5. Інверсійні словники

*БУЧКО Д. ІНВЕРСІЙНИЙ СЛОВНИК
ОЙКОНІМІВ УКРАЇНИ (2001)*

Пестюки Ль1
Костюки Пл1 Тр1
Шерстюки Пл1
Чуюки Ль1
Пацюки Тр1

ДОДАТКИ

I. ТЕМАТИЧНИЙ РЕЄСТР СЛОВНИКІВ

I. ЕНЦИКЛОПЕДИЧНІ СЛОВНИКИ

ЗАГАЛЬНІ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ

Енциклопедія сучасної України: У 25-ти тт. – Т. 1-11. – К., 2001-2011.

Енциклопедія українознавства: У 11-ти Т. / За ред. В. Кубійовича. – Наукове Товариство ім. Шевченка. Сарсель (Париж); Нью-Йорк: «Молоде Життя», 1949 (1955)-1984; репринт: Енциклопедія українознавства. Видавництво: Ін-т археографії НАНУ, 1994.

Онацький Є. Українська мала енциклопедія: У 8-ми тт. і 16 кн. – Буенос-Айрес, 1957-67.

Українська загальна енциклопедія. Книга Знання – «Коломийська енциклопедія»: У 3-х т. / За ред. І. Раковського і В. Сімовича. – Львів; Станіславів; Коломия: Видавництво «Українська загальна енциклопедія», 1930-1935.

Українська радянська енциклопедія: У 16-ти тт. / За ред. М. Бажана. – К.: Головна редакція УРЕ, 1959-1965. (+ т. 17: «УРСР», + т. 18-й: «Алфавітний предметно-іменний покажчик, 1968); 2-е видання: Українська радянська енциклопедія: У 12-ти тт. / За ред. М. Бажана. – К.: Головна редакція УРЕ, 1974-1985.

Український радянський енциклопедичний словник: У 3-х тт. / За ред. М. Бажана. – К.: Головна редакція УРЕ, 1966-1968; 2-е видання: Український радянський енциклопедичний словник: У 3-х тт. / За ред. М. Бажана. – К.: Головна редакція УРЕ, 1986-1987.

Універсальний словник-енциклопедія / Голов. ред. М. Попович. – К.: Всеувиито. Новий друк, 2003. – 1416 с.

ГАЛУЗЕВІ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ

Історичні

Довідник з історії України: У 3-х тт. / Підкова Ш., Шуст Р. – К.: Генеза, 2002.

Енциклопедія історії України: У 10-ти тт. – К.: Наукова думка, 2003-12. – (Т. 1-8).

Малий словник історії України / Відп. ред. В. Смолій. – К.: Либідь, 1997. – 464 с.

Радянська енциклопедія історії України: У 4-х тт. – К.: Головна редакція УРЕ, 1969-72.

Словник-довідник з археології / Ред., уклад. та кер. авт. кол. Н. О. Гаврилюк. – К.: Наукова думка, 1996. – 430 с.

Українське козацтво: Мала енциклопедія. – К.: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2002. – 568 с.

Шевченко В. М. Словник-довідник з релігієзнавства. – К.: Наукова думка, 2004. – 560 с.

Географічні

Географічна енциклопедія України: У 3-х тт. / Редколегія: О. М. Маринич (відп. ред.) та ін. – К.: Українська радянська енциклопедія імені М. П. Бажана, 1989-93.

Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В. А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – 372 с.

Філологічні

Гетьманець М. Ф., Михайлин І. Л. Сучасний словник літератури і журналістики. – Харків: Прапор, 2009. – 384 с.

Лексикон загального та порівняльного літературознавства / За ред. А. Волкова. – Чернівці: Золоті литаври, 2001. – 636 с.

Літературознавча енциклопедія / Автор-уклад. Ковалів Ю. І.: У 2-х тт. – К.: ТОВ ВЦ Академія, 2007.

Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Гром'яка. – К.: ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.

Мала філологічна енциклопедія / Укл.: О. І. Скопенко, Т. В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2007. – 478 с.

Олефіренко С. М., Олефіренко В. В., Олефіренко Л. В. Універсальний літературний словник-довідник. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2007. – 432 с.

Українська літературна енциклопедія / За ред. М. Зяблюка: У 5-ти тт. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1988-1995 (Т. 1-3).

Українська мова. Енциклопедія / Русанівський В. М., Тараненко О. О. та ін. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2007. – 856 с.

Українські письменники: Біо-бібліографічний словник: У 5-ти тт. – Т. 1: Давня Українська література (XI-XVIII ст.) / Редкол. О. І. Білецький та ін., Уклад. Л. С. Махновець. – Перероб. вид. – К., 2005. – 976 с.

Шевченківський словник / За ред. Є. П. Кирилюка: У 2-х тт. – К.: Головна редакція УРЕ, 1975-77.

Культурологічні та мистецтвознавчі

Войтович В. Українська міфологія. Енциклопедія. – К.: Либідь, 2002. – 664 с.

Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. – К.: Довіра, 2006. – 703 с.

Мала українська музична енциклопедія / Упорядник О. Залеський. – Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1971. – 125 с.

Матейко К. Український народний одяг: Етнографічний словник. – К.: Наукова думка, 1996. – 195 с.

Українська музична енциклопедія: У 3-х тт. / Редкол.: Г. Скрипник (гол.) та ін. – К.: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2006-11.

Філософські та політологічні

Енциклопедичний словник з державного управління / Уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. – К.: НАДУ, 2010. – 820 с.

Енциклопедія політичної думки / За ред. Девіда Міллера / Пер. з англ. – К.: Дух і літера, 2000. – 472 с.

Короткий філософський словник / Ред. Алексеев А. П. – К.: Проспект, 2006. – Вид. 2-е. – 492 с.

Новітній філософський словник. – Вид. 2-е, перев. і доп. – К.: Інтерпресервіс, Книжковий дім, 2003. – 1280 с.

Політичний словник / За ред. В. К. Врублевського, Л. М. Кравчука, А. В. Кудрицького. – К.: Головна редакція УРЕ, 1987. – 876 с.

Філософський енциклопедичний словник / За ред. В. І. Шинкарука. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.

Філософський словник / За ред. акад. В. І. Шинкарука. – 2-е перероб. видання. – К.: Головна редакція УРЕ, 1986. – 796 с.

Шведа Ю. Р. Політичні партії: Енциклопедичний словник. – Львів: Астролябія, 2004. – 500 с.

Соціологічні та психологічні

Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 206 с.

Городяненко В. Г. Соціологічна енциклопедія. – К.: Академвидав, 2008. – 456 с.

Степанов О. М. Психологічна енциклопедія. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.

Економічні

Економічна енциклопедія / За ред. С. В. Мочерного: У 3-х тт. – К.: ВЦ Академія, 2000-2002.

Енциклопедія народного господарства Української РСР: У 4-х тт. / За ред. С. М. Ямпольського. – К.: Головна редакція УРЕ, 1969-72.

Ковальчук А. Т. Фінансовий словник. – Київ : Знання, 2006. – 287 с.

Технічні

Гірничий енциклопедичний словник: У 3-х тт. / За ред. В. С. Білецького. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2001-2004.

Енциклопедія кібернетики: У 2-х тт. / За ред. В. М. Глушкова. – К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1973.

Мала гірнича енциклопедія: У 3-х тт. / За ред. В. С. Білецького. – Донецьк: Донбас, 2004-2011.

Сільськогосподарські

Білик Е. В. Великий сучасний довідник бджоляра. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2012. – 528 с.

Білик Е. В. Сучасний словник-довідник бджоляра: 6 000 корисних порад бджолярам-любителям та професіоналам. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2006. – 704 с.

Сучасна енциклопедія птахівництва. Поради фахівців. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2009. – 352 с.

Українська сільськогосподарська енциклопедія / За ред. Р. Пересипкіна: У 3-х тт. – К.: Головна редакція УРЕ, 1970-1972.

Медичні, біологічні та хімічні

Барна М. М. Ботаніка: Терміни. Поняття. Персоналії: Словник. – К.: Академія, 1997. – 272 с.

Біологічний словник / За ред. І. Г. Підоплічка. – К.: Головна редакція УРЕ, 1974. – 552 с.; 2-е вид. – К.: Головна редакція УРЕ, 1986. – 680 с.

Жукова І. М. Смачна енциклопедія низькокалорійних страв. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – 304 с.

Заведея Т. Л. Сучасна енциклопедія любителя кішок: 1500 корисних порад фахівців. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2004. – 528 с.

Корнєєв О. Універсальна енциклопедія дієтичного і здорового харчування. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2007. – 384 с.

Лікарські рослини: Енциклопедичний довідник / Відп. ред. А. М. Гродзінський. – К.: Головна редакція УРЕ, 1990. – 544 с.

Фізико-математичні

Астрономічний енциклопедичний словник / За заг. ред. І. А. Климишина та А. О. Корсунь. – Львів: ЛНУ-ГАО НАНУ, 2003. – 547 с.

Бугай А. С. Короткий тлумачний математичний словник. – К.: Радянська школа, 1964. – 428 с.

Фізичний тлумачний словник: 6644 статті / М. О. Вакуленко, О. В. Вакуленко. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 767 с.

Юридичні

Юридична енциклопедія / За ред. Ю. С. Шемшученка: У 6-ти тт. – К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998-2004.

Юридична енциклопедія для юнацтва / За ред. С. В. Ківалова, Ю. М. Оборотова. – Одеса: Юридична література, 2006. – 404 с.

ПЕРСОНАЛЬНІ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ

Визначні юристи сьогодення / Спілка юристів України; Редкол.: Свєдочимов В. О. (голова), Оніщук М. В. (відповідальний секретар) та ін. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 624 с.

Вчені юристи України. Довідкове видання / Редкол.: В. Ф. Опришко (керівник) та ін. – К.: Ін-т законодавства Верхов. Ради України, 1998. – 610 с.

Кочан І., Захлюпана Н. Українська лінгводидактика в іменах. Словник-довідник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 238 с.

Кращі науково-педагогічні працівники ВНЗ України / Автор-упорядн. Болгов В. В. – К.: Вид-во «Болгов Медіа Центр», 2006. – 128 с.

Мистецтво України: Біографічний довідник / Упорядн.: А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський. За ред. А. В. Кудрицького. – К.: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1997. – 700 с.

Митці України: Енциклопедичний довідник / Упорядн.: М. Г. Лабінський, В. С. Мурза; За ред. А. В. Кудрицького. – К.: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1992. – 848 с.

Словник художників України / Ред. кол.: Бажан М. П., Афанасьєв В. А., Білецький П. О. та ін. – К.: Головна редакція УРЕ, 1973. – 267 с.

Українська педагогіка в персоналіях: У 2-х кн. / За ред. О. В. Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005.

Українські письменники: Біо-бібліографічний словник: У 5-ти тт. – Т. 1: Давня українська література (XI-XVIII ст.) / Редкол. О. І. Білецький та ін., Уклад. Л. Є. Махновець. – Перероб. вид. – К., 2005. – 976 с.

Шевченківський словник / За ред. Є. П. Кирилюка: У 2-х тт. – К.: Головна редакція УРЕ, 1975-77.

РЕГІОНАЛЬНІ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ

Визначні пам'ятки Києва: Енциклопедичний довідник / Г. Ю. Івакін, М. Б. Кальницький, Ю. В. Павленко, О. Ю. Храмов. – К.: Фенікс, 2005. – 494 с.

Енциклопедія Коломийщини / Ред.: М. Васильчук, М. Савчук; Ред.-вид. ком. «Енцикл. Коломийщини». – Т. 1-8. – Коломия: Вік, 1996-2007.

Енциклопедія Львова: У 5-ти тт. / За ред. А. Козицького та І. Підкови. – Т. 1-4. – Львів: Літопис, 2007-2012.

Львівщина: Енциклопедичний довідник / За ред. А. В. Кудрицького. – К.: Головна редакція УРЕ, 1990. – 1005 с.

Місто і люди. Єлисаветград – Кіровоград, 1754-2004 / Дорошенко С. М., Саміляк Т. С. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2004. – 303 с.

Мокрицький Г. П. Вулиці Житомира / Енциклопедія Житомира. – Кн. 1. – Житомир: Вид-во «Волинь», 2007. – 640 с.

Нові імена. Львівщина та львів'яни. Історико-біографічний енциклопедичний довідник. – Львів: Ред.-вид. група «Віка», 2004. – 523 с.

Острозька академія XVI-XVII ст. Енциклопедичне видання / Пасічник І., Ковальський М., Атаманенко А. та ін. – Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2008.

Полтавіка. Полтавська енциклопедія: У 12-ти тт. – Т. 12: Релігія і Церква.– Полтава: Полтавський літератор, 2009. – 800 с.

Полтавщина: Енциклопедичний довідник / За ред. А. В. Кудрицького. – К.: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1992. – 1024 с.

Тернопільський енциклопедичний словник: У 4-х тт. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2004—2010.

Чернігівщина: Енциклопедичний довідник / За ред. А. В. Кудрицького.– К.: Головна редакція УРЕ, 1990. – 1007 с.

Шкоропад Д. О., Савон О. А. Прилуччина. Енциклопедичний довідник. – Ніжин: ТОВ Видавництво Аспект-Поліграф, 2007. – 560 с.

ENCYCLOPEDIA. Львівський національний університет імені Івана Франка: У 2-х тт. – Т. 1. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 716 с.

II. ЛІНГВІСТИЧНІ СЛОВНИКИ

ТЛУМАЧНІ

Великий тлумачний словник сучасної української мови: Близько 170000 сл. та словосполучень / Уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: Перун, 2001. – 1440 с. (7 видань).

Івченко А.О. Тлумачний словник української мови. – Х.: Фоліо, 2008. – 540 с. – (Б-ка державної мови).

Короткий тлумачний словник української мови / За ред. Д. Г. Гринчишина. – К.: Просвіта, 2010.

Короткий тлумачний словник української мови / За ред. Л. Л. Гумецької. – К.: Наук. думка, 1979.

Куньч З. Універсальний словник української мови. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 1997.

Новий тлумачний словник української мови: У 3-х т. / Уклад.: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – К.: Аконіт, 2008.

Словник української мови / Кер. В. В. Німчук та ін. / Відп. ред. В. В. Жайворонок. – К.: Просвіта, 2012. – 1320 с.

Словник української мови: В 11-ти т. – К.: Наук. думка, 1971-80.

Словник української мови: У 20-ти томах. – Т. 1-2. – К.: Наук. думка, 2010-2012.

Сучасний тлумачний словник української мови / Загнітко А. П., Щукіна І. А. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2012. – 960 с.

Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів / За ред. В. В.Дубічинського. – Х.: ВД «Школа», 2011. – 1008 с.

Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів / Уклад.: Н. Кусайкіна, Ю. Цибульник; За ред. В. В.Дубічинського. – Х.: ВД «Школа», 2012. – 784 с.

Тлумачний словник / Автор-упор. Н. Комар. – К.: Школа, 2009. – 144 с. – (Мій перший словничок).

Тлумачний словник сучасної української мови / За ред. В. С. Калашника. – Х.: Прапор, 2005.

Тлумачний словник сучасної української мови: Загальноживана лексика: Близько 60 000 слів / Уклад.: Л. Г. Боярова, Г. А. Губарева, О. О. Дудка та ін.; за заг. ред. проф. В. С. Калашника. – Х.: ФОП Співак Т. К., 2009. – 960 с.

Тлумачний словник сучасної української мови: Фахова лексика: Близько 20 000 слів / Уклад.: Л. Г. Боярова, Г. А. Губарева, О. О. Дудка та ін.; за заг. ред. проф. В. С. Калашника. – Х.: ФОП Співак Т. К., 2009. – 464 с.

Тлумачний словник української мови: Понад 12 500 статей (близько 40 000 слів) / Уклад.: Боярова Л. Г., Войнов В. К., Дудка О. О., Калашник В. С., Муромцев І. В., Нелюба А. М., Пономаренко В. Д., Трифонов Р. А., Філон М. І. / За ред. д-ра філолог. наук, проф. В. С. Калашника. – Х.: Прапор, 2002. – 992 с.

Тлумачний словник-мінімум української мови / Упорядн.: Ващенко Л. О., Єфімов О. М. – К., Довіра, 1999.

Шкільний тлумачний словник української мови. 1-4 кл. – Вид. 2-ге, перероблене і доповнене / Уклад. Мельничайко О. І. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 324 с. – (Серія «Словничок школяра»).

ІСТОРИЧНІ

Грінченко Б. Д. Словарь української мови: У 4-х т. – К., 1907-09 (багато перевидань).

Історичний словник українського язика / Під ред. Є. Тимченка; укл.: Є. Тимченко, Є. Волошин, К. Лазаревська, Г. Петренко. – К.-Х., 1930-32. – Т. 1. – 948 с.

Отієнко І. Українсько-російський словник початку XVII-го віку: із історії культурних впливів України на Московію. – Вінніпег. – УВАН, 1951. – 40 с.

Словник староукраїнської мови XIV—XV ст.: У 2-х тт. / Інститут суспільних наук АН УРСР; Уклад. Д. Г. Гринчишин, Л. Л. Гумецька, І. М. Керницький та ін. – К.: Наукова думка, 1977—1978.

Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.: У 28 вип. / НАН України. Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича; уклад.: Д. Гринчишин, М. Чікало. – Львів, 1994-2010. – Вип. 1-15.

СЛОВНИКИ АСОЦІАТИВНОГО ТА ВІЗУАЛЬНОГО ТИПУ

Бутенко Н. П. Словник асоціативних норм української мови. – Львів: Вища школа, 1979. – 120 с.

Бутенко Н. П. Словник асоціативних означень іменників в українській мові. – Львів: Вища школа, 1989. – 328 с.

Візуальний словник 5 європейських мов. – Ірпінь: Перун, 2007. – 1108 с. (35000 слів, 18 тем, англійська, німецька, французька, іспанська, італійська мови).

Коломієць М. П. Словник української мови в малюнках. – К.: Освіта, 1995.

Мартінек С. В. Український асоціативний словник: У 2-х тт. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007.

Рігер Я., Демська-Кульчицька О. Українсько-польський тематичний словник. – Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2007. – 704 с.

МОРФОЛОГІЧНІ, МОРФЕМНІ ТА СЛОВОТВІРНІ

Граматичний словник української літературної мови. Словозміна: Близько 140 000 слів / Відп. ред. Н. Ф. Клименко. – К.: Видавничий дім Д. Бураго, 2011. – 760 с.

Граматичний словник української мови: Сполучники / Уклад. Городенська К. – Київ-Херсон: Видавництво ХДУ, 2007. – 340 с.

Карпіловська Є. А. Кореневий гніздовий словник української мови: Гнізда слів з вершинами- омографічними коренями. – К.: Укр. енциклоп. ім. М. П. Бажана, 2002. – 912 с.

Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Карпіловський В. С., Недозим Т. І. Словник афіксальних морфем української мови. – К., 1998. – 435 с.

Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. В. Шкільний словотвірний словник сучасної української мови. – К.: Наукова думка, 2005. – 264 с.

Лозова Н. Матеріали словника невідмінюваних іменників // Лексикографічний бюлетень. – 2006. – № 14. – С. 162–180.

Лозова Н. Складності у визначенні роду іменників (словник) // Лексикографічний бюлетень. – К., 2007. – Вип. 15. – С. 134–144.

Лозова Н., Фридрак В. Дзвона чи дзвону, або -а (-я) чи -у (-ю) в родовому відмінку? / Словник-довідник. – К: Наук. думка, 2006. – 167 с.

Полюга Л. М. Словник українських морфем. – 3-є вид. – К.: Довіра, 2009. – 554 с.

Сікорська З. С. Українсько-російський словотворчий словник. – 2-е вид. – К.: Освіта, 1995. – 256 с.

Словник українських применників. Сучасна українська мова / Загнітко А. П., Данилюк І. Г., Ситар Г. В., Щукіна І. А. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2007. – 416 с.

Яценко І. Т. Морфемний аналіз: Словник-довідник: У 2-х тт. / За ред. Н. Ф. Клименко. – К.: Вища школа, 1981.

ДІАЛЕКТНИ

Загальні діалектні словники

Авдеева М. Т. Словарь украинских говоров Воронежской области: В 2-х т. – Воронеж: Изд.-полиграф. центр Воронеж. гос. Ун-та, 2008. – Т. 1: А – М. – 228 с.

Аркушин Г. Словник західнополіських говірок: У 2-х томах. – Луцьк: Ред.-вид. відд. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000.

Бандрівський Д. Г. Матеріали до діалектного словника Бориславського і суміжних районів Львівської області // Дослідження і матеріали з української мови. – Т. IV. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961. – С. 3-14.

Бичко З. М. Наддністрянські говірки. Короткий словник. – Тернопіль, 2005. – 80 с.

Бичко З. М. Словник діалектної лексики села Грабовець Стрийського р-ну Львівської обл.: Матеріали до вивчення курсу «Українська діалектологія». – Львів: ЛДУ, 1992. – 27 с.

Борисова О. Г. Кубанские говоры: материалы к словарю. – Краснодар: КубГУ, 2005. – 254 с.

Брилінський Д. Словник подільських говірок. – Хмельницький: Хмельницький редакційно-видавничий відділ, 1991. – 120 с.

Герман К. Ф., Лук'янюк К. М. (ред.), Прокопенко В. А. Матеріали до словника буковинських говірок. Вип. 1-6. – Чернівці, 1971-79 (Вип. 1. – 1971. – 98 с.; Вип. 2. – 1971. – 60 с.; Вип. 3. – 1972. – 87 с.; Вип. 4. – 1978. – 90 с.; Вип. 5. – 1978. – 99 с.; Вип. 6. – 1979. – 108 с.

Горбач О. Словник говірки села Негостина (Румунія) // Діалектологічні студії 3: Зб. пам'яті Ярослави Закревської. – Львів, 2003.

Горбач О. Словник північно-підляської говірки села Добровода близько Гайнівки (Польща) // Діалектологічні студії 3: Зб. пам'яті Ярослави Закревської. – Львів, 2003.

Грицак М. Скарби гуцульського говору: Росішка (вівчарство в текстах). – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008 (Серія «Діалектологічна скриня»). – 320 с.

Гуцульські говірки: Короткий словник / НАН України. Інститут українознавства імені І. Крип'якевича; Уклад. Г. Гузар, Я. Закревська та ін. – Львів, 1997. – 230 с.

Дорошенко С. І. Матеріали до словника діалектної лексики Сумщини // Діалектологічний бюлетень. – К., 1962. – Вип. 9. – С. 101-122.

Друль І. С. Словник говірки села Грабовець Стрийського району Львівської області (на правах рукопису). – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2006. – 200 с.

Дуда І. Лемківський словник: 26 000 слів. – Тернопіль: Астон, 2011. – 357 с.

Корзонюк М. М. Матеріали до словника західноволинських говірок // Українська діалектна лексика. – К.: Наук. думка, 1987. – С. 62-267.

Лексика Полісся: Матеріали для полеського діалектного словаря / АН СРСР. Інститут славянознавства; Отв. ред. Н. И. Толстой. – Москва, 1968. – 476 с.

Лесюк М. Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району). – Івано-Франківськ, 2008. – 328 с.

Лисенко П. С. Словник діалектної лексики середнього і східного Полісся. – К.: АН УРСР, 1961. – 72 с.

Мельничук О.С. Словник специфічної лексики говірки села Писарівка // Лексикографічний бюлетень. – К., 1952. – Вип. 2. – С. 67-98.

Москаленко А. А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області. – Одеса: Одеський державний педагогічний інститут імені К. Д. Ушинського, 1958. – 78 с.

Нагін Я. Д. Словник діалектної лексики говорів Нижньої Наддніпряни // XII Республіканська діалектологічна нарада: Тези доповідей. – К.: Наукова думка, 1965. – С. 176-178.

Негрич М. Скарби гуцульського говору: Березови. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008 (Серія «Діалектологічна скриня»). – 224 с.

Николаев С. Л., Толстая С. М. Словарь карпатоукраинского торуньского говора: с грамматическим очерком и образцами текстов. – М., 2001. – 231 с.

Омельченко З. Л., Клименко Н. Б. Матеріали до словника східностепових українських говірок. – Донецьк: Вид-во ДонНУ, 2006. – 114 с.

Осташ Н. Словник діалектної лексики переселенців із Холмщини // Діалектологічні студії 4: Школи, постаті, проблеми. – Львів, 2004.

Пиртей П. С. Короткий словник лемківських говірок. – Івано-Франківськ: Сіверсія МВ, 2004. – 364 с.

Пиртей П. Словник лемківської говірки: Матеріали до словника. – Legnica – Wrocław, 2001. – 460 с.

Піпаш Ю. О., Галас Б. К. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області). – Ужгород: Ужгородський національний університет, 2005. – 266 с.

Прокопенко В. А. Областной словарь буковинских говоров // Карпатская диалектология и ономастика. – М., 1972. – С. 416-438.

Сабадош І. Словник закарпатської говірки села Сокириця Хустського району. – Ужгород: Поліграфцентр Ліра, 2008. – 480 с.

Сагаровський А. А. Матеріали до Діалектного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини). – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. – 305 с.

Сагаровський А. А. Українська діалектологія: Фрагмент Діалектного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини): навч.-метод. матеріали для студ. філол. ф-ту. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2005. – 56 с.

Сагаровський А. А. Діалектний словник Центральної Слобожанщини (Харківщини): У 3-х т. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006-09.

Сизько А. Т. Словник діалектної лексики говірки села Кишеньок (Кобеляцького району Полтавської області). – Дніпропетровськ: ДДУ, 1981. – 44 с.

Сизько А. Т. Словник діалектної лексики говірок сіл південно-східної Полтавщини. – Дніпропетровськ: ДГУ, 1990. – 99 с.

Сікорська З. С., Шевцова В. О., Шутова Л. І. Словник діалектної лексики Луганщини / За ред. З. С. Сікорської. – К.: Шлях, 2002. – 224 с.

Словник бойківських говірок: у 2 ч. / Ред. кол.: Г. Гнатюк, П. Гриценко, І. Матвіяс, З. Франко; уклад. М. Й. Онишкевич. – К.: Наукова думка, 1984.

Словник буковинських говірок / За ред. Н. Гуйванюк. – Чернівці, 2005.

Словник поліських говорів / Уклад. П. С. Лисенко. – К.: Наукова думка, 1974. – 260 с.

Словник полтавських говорів: Довідникове видання / Уклад. В. С. Ващенко. – Харків: Вид-во ХДУ ім. О. М. Горького, 1960. – 107 с.

Словник українських говорів Одещини / Гол. редактор О. І. Бондар. – Одеса, 2011. – 223 с.

Словник українських східнословобожанських говірок / К. Глуховцева, В. Леснова, І. Ніколаєнко, Т. Терновська, В. Ужченко. – Луганськ: Луганський державний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка, 2002. – 233 с.

Ткаченко П. Кубанский говор. Опыт авторского словаря. – М.: Граница, 1998 (2-ге вид. – Краснодар: Традиция, 2008. – 288 с.; 3-те вид. – Краснодар: Традиция, 2011. – 397 с.).

Турчин Є. Д. Словник села Тилич на Лемківщині / Відп. ред. Г. В. Воронич. – Львів: Українська академія друкарства, 2011. – 384 с.

Хобзей Н., Ястремська Т., Сімович О., Дидик-Меуш Г. Гуцульські світи. Лексикон. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2013. – 668 с. (Серія «Діалектологічна скриня»).

Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини: В 4 т. – Запоріжжя: Запорізь. держ. ун-т, 1992.

Чорі Ю. Словар русинського языка: У 5-ти т. – Т. 1 (А – Д, Ужгород, 2001-02); Т. 2 (Е – Й, Ужгород, 2003-04); Т. 3 (К – Н, Ужгород, 2004-05).

Шило Г. Наддністрянський регіональний словник. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008 (Серія «Діалектологічна скриня»). – 288 с.

Janów J. Słownik huculski. – Kraków: Wyd. Naukowe DWN, 2001. – 290 s.

Тематичні діалектні словники

Алмашій М. Русинсько-українсько-російський словник: біля 7 000 слів. – Ужгород, 2001. – 153 с.

Андрющенко В. И., Иванова Р. Я., Иванова Т. Г. Словарь фразеологизмов говорів Кубани. – Армавир: Изд-во АГПИ, 1994. – 173 с.

Аркушин Г. Л. Мисливська лексика західнополіського говору. Матеріали до «Лексичного атласу української мови» // Дослідження з української діалектології. – К., 1991.

Аркушин Г. Словник евфемізмів, уживаних в говірках та молодіжному жаргоні Західного Полісся та західної частини Волині. – Луцьк-Люблін: Вид-во «Волинська обласна друкарня», 2005. – 198 с.

Бабічева О. Л. Інверсійний словник мікротопонімів Чернігівсько-Сумського Полісся. – К.: Ін-т укр. мови НАН України, 2005. – 102 с.

Берлізов А. А. Лексика рибальства українських говорів Нижнього Подністров'я // Наук. зап. Чернігівського держ. пед. ін-ту. – Т. IV. – Вип. 4. – 1959. – 82 с.

Вархол Н., Івченко А. Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини. – Пряшів: Словацьке педагогічне видавництво, 1990. – 160 с.

Вашенко В. С., Поповський А. М. Українізми в російських народних говорах: Словник-показчик. – Дніпропетровськ: ДДУ, 1994. – 97с.

Горошак Я. Перший лемківсько-польській словник / Pierwszy słownik łemkowsko-polski. – Легніца, 1993. – 257 с.

Гримашевич Г. Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок. – Житомир: Північноукраїнський діалектологічний центр Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2002. – 184 с.

Карпенко В., Волкова О., Карпенко О., Капустіна Т. Словник діалектизмів, запозичень та застарілих слів в українській мові. – К.: Видавець Карпенко В. М., 2012. – 284 с.

Керча І. Русинсько-російський словник: понад 58 000 слів: У 2-х т. – Ужгород: ПоліПринт, 2007. – 608 с.

Куриленко В. М. Лексика тваринництва поліських говорів. – Суми, 1991.

Магрицька І. Словник весільної лексики українських східнослов'янських говірок (Луганська область). – Луганськ: Знання, 2003. – 172 с.

Никончук М. В. Сільськогосподарська лексика правобережного Полісся. – К., 1985. – 312 с.

Никончук М., Никончук О., Мойсієнко В. Поліська лексика народної медицини та лікувальної магії. – Житомир: Полісся, 2001. – 148 с.

Огієнко І. Словник слів у літературній мові не вживаних – Нью-Йорк : НДУТ, 1973. – 156 с.

Панцьо С. Матеріали до словника лемківських говірок: (Дієслівна лексика). – Ч. 1. – Тернопіль: Терноп. пед. ін-т, 1997. – 55 с.

Поп Д. І. Русинський синонімічний словник з українськими відповідниками / Д. І. Поп, Д. Д. Поп. – Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2001. – 48 с.

Ступінська Г. Фразеологічний словник лемківських говірок. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. – 472 с.

Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник східнословобжанських і степових говірок Донбасу. – Луганськ: Альма-матер, 2000. – 263 с.

Ужченко В. Д. Фразеологічний словник східнословобжанських і степових говірок Донбасу. – Луганськ: [б.в.], 1997. – 142 с.

Хібеба Н. Весільна лексика бойківського говору: Матеріали до словника // Діалектологічні студії 5: Фонетика, морфологія, словотвір. – Львів, 2005.

Чабаненко В. А. Фразеологічний словник говірок Нижньої Наддніпрянщини. – Запоріжжя: [б.в.], 2001. – 200 с. – (Пам'ятки мовної культури Нижньої Наддніпрянщини; вип. 4)

СОЦІОЛЕКТНІ (ЖАРГОННІ)

Аркушин Г. Словник луцьких жаргонізмів і сленгізмів / Упоряд. Г. Л. Аркушин. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – 272 с.

Асаула М. Словник дитячого мовлення Центральної Слобожанщини (Харківщина). – Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2011. – 212 с.

Назарук В. М., Федорчук Г. С., Хом'як І. М., Чуб'юк Г. О. Міні-словник сленгових виразів Рівненщини. – Острог, 2011. – 16 с.

Назарук Ю., Ерте Г., Борковський А. Гвара: автентична львівська абетка. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2011. – 76 с.

Поповченко О. І. Словник жаргону злочинців. – К.: Оберіг, 1996. – 136 с.

Словник сучасного українського сленгу / Упор.: Кондратюк Т. – Харків: Фоліо, 2006. – 350 с.

Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. – К.: Критика, 2003. – 336 с.

Хобзей Н., Сімович К., Ястремська Т., Дидик-Меуш Г. Лексикон львівський: поважно і на жарт. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009 (Серія «Діалектологічна скриня»). – 672 с. (перевид. 2012)

Цацура О. Лаба. Тлумачний словник музичного та мистецького сленгу. – К., 2009. – 350 с.

ЕТИМОЛОГІЧНІ

Вербич С. Гідронімія басейну Верхнього Дністра: Етимологічний словник-довідник. – К.: Університетське вид-во «Пульсари», 2007. – 120 с.

Вербич С. Гідронімія басейну Середнього Дністра: Етимологічний словник. – Луцьк: Терен, 2009. – 236 с.

Габорах М. Гідронімія Івано-Франківщини: Словник-довідник. – Снятин: Прут-Принт, 2003. – 284 с.

Габорак М. М. Топонімія Галицької Гуцульщини: Етимол. словник-довідник; Ін-т українознав. при Прикарпат. нац. ун-ті ім. Василя Стефаника, Івано-Франків. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. – 655 с.

Габорак М. Назви гір і полонин Івано-Франківщини: Словник-довідник. – 2-е вид., доп. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. – 498 с.

Габорак М. Назви поселень Івано-Франківщини (Бойківщина, Гуцульщина та Опілля). Історико-етимологічний словник / Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ: ОІППО; Снятин: ПрутПринт, 2007. – 200 с.

Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / Відп. ред. О. С. Стрижак. – К.: Наукова думка, 1985. – 256 с.

Етимологічний словник української мови: У 7-ми т.т. / АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Головний редактор О. С. Мельничук. – К.: Наукова думка, 1982-2012 (вийшло 6 томів).

Ірклієвський В. Етимологічний словник українських прізвищ. – Мюнхен: Б. в., 1987. – 904 с.

Огієнко І. (митр. Іларіон) Етимологічно-семантичний словник української мови: У 4 томах. / За ред. Ю. Мулика-Луцика. – Вінніпег: Волинь, 1979-1995. – 365 + 400 + 416 + 557 с.

Тищенко К. М. Іншомовні топоніми України: Етимологічний словник-посібник. – Тернопіль, 2010. – 240 с.

Яцій В. О. Ойконімія Коломийського району Івано-Франківської області (матеріали до історико-етимологічного словника). I // Студії з ономастики та етимології. 2006 / Відп. ред. О. П. Карпенко. – К.: Друкарня видавничого дому «Академперіодика» НАН України, 2006. – С. 150 – 164.

Яцій В. О. Ойконімія Коломийського району Івано-Франківської області (матеріали до історико-етимологічного словника). II // Студії з ономастики та етимології. 2007 / Відп. ред. В. П. Шульгач. – К., 2007. – С. 351-365.

Chekaluk Peter W. A concise etymological dictionary of the Ukrainian language. 2 Vol. [manuscript]. – Sydney: Thesis, Macquarie University, 1988. – 2 v. (602 leaves)

Rudnyč'kyj J. B. An Etymological Dictionary of the Ukrainian Language. Part 1-16. – Winnipeg: Ukrainian free Academy of Sciences, 1962-1977.

Rudnyč'kyj J. B. An Etymological Dictionary of the Ukrainian language. 2 Vols. – Winnipeg: Ukrainian free Academy of Sciences; Ottawa: Ukrainain Mohylo-Mazepian Academy of Sciences, 1972—1982. – 968 + 1128 p.

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ

Англо-український фразеологічний словник / Уклад. К. Т. Баранцев. – К., 2005.

Волков С. В. Дитячий фразеологічний словник. – К.: Національний книжковий проєкт, 2012. – 160 с.

Забіяка В. А., Забіяка І. М. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування. – К.: Академвидав, 2012. – 304 с.

Калашник В. С., Колоїз Ж. В. Словник фразеологічних антонімів української мови. – К., 2004.

Коваль А. П., Коптілов В. В. Крилаті вислови в українській літературній мові. – К.: Вища школа, 1975. – 336 с.

Коломієць Н. Ф., Регушевський Є. С. Словник фразеологічних синонімів / За ред. В. А. Винника. – К., 1988.

Німецько-український фразеологічний словник: У 2-х тт. / Уклад.: В. І. Гаврись, О. П. Пророченко. – К., 1981.

Олійник І. С., Сидоренко М. М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник. – К., 1991.

Підмогильний В., Плужник Є. Російсько-український фразеологічний словник. – К., 1928.

Словник фразеологізмів української мови / Уклад.: В. М. Білоноженко та ін.; Відп. ред. В. О. Винник. – К.: Наук. думка, 2003. – 1104 с.

Словник фразеологізмів української мови: У 2-х тт. / Уклад.: В. М. Білоноженко, О. В. Винник, І. С. Гнатюк та ін.; За ред. Л. С. Паламарчука. – К.: Наук. думка, 2008. – 1096 с.

Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник української мови. – К., 1998.

Фразеологічний словник української мови: У 2-х кн. / АН України; Інститут української мови; уклад. В. М. Білоножко, В. О. Винник, І. С. Гнатюк та ін. – К.: Наукова думка, 1993.

Юрченко О. С., Івченко А. О. Словник стійких народних порівнянь. – Харків: Основа, 1993. – 176 с.

ІНВЕРСІЙНІ

Інверсійний словник української мови / Уклад.: С. П. Бевзенко, О. І. Бондар та ін. – К.: Наукова думка, 1985.

Інверсійний словник української мови: Методичні матеріали до спецсеминару з українського словотвору / Уклад. С. П. Бевзенко, А. Т. Бевзенко та ін. – Одеса. – 1971-1976 (3 випуски).

Ниньовський В. Український зворотний словник. – Мюнхен; Едмонтон, 1969.

Обернений частотний словник сучасної художньої прози / Уклад. Т. О. Грязнухіна, Н. П. Дарчук, Є. А. Карпіловська та ін. – К.: Спалах, 1998. – 960 с.

ІНШОМОВНИХ СЛІВ

Борис Р., Корбут С. Кишеньковий словничок чужомовних слів із поясненням їхнього значення. – Львів: Дешева книжка, 1937. – 287 с.

Доманицький В. М. Словарик. Пояснення чужих та не дуже зрозумілих слів. – К., 1906. – 128 с.

Ліденко З. Український словник чужоземних слів і виразів, що заховують свій правопис і вимову. – Перемишль: Нак. друкарні Кноллера і Сина, 1923. – 64 с.

Матчак М. Найновіший словник чужих слів. – Львів, 1938. – 96 с.

Морозов С. М., Шкарапута Л. М. Словник іншомовних слів. – К.: Наукова думка, 2000.

Новий словник іншомовних слів / Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О. І. Хом'як, А. А. Дем'янюк; За ред. Л. І. Шевченко. – К.: Арій, 2007. – 1480 с.

Самійленко В. Чужомовні слова в українській мові. – К.: Шлях, б. р. – 16 с.

Скалозуб О. Словник чужих слів, виразів і приповідок, що вживаються в українській мові. – Коломия: Рекорд, 1933. – 480 с.

Словар українських виразів, перейнятих з мов туркських (Причинок до професорської діяльності д-ра О. Огоновського) / Подав О. Макарушка // ЗНТШ. – 1895. – Т. 5. – С. 3-14.

Словар чужих слів: 12000 слів чужого походження в українській мові / Зібр. Кузеля З., Чайковський М.; Ред. Кузеля З. – Чернівці, 1910. – 368 с. (2-ге вид. К. – Ляйпціг, 1918).

Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука. – К.: Головна редакція УРЕ, 1974. – 775 с.

Словник іншомовних слів / Під ред. І. В. Льохіна і проф. Ф. М. Петрова. – К.: Державне вид-во політичної літератури УРСР, 1951. – 764 с.

Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / За ред. С. Я. Єрмоленко. – Х.: Фоліо, 2006.

Словник чужих слів, що вживаються в українській мові / Уклад. З. Пиптенко. – К.: Поступ, 1918. – 256 с.

Словник чужих слів. Порадник для читача газети. – Львів: Життя, 1933. – 16 с. (Обіймає літери А-Г.)

Словник чужомовних слів / За ред. О. Бадана-Яворенка (уклад.: І. Бойків, О. Ізюмов, Г. Калишевський, М. Трохименко). – Х. – К.: УРЕ, 1932. – 532 с.

Словник чужомовних слів / Ред. А. Орел. – Нью-Йорк: Частина I (А-К) 1963, Частина II (Л-С), 1964, Частина III (Т-Я), 1966.

Словник чужомовних слів, що увійшли в мову українську / Уклад.: П. Кіяниця, В. Лебединський, М. Могилянський [та ін.]. – К.: Час, 1924. – 214 с.

Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів і словосполучень / НАН України. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Уклад.: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2006. – 789 с.

Сучасний словник-мінімум іншомовних слів: Близько 9000 слів / Уклад.: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2008. – 798 с.

Тлумачний словник іншомовних слів / Авт.-уклад. О. М. Сліпушко. – К.: Школа, 2006. – 288 с.

Штепа П. Словник чужомовних слів і термінів. – Монреаль, Канада, 1977.

НЕОЛОГІЗМІВ

Брітківа К. В. Словник нових іменників-назв особи // Узуальне та okazіональне в інноваціях сучасної української мови: тенденції оновлення лексико-словотвірної категорії назв особи: Дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01. – Донецьк, 2007. – С. 231-305.

Зацний Ю. А., Янков А. В. Словник неологізмів: англо-український. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 360 с.

Коротич К., Нелюба А., Трифонов Р. Лексико-словотвірні інновації (2007). Словник. – Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2009. – 172 с.

Мазурик Д. Нове в українській лексиці: Словник-довідник. – Львів: Світ, 2002. – 130 с.

Нелюба А. М., Нелюба С. А. Лексико-словотвірні інновації (2004–2006): Словник. – Х.: Майдан, 2007. – 144 с.

Нелюба А. М. Лексико-словотвірні інновації (1983-2003): Словник. – Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2004. – 136 с.

Нелюба А. М. Лексико-словотвірні інновації (2008-2009): Словник. – Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2010. – 116 с.

Туровська Л., Василькова Л. Нові слова та значення: Словник. – К.: Довіра, 2009. – 270 с.

Чемеркін С. Матеріали до словника нових слів і значень (слова з прикладкою *Интернет*) // Лексикографічний бюлетень. – 2009. – Вип. 18. – С. 191-212.

СЛОВНИКИ МОВИ ПИСЬМЕННИКІВ І СЛОВОПОКАЖЧИКИ

Адах Н. А. Авторські лексичні новотвори Василя Барки: (семантико-дериваційний та лексикографічний аспекти) / За ред. Г. М. Вокальчук. – Рівне: Видавництво Олега Зеня, 2007. – 136 с.

Білих О. П. Лексика україномовних творів Євгена Гребінки (показчик слововживання). – К., 2001.

Бойко М. Ф. Словопоказчик драматичних творів Лесі Українки. – К.: Наук. думка, 1961. – 93 с.

Бук С. Частотний словник роману Івана Франка «Основи суспільності»: Інтерпретація твору крізь призму статистичної лексикографії. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 264 с.

Бук С., Ровенчак А. Частотний словник роману Івана Франка «Перехресні стежки» // Стежками Франкового тексту (комунікативні, стилістичні та лексичні виміру роману «Перехресні стежки»). – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – С. 138-369.

Бурячок А. А., Залашко А. Т., Ротач А. О., Северин М. Д. Лексика п'єс та од І. П. Котляревського / За ред. А. Бурячка. – К.: Вища школа, 1974. – 54 с.

Ващенко В., Петрова П. Шевченкова лексика: Словопоказчик до поезій Т. Г. Шевченка. – К.: КДУ, 1951. – 107 с.

Ващенко В. С. Епітети поетичної мови Т. Г. Шевченка: Словник-показчик. – Д.: ДДУ, 1982. – 83 с.

Ващенко В. С., Медведєв Ф. П., Петрова О. П. Лексика «Енеїди» І. П. Котляревського (показчик слововживання). – Х.: 1955 – 208 с.

Вокальчук Г. М. Короткий словник авторських неологізмів в українській поезії ХХ століття // Вокальчук Г. М. Авторський неологізм в українській поезії ХХ ст. – Рівне: РДГУ, 2004. – С. 94-492.

Вокальчук Г. М. Словник лексичних новотворів Михайля Семенка // Вокальчук Г. М. Я – беззразковості поет (словотворчість Михайля Семенка): монографія. – Рівне: Перспектива, 2006. – С. 141-176.

Вокальчук Г. М., Браун А. І. Короткий словник авторських лексичних новотворів Миколи Вінграновського // Словотворчість шістдесятників. Микола Вінграноїський. Ліна Костенко: Збірник наукових праць. – Острог: Видавництво Національного університету Острозька академія, 2010. – С. 121-138.

Гурин І. І. Словник рим Євгена Гребінки. – Миргород, 1982. – 65 с.

Діброва С. М. Словник епітетів П. Загребельного. – Сімферополь, 2003. – 107 с.

Діброва С. М. Словник рим Т. Г. Шевченка. – Сімферополь, 2004. – 144 с.

Дядечко Л. П., Петренко О. В., Прадід Ю. Ф. 250 крилатих слів і зворотів М. В. Гоголя: українсько-російський тлумачний словник. 250 крилатих слів і зворотів М. В. Гоголя: російсько-український тлумачний словник. – Сімферополь: видавець ФОП Лемешко К. О., 2012. – 584, 236 с. – Книга-«перевертень».

Кисілевський К. Надпрутський говір Стефаникових персонажів: Матеріали до словника // Українське мовознавство в останній добі. – Рим, 1973. – С. 153-189.

Ковалик І. Словник мови художніх творів Івана Франка: Пробний зошит // Українське літературознавство: Іван Франко. Статті і матеріали. – 1976. – Вип. 26. – С. 63-99.

Ковалик І. І., Ощипко І. Й. Художнє слово Василя Стефаника (Матеріали для Словопоказчика до новел В. Стефаника). – Львів: ЛДУ, 1972. – 101 с.

Ковалик І. І., Ощипко І. Й., Полюга Л. М. Лексика поетичних творів Івана Франка. Методичні вказівки з розвитку лексики. – Львів: ЛДУ, 1990. – 263 с.

Колоїз Ж. В. Тлумачно-словотвірний словник оказіоналізмів. – Кривий Ріг: ТОВ ЯВВА, 2003. – 168 с.

Конкорданція поетичних творів Тараса Шевченка: У 4-х т. / Ред. і упоряд.: Олег Ільницький, Юрій Гавриш (2001). – Едмонтон-Торонто, 2001.

Леськів Б. Фігури мови Тараса Шевченка: Короткий словник на 154 терміни. – Тернопіль, 1998. – 74 с.

Меншиков І. І., Підмогильна Н. В. Поетичне слово Кобзаря: Словник лексичних компонентів атрибутивних конструкцій. – К.: ДП «Дирекція ФВД», 2008. – 211 с.

Нестор Літописець (Малеча Н.) Словничок Шевченкової мови. – Миколаїв, 1916. – 66 с.

Нестор Літописець (Малеча Н.) Українсько-руський словничок до «Кобзаря» Т. Г. Шевченка. – Херсон, 1916.

Обернений частотний словник сучасної української художньої прози / Уклад.: Т. О. Грязнухіна, Н. П. Дарчук, Є. А. Карпіловська та ін. – К.: Спалах, 1998. – 960 с.

Огієнко І. Граматично-стилістичний словник Шевченкової мови. – Вінніпег, 1961.

Оліфіренко Л. В. Словник поетичної мови Василя Стуса (Рідковживані слова та індивідуально-авторські новотвори). – К.: Абрис, 2003. – 90 с.

Онлайн-конкорданс повних творів Григорія Сковороди на сайті Албертського університету в Канаді (<http://www.arts.ualberta.ca/~ukr/skovoroda/NEW/index.php>)

Онлайн-конкорданс роману Івана Франка «Перехресні стежки» (<http://www.ktf.franko.lviv.ua/~andrij/science/Franko/concordance.html>)

Пінчук С., Регушевський Є. Словник літературознавчих термінів Івана Франка. – К.: Наукова думка, 1966. – 272 с.

Поетичне слово Василя Симоненка: Словникові матеріали / З. С. Сікорська, К. Д. Глуховцева, О. М. Горюшкіна та ін. – Красний Луч, 1995. – 39 с.

Регушевський Є. Словник мовознавчих термінів Івана Франка. Сімферополь, 2002. – 119 с.

Рудь О. М. Поетичне слововживання складних прикметників та дієприкметників: Словник. – Суми: ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2001. – 270 с.

Сизько А. Т. Лексика мови Архипа Тесленка. Словопоказчик оповідань. – Харків, 1970.

Скопненко О., Цимбалюк Т. Фразеологія перекладів Миколи Лукаша, Словник-довідник. – К.: Довіра, 2003.

Словник Лесі Українки (<http://myslenedrevo.com.ua/studies/lesja/bio/slovn.html>).

Словник мови Лесі Українки (на матеріалі збірки «На крилах пісень»). – Ч. 1: (А-М) / Укл.: Н. О. Данилюк, Н. В. Іовхімчук, Н. П. Дарчук, Н. Г. Чейлітко, В. М. Сорокін; Упоряд. Н. О. Данилюк. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 236 с.

Словник мови творів Г. Квітки-Основ'яненка: У 3 т. – Т. 1. А – кладовити / [Л. В. Веневцева, Г. М. Дмитренко, І. В. Муромцев та ін.]. – Х.: ХДУ, 1978. – 667 с.; Т. 2. Кланяйтесь – приклад / Л. В. Веневцева, І. В. Муромцев, Л. О. Полякова та ін. – Х.: ХДУ, 1979. – 679 с.; Т. 3. Прикладати –

Я / Л. В. Веневцева, Г. М. Дмитренко, І. В. Муромцев та ін. – Х.: ХДУ, 1980. – 689 с.

Словник мови Шевченка / Ред. кол.: В. С. Ващенко (відп. ред.): в 2 томах. – К.: Наукова думка, 1964. – 484 с., 566 с.

Терлак З. Словник мови поетичної збірки Івана Франка «Зів'яле листя». – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2010.

Художнє слово Бориса Грінченка: Словник іменників та їх атрибутів // Слово і пісня Бориса Грінченка: Вісн. ін-ту грінченкознавства / З. С. Сікорська, К. Д. Глуховцева, Г. П. Тарнавська та ін. – Луганськ, 1996. – Зошит третій. – С. 32-40.

Цапук І. В. Короткий словник авторських лексичних новотворів Ліни Костенко // Словотворчість шістдесятників. Микола Вінграновський. Ліна Костенко: Збірник наукових праць. – Острого: Видавництво Національного університету Острозька академія, 2010. – С. 106-121.

Частотний словник сучасної української поетичної мови (300 000 слововживань, 31194 різних слова, 69012 різних словоформ. <http://www.mova.info/Page2.aspx?l1=89>).

Частотний словник сучасної української прози (500 000 слововживань, 33 391 різне слово загальної лексики, 86 284 різні словоформи. <http://www.mova.info/adm/freqcard.aspx?l1=97&sl=proza>).

Шевченко Т. Інверсійний словник-індекс до Словника мови Шевченка. – Запоріжжя, 2000. – 116 с.

Юрій Федькович. Словопоказчик мови творів письменника / За ред. Лук'янюка К. М. – Чернівці: Місто, 2004.

ОНОМАСТИЧНІ

Антропонімі

Англо-український словник власних назв та імен: близько 3000 слів і словосполучень / Уклад. Т. Олійник. – Тернопіль: Підручники & посібники, 2000. – 206 с.

Аркушин Г. Л. Словник варіантів власних імен північно-західної України: А-Я. – Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2009. – 370 с.

Бабич Н. Д., Колесник Н. С., Лук'янюк К. М., Скаб М. В., Редька Я. П. Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівеччини). – Чернівці: Букрек, 2002. – 424 с.

Белей Л. Ім'я для дитини в українській родині: Словник-довідник / Ред. С. Рошко. – Ужгород: Просвіта, 1993. – 116 с.

Буркат В. Оригінальні козацькі прізвища / В. П. Буркат. – К.: [б.в.], 2005. – 208 с.

Бурячок А. Правописний словник імен і найпоширеніших прізвищ / А. А. Бурячок – К.: Манускрипт, 1996. – 106 с.

Власні імена людей: Словник-довідник / Уклад.: Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська. – К.: Наукова думка, 1986. – 310 с.

Горпинич В. О. Прізвища степової України: Словник: Близько 75 000 слів. – Дніпропетровськ: ДДУ, 2000. – 405 с.

Горпинич В. О., Корнієнко І. А. Прізвища Дніпровського Припоріжжя: словник: Близько 20 000 прізвищ / В. О. Горпинич, І. А. Корнієнко. – Дніпропетровськ: Пороги, 2003. – 272 с.

Дей О. І. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI–XX ст.) – К.: Наукова думка, 1969.

Еппель В. Нові матеріали до словника українських псевдонімів / Київський національний університет будівництва і архітектури. – Київ, 1999.

Комаров Б. Матеріали до словника псевдонімів та криптонімів українських авторів. Головним чином за рукописними матеріалами М. Комарова. – Одеса, 1928.

Лещук Т. Довідник німецькомовних власних імен (Близько 5 тисяч слів). – Львів: Українська Асоціація творчої інтелігенції «Світ культури» : Товариство української мови ім. Тараса Шевченка «Просвіта», 1993. – 159 с.

Новикова Ю. М. Практичний словозмінно-орфографічний словник прізвищ Центральної та Східної Донеччини / Ю. М. Новикова; заг. керівництво та наук. ред. Т. Ю. Ковалевська – Донецьк: Вебер (Донецька філія), 2007. – 996 с.

Регушевський Є. С., Регушевська А. І., Усеїнов С. М. Кримськотатарські чоловічі імена та по батькові. Кримськотатарсько-український правописний словник. – Сімферополь: Доля, 2007. – 136 с.

Редько Ю. Довідник українських прізвищ / За ред. І. Варченка. – К.: Радянська школа, 1969.

Редько Ю. Словник сучасних українських прізвищ: У 2-х тт. – Львів, 2007.

Російсько-український словник прізвищ мешканців м. Дніпропетровська / Авт.-упоряд. Т. С. Пристайко; заг. ред. Т. С. Пристайко. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – 500 с.

Російсько-український словник: Прізвища, Імена, Імена по батькові; Облaсті; Райони; Міста; Селища міського типу; Села / Упоряд. З. Г. Рикова, Н. В. Щеголівська. – Х.: РПВ «Оригінал», 1997. – 304 с.

Словник прізвищ північно-західної України: У 3-х т. / Упорядн. Г. Л. Аркушин. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин, нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009.

Софінська І. Ілюстрований словник імен. – Львів: Каменяр, 2008. – 240 с.

Трійняк І. І. Словник українських імен. – К.: Довіра, 2005.

Тулуб О. Словник псевдонімів українських письменників: Матеріали. – Київ, 1928.

Українсько-російський і російсько-український словник власних імен людей / Укл. Н. П. Дзятківська, С. П. Левченко, Л. Г. Скрипник; за ред. чл.-кор. АН УРСР І. М. Кириченка. – К.: Вид-во Акад. наук УРСР, 1954. – 56 с.

Фаріон І. Етимологічний словник прізвищевих назв // Фаріон І. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини кін. XIII – поч. XIX ст. (з етимологічним словником). – Львів: Літопис, 2001. – С. 133-323.

Чабаненко В. Прізвиська Нижньої Наддніпряни: (Словник): У 2-х кн. – Запоріжжя: Запорізький національний ун-т. Кафедра загального і слов'янського мовознавства, 2005. – 493 с.

Чучка П. П. Прізвиська закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. – Львів: Світ, 2005. – 705 с.

Чучка П. П. Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник. – Ужгород: Ліра, 2011. – 428 с.

Шульська Н. Словник прізвиськ жителів межиріччя Стиру та Горині. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2008. – 164 с.

Топонімі

Бабічева О. Л. Інверсійний словник мікротопонімів Чернігівсько-Сумського Полісся. – К.: [б.в.], 2005. – 102 с.

Бучко Д. Інверсійний словник ойконімів України. – Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2001. – 328 s.

Горпинич В. О. Словник відтопонімічних прикметників і назв жителів України: У 2 т. – Кіровоград, 1994. – Т. 1. – 160 с. (15000 слів)

Горпинич В. О. Словник відтопонімічних прикметників і назв жителів України (ойконіми, ад'ектоніми, катойконіми). – Дніпропетровськ: ДНУ, 2000. – 370 с.

Горпинич В. О. Словник географічних назв України (топоніми та відтопонімічні прикметники). – К.: Довіра, 2001. – 528 с.

Громко Т. В., Лучик В. В., Поляруш Т. І. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини. – Київ-Кіровоград, 1999. – 224 с.

Дергач Д. Словник онімів українських мас-медіа. – К.: ВПЦ Київський університет, 2009. – 175 с.

Довідник ергонімів (назв установ та організацій у сфері соціально-побутового обслуговування м. Луганська) / Уклад. А. С. Зеленько, Н. М. Лесовець. – Луганськ: Альма-матер, 2003. – 100 с.

Дорош М. Н. Топонімічний довідник Хмільницького району. – Вінниця: Універсум-Вінниця, 2001. – 67 с.

Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / АН УРСР. Інститут мовознавства імені О. О. Потебні; Уклад.: І. М. Желєзняк та ін. – К.: Наукова думка, 1985. – 254 с.

Кара-Моско А. С., Токарський М. К. Російсько-український словник географічних назв. – К.: Радянська школа, 1953. – 248 с. + 536 с.

Карпенко Ю. Топонімія Буковини. – К.: Наукова думка, 1973. – 238 с.

Каталог річок України / Уклад.: Г. І. Швець, Н. І. Дрозд, С. П. Левченко. – К., 1957. – 192 с.

Князьков Ю. П. Запорізька область: історико-географічний і топонімічний словник. – Запоріжжя: Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Запорізьке відділення, 2004. – Вип. 1: Василівський, Вільнянський, Гуляйпільський, Запорізький, Новомиколаївський райони. – [Б. м.]: [б.в.], 2004. – 338 с

Костриця М. Ю., Кондратюк Р. Ю. Історико-географічний словник Житомирщини: У 3 т. – Т. 1: Абрамок-Йосипівка. – Житомир: Інститут історії НАН України, Інститут географії НАН України, Всеукраїнська спілка краєзнавців, Українське географічне товариство, Житомирське науково-краєзнавче товариство дослідників Волині [б.в.], 2002. – 128 с.

Крижанівська О. І. Інверсійний словник ойконімів України. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. Володимира Винниченка, 2001. – 218 с.

Кругляк Ю. М. Ім'я вашого міста: Походження назв міст і селищ міського типу Української РСР. – К.: Наукова думка, 1978. – 151 с.

Пономаренко Л., Різник О. Київ: Короткий топонімічний довідник. Довідкове видання. – К.: Павлім, 2003. – 124 с.

Словник гідронімів України / АН УРСР. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; уклад. І. М. Железняк, А. П. Корепанова та ін. – К.: Наукова думка, 1979. – 780 с.

Словник мікрогідронімів України: Волинь, Житомирщина, Запоріжжя, Київщина, Кіровоградщина, Полтавщина, Черкащина: Словник / Ред. О. П. Карпенко, Уклад. І. М. Железняк, О. П. Карпенко, В. В. Лучик, Т. І. Поляруш, О. С. Стрижак, В. П. Шульгач. – К.: Обереги, 2004. – 448 с.

Словник мікротопонімів і мікрогідронімів північно-західної України та суміжних земель: У 2-х Т. I / Упоряд. Г. Л. Аркушин. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – 408 с.

Тищенко К. М. Іншомовні топоніми України: Етимологічний словник-посібник. – Тернопіль, 2010. – 240 с.

Топонімічний словник Харківщини / Авт.-упоряд. А. М. Перепача, А. П. Ярещенко; ред. Ф. Онацька; Харківська держ. наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка, Харківський держ. педагогічний ін-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : [б.в.], 1991. – 117 с.

Трубачев О. Н. Обратный словарь гидронимов // Названия рек Правобережной Украины. – Москва: Наука, 1968. – 289 с.

Худаш М. Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів. Утворення від слов'янських автохтонних відкомпаративних скорочених особових власних імен / НАН України. Інститут народознавства. – К.: Наукова думка, 1995. – 362 с.

Чабаненко В. А. Великий Луг Запорозький: Історико-топонімічний словник. – Запоріжжя: ЗДУ, 1999. – 331 с.

Шульгач В. П. Ойконімія Волині: Етимологічний словник-довідник. – К.: Кий, 2001. – 189 с.

Янко М. П. Топонімічний словник України: Словник-довідник. – К.: Знання, 1998. – 432 с.

Янко М. П. Топонімічний словник-довідник Української РСР. – К.: Радянська школа, 1973. – 184 с.

ОРФОГРАФІЧНІ

Бурячок А. А. Орфографічний словник української мови. – Вид. 2, доопрац. – К.: Наук. думка, 2002. – 464 с.

Бурячок А. А. Орфографічний словник учня. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. – 288 с.

Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики, 253 000 слів / В. Т. Бусел. – Ірпінь: Перун, 2004. – 896 с.

Головашук С. І. Орфографічний словник складних слів української мови: Понад 23 000 слів. – К.: Наукова думка, 2008. – 288 с.

Головашук С. І., Пещак М. М., Русанівський В. М., Тараненко О. О. Орфографічний словник української мови. Близько 125 тис. слів. – К.: Наукова думка, 1999. – 990 с.

Голоскевич Г. Правописний словник (за нормами українського правопису ВУАН, Х., 1929). – Нью-Йорк, Сідней, Торонто, Львів: НТШ, 1994.

Жайворонок В. В. Велика чи мала літера? / Словник-довідник (близько 10 000 номінацій). – К.: Наук. думка, 2004. – 204 с.

Івченко А. Новий орфографічний словник української мови. – Львів: Кальварія, 2002. – 532 с.

Івченко А. Новий орфографічний словник української мови. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 712 с. (43 000 слів).

Івченко А. Орфографічний словник української мови. – Х.: Фоліо, 2001. – 528 с.

Правописний словник української мови / За ред. Яр. Рудницького і К. Церкевича. Нью-Йорк – Монреаль: Українська Могилянсько-Мазепинська Академія Наук і Науково-дослідне товариство української термінології, 1979.

Сучасний орфографічний словник української мови. З граматичними коментарями. Близько 40 000 слів / Уклад.: Л. І. Шевченко, О. І. Ніка – К.: Арій, 2008. – 560 с.

Сучасний орфографічний словник української мови: 140 000 слів / Уклад.: В. В. Дубічинський, Н. Я. Косенко. – Х.: ВД «Школа», 2009. – 800 с.

Український орфографічний словник: Близько 165 000 слів / За ред. В. М. Русанівського. – К.: Дніпро, 2006. – 940 с.

Український орфографічний словник: Близько 172 000 слів / Укл.: Чумак В. В., Шевченко І. В., Шевченко Л. Л., Ярун Г. М.; За ред. В. Г. Скляренка. – К.: Довіра, 2008. – 930 с.

ОРФОЕПІЧНІ ТА АКЦЕНТОЛОГІЧНІ

Головащук С. І. Словник наголосів: Понад 20 000 слів. – К.: Наук. думка, 2003. – 320 с.

Орфоепічний словник української мови / За ред. В. М. Русанівського. – К.; Ірпінь: Перун, 2006. – 208 с.

Орфоепічний словник української мови: В 2 т. / Уклад.: М. М. Пещак та ін. – К.: Довіра, 2001.

Орфоепічний словник: Близько 40 000 слів / Укл. М. І. Погрібний. – К.: Рад. школа, 1984.

Погрібний М. І. Словник наголосів української літературної мови. – К.: Рад. школа, 1959 – 603 с.

Українська літературна вимова і наголос: Словник-довідник / За ред. М. А. Жовтобрюха. – К., 1973. – 724 с.

ПАРОНІМІВ

Словник паронімів української мови / Уклад.: Д. Г. Гринчишин, О. А. Сербенська. – К.: Радянська школа, 1986. – 221 с.

АНТОНІМІВ

Калашник В. С., Колоїз Ж. В. Словник фразеологічних антонімів української мови. – К.: Довіра, 2008. – 350 с.

Полюга М. М. Повний словник антонімів української мови. – К.: Довіра, 2008. – 482 с.

Полюга М. М. Словник антонімів: понад 2000 антонімічних пар / За ред. Л. С. Паламарчука. – К.: Радянська школа, 1987. – 173 с.

СИНОНІМІВ

Багмет А. Словник синонімів української мови / Ред.: Г. Лужницький і Л. Рудницький. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1982. – Т. 1: А-П. – XIII, 465 с.

Деркач П. М. Короткий словник синонімів української мови / За ред. Левченка С. П. – К.: Радянська школа, 1960. – 212 с.

Зубков М. Практичний словник синонімів української мови. – Харків: ФОП Співак Т. К., 2010. – 560 с.

Караванський С. Практичний словник синонімів української мови, близько 15000 синонімічних рядів. – К.: СП «Кобза», 1993.

Полюга Л. М. Словник синонімів української мови. – К.: Довіра, 2007. – 477 с.

Словник синонімів української мови, у 2-х томах / Укл. Бурячок А. А., Гнатюк Г. М та ін. – К.: Наукова думка, 1999.

ОМОНІМІВ

Демська О. М., Кульчицький І. М. Словник омонімів української мови. – Львів: Фенікс, 1996. – 223 с.

Іващенко В., Тюменцев-Хвиля М., Хвиля-Тюменцева Н. Матеріали до «Словника співзвучних слів української мови» (Літери А, Б) // Лексикографічний бюлетень: Зб. наук. пр. – К.: Ін-т української мови НАН України, 2007. – Вип. 15. – С. 71-126.

Кочерган М. П. Словник російсько-українських міжмовних омонімів («фальшиві друзі перекладача»). – К.: Академія, 1997. – 400 с.

Куньч З. Словарь русско-украинских языковых омонимов. – К.: Академія, 1997. – 400 с.

Різників О. Одноримки. Словник омонімів та схожослів. – Вид. 2-ге, доп. і перероб. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 408 с.

СКОРОЧЕНЬ

Словник скорочень в українській мові: Понад 21000 скорочень / За ред. Л. С. Паламарчука. – К.: Вища школа, 1988. – 511 с.

СТИЛІСТИЧНІ

Бибик С. П., Єрмоленко С. Я., Пустовіт Л. О. Словник епітетів української мови / НАН України. Інститут української мови. – К.: Довіра, 1998. – 431 с.

Головащук С. І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. – К.: Наукова думка, 2010. – 432 с.

Гринчишин Д., Капелюшний А., Сербенська О., Терлак З. Словник-довідник з культури української мови. – Львів: Фенікс, 1996. – 368 с.

Єрмоленко С. Я., Єрмоленко В. І., Бибик С. П. Новий словник епітетів української мови. – К.: Грамота, 2012. – 488 с.

Караванський С. Словник рим української мови. – Львів: БАК, 2004. – 1047 с.

Коломієць М. П., Регушевський Є. С. Короткий словник перифраз / За ред. М. М. Пилинського. – К.: Радянська школа, 1986. – 151 с.

Огієнко І. Український стилістичний словник. – К., 1924.

Сербенська О., Білоус М. Екологія українського слова: Практичний словник-довідник. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 68 с.

Словник труднощів української мови: Близько 100 000 слів / Уклад.: О. М. Уліщенко / За заг. ред. проф. В. С. Калашника. – Х.: ФОП Співак В. Л., 2009. – 928 с.

Словник труднощів української мови: Близько 15 000 слів / Авт. Д. Г. Гринчишин, А. О. Капелюшний та ін.: За ред. С. Я. Єрмоленко. – К.: Рад. школа, 1989. – 336 с.

Словник українських рим / АН УРСР. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; уклад. А. А. Бурячок, І. І. Гурін. – К.: Наукова думка, 1979.

Ставицька Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценізми, евфемізми, сексуалізми. – К.: Критика, 2008.

Тихий О. Словник мовних покрuchів. – Донецьк: Товариство ім. Олекси Тихого, 2009. – 108 с.

ЧАСТОТНІ

Бук С. 3 000 найчастотніших слів наукового стилю сучасної української мови / Наук. ред. Ф. С. Бацевич.– Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006.– 192 с.

Бук С. 3 000 найчастотніших слів розмовно-побутового стилю сучасної української мови / Наук. ред. Ф. С. Бацевич.– Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006.– 180 с.

Обернений частотний словник сучасної української художньої прози / Уклад.: Т. О. Грязнухіна, Н. П. Дарчук та ін. – К.: Спалах, 1998.

Частотний словник наукового стилю (філософії, літературознавства, мовознавства) (<http://www.mova.info/Page2.aspx?l1=176>)

Частотний словник сучасної української поетичної мови (<http://www.mova.info/Page2.aspx?l1=89>)

Частотний словник сучасної української публіцистики (<http://www.mova.info/freqcard.aspx?l1=98&sl=publicist>)

Частотний словник сучасної української художньої прози / Ред. Перебийніс В. С. – К.: Наук. думка, 1981.– Т. 1.– 863 с.; Т. 2.– 855 с.

Частотний словник українського публіцистичного стилю – 2004 (<http://www.mova.info/Page2.aspx?l1=178>)

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ

СУСПІЛЬНІ НАУКИ

Мовознавство

Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. – К.: Довіра, 2007. – 205 с.

Бучко Д., Ткачова Н. Словник української ономастичної термінології. – Х.: Ранок НТ, 2012. – 256 с.

Вакарюк Л. О., Панцьо С. Є. Український словотвір у термінах. Словник-довідник. – Тернопіль: Джура, 2007. – 260 с.

Грох-Грохольський Ю. Російсько-український словник граматичних термінів. – Козятин, 1917. – 15 с.

Єрмоленко С. Я., Бирик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С. Я. Єрмоленко. – К.: Либідь, 2001. – 224 с.

Кротевич Є., Родзевич Н. Словник лінгвістичних термінів / За заг. ред. С. В. Кротевича. – К.: Вид-во АН УРСР, 1957. – 236 с.

Олікова М. О., Семенюк А. А., Тарнавська О. М. Словник соціолінгвістичних та етнолінгвістичних термінів / A Dictionary of Sociolinguistic and Ethnolinguistic Terms. – Луцьк: Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 364 с.

Словник лінгвістичних термінів / Укл.: Левицький В. В., Іваницька М. Л., Іваницький Р. В. – Чернівці: ЧДУ, 1996. – 29 с.

Словник лінгвістичних термінів / Уклад.: Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К.: Вища шк. Головне вид-во. – 1985.

Ципердюк О. Сучасна українська літературна мова. Морфологія: Термінологічний словник. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. – 84 с.

Літературознавство

Гетьманець М. Ф. Сучасний словник літературознавчих термінів. – Харків: Веста: Ранок, 2003.

Лесин В. М., Пулинець О. С. Словник літературознавчих термінів. – К.: Радянська школа, 1965.

Літературознавчий словник-довідник / Ред. кол. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремко та ін. – К.: «Академія», 1997. – 752 с.

Словник античної міфології / Уклад.: Я. І. Козовик, О. Д. Пономарів. – К.: Наукова думка, 1985. – 235 с.

Інші суспільні науки

Англійсько-український словник термінів мистецтва / Уклад.: М. В. Якуб'як, М. І. Бур'як, С. І. Кишак та ін. – Львів: НДС ЛНАМ, 2011. – 308 с.

Англо-український словник ділових термінів: понад 20000 слів з додатками; для економістів, бізнесменів, фахівців фінансово-кредитної сфери, банківської справи, студентів, викладачів, перекладачів; навч. посіб. / За ред. С. І. Юрія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2003. – 373 с.

Англо-український юридичний словник: Близько 75 000 термінів / Упорядн.: С. М. Андріанов та ін.; За ред. Л. І. Шевченко. – М.: Руссо; К.: Арій, 2008. – 552 с.

Англо-український юридичний словник: понад 65 тисяч термінів, слів і словосполучень / Уклад. Карабан В. І. – Вінниця: Нова книга, 2003 – 1088 с.

Архівістика: Термінологічний словник / Авт.-упорядн.: К. Є. Новохатський, К. Т. Селіверстова та ін. – К., 1998. – 106 с.

Беліков О. О. Тлумачний словник найсучасніших юридичних термінів господарської діяльності. – Х.: Прапор, 2011. – 320 с.

Білик Я. Політичний словник. Популярне пояснення понад 3000 малозрозумілих політичних слів, назв, імен та термінів. – Х.: Книгоспілка, 1925. – 277 с.

Борисенко І. І. та ін. Сучасний українсько-англійський юридичний словник: близько 30 000 термінів і стійких словосполучень. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 632 с.

В. М. Р. Б. Українська службова термінологія й зразки службових паперів. Вид. неофіціальне. – Київ, 1918. – 32 с.

Ванько Є. Кишеньковий російсько-український правничий словник. Для адвокатів, суддів, нотарів та урядовців. – К.: Типогр. газети «Послѣднія новости», 1918. – 32 с.

Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.

Свтимович В. Московсько-український словник для військових. Зредаговано ред. комісією при Головній Шкільній Управі В. М-ва. – К., 1918. – 125 с.

Жигадло І. Короткий московсько-український правничий словник. – Кременчук: Вид-во Полтавського Українського Правничого Товариства, 1918. – 36 с.

Жигадло І. Короткий московсько-український словник судівництва та діловодства. – Полтава: Вид-во Полтавського Українського Правничого Товариства, 1918. – 126 с.

Жигадло І. Російсько-український словничок реместв, професій та підприємств. – Х., 1925. – 24 с.

Звінський І. Начерк філософічної термінології. – Черкаси: Вид-во коопер. «Допомога школі» Черкаської повітової вчительської спілки, 1920. – 33 с.

Комаров Б., Волянський Р. Короткий українсько-російський словник бібліотечної термінології. – Одеса, 1926.

Короткий російсько-український словничок фінансових термінів для житку співробітниками Губфінвідділу. – К., 1924. – 161 с.

Короткий словник загальнонаукових та соціокомунікативних термінів / Уклад.: О. В. Трішук, П. О. Киричок, Н. М. Фіголь. – К.: НТУУ «КПІ», 2011. – 124 с.

Левицький К. Німецько-український правничий словар. – Відень: Накл. Видавн. Спілки у Відні, 1920. – VII+497 с.

Леонтович В., Єфимов О. Московсько-український правничий словничок. – К.: Друкар, 1919. – 141+3 с.

Лисько З. Музичний словник: Репринтне видання 1933 р. – К.: Музична Україна, 1994. – 168 с.

Ловецький Ф. Короткий московсько-український словник для юристів. – К.: Прогрес, 1918. – 29+3 с.

Малий словник історії України / Уклад.: В. Смолій, С. Кульчицький, О. Майборода та ін. – К.: Либідь, 1997. – 464 с.

Микульчик Р., Слободян П., Діденко Є., Рак Т. Словник-довідник термінології музейництва. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2012. – 128 с.

Новий українсько-англійський юридичний словник: близько 50 000 термінів / Упоряд.: В. І. Муравйов [та ін.]; за ред. Шевченко Л. І., Муравйова В. І. – К.: Арій, 2009. – 528 с.

Пошивайло О. Ілюстрований словник народної гончарської термінології Лівобережної України (Гетьманщина) / АН України, Інститут мистецтвознавства, фольклору і етнографії імені М. Т. Рильського. – Опішне: Українське народознавство, 1993. – 237 с.

Пуряєва Н. Словник церковно-обрядової термінології. – Львів: Свічато, 2001. – 160 с.

Релігієзнавчий словник / За ред. А. Колодного, Б. Лобовика. – К.: Четверта хвиля, 1996. – 392 с.

Російсько-український словник для військовиків: Майже 32000 слів і словосполук / Уклад.: А. А. Бурячок, М. Демський, Б. Якимович. – К.; Львів: Варта, 1995.

Російсько-український словник з фізичної культури і спорту / За ред. В. Г. Осінчука, І. К. Попеску. – Львів: Світ, 1993. – 308 с.

Свободін М., Кохановський М. Практичний правничий словник російсько-український. – К.: Селянська правда, 1925. – 72 с.

Словник історичних термінів і понять: довідкова видання / Авт.-упоряд. Ірина Мартинова. – Х.: Прапор, 2011. – 288 с.

Шашко В. М. Російсько-український словник бібліотечно-бібліографічних термінів: Близько 67000 термінів / Науково-технічна бібліотека «Львівської політехніки». – 2-е перероб. вид. – Львів: БаК, 1996. – 196 с.

Українсько-англійський юридичний словник: понад 65 тисяч термінів, слів і словосполучень / Уклад. Карабан В. І. – Вінниця: Нова книга, 2003 – 976 с.

Українсько-російсько-англійський тлумачний словник ділової людини: 15000 / Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу; Уклад.: П. Г. Зеленський, О. П. Зеленська. – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1998. – 546 с.

Шапар В. Б., Олефир В. О., Куфлієвський А. С. та ін. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів. – Харків: Прапор, 2009. – 672 с.

Шимків А. Англо-український тлумачний словник економічної лексики. – К.: Видавничий дім Києво-Могилянська академія, 2004. – 429 с.

Юридичний словник-довідник / За ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: Феміна, 1996. – 695 с.

Myronova H., Gazdošová O. Česko-ukrajinský právnický slovník / Чесько-український юридичний словник. – Brno: Masarykova univerzita, 2009. – 374 с.

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

Александровський Б. П. Шкільний медичний словник (за Галиним). – Полтава: Вид-во «Українхреста», 1924. – 41+1 с.

Англійсько-український геодезичний словник / Уклад. Заблоцький Ф. Д., Заблоцька О. Ф. – Львів: Видавництво Львівської Політехніки, 2010 – 360 с.,

Англійсько-український словник-довідник інженерії доквілля: Близько 15 000 термінів / Уклад. Т. Балабан. – Львів: Вид-во ДУ «Львівська політехніка», 2000. – 400 с.

Англійсько-українсько-англійський словник наукової мови (фізика та споріднені науки). У 2-х част. / Уклад.: О. Кочерга, Є. Мейнарович. – Вінниця: Нова книга, 2010.

Англо-українсько-російський словник з хімії: У 2-х кн. / Упоряд. М. Ю. Корнілов та ін. – К.: Либідь, 1994. – 324 с., 288 с.

Барна М. М. Ботаніка: Терміни. Поняття. Персоналії: Словник. – К.: Академія, 1997. – 272 с.

Вікул Є. Російсько-український словничок термінів фізики і хімії. – Гадяч, 1918. – 40 с.

Герасименко О. І. Судово-медичний російсько-український словник-довідник. – К.: Право, 1997. – 367 с.

Медичинський словничок. Матер'ял для української медичинської термінології. – Могилів на Поділлі: Рідна стріха, 1917. – 40 с.

Мельник М. Українська номенклатура висших рослин. – Львів: НТШ, 1922.

Мінералогічний словник (українсько-російсько-англійський) / АН УРСР. Інститут геохімії і фізики матеріалів, Уклад. Є. К. Лазаренко. – К.: Наукова думка, 1975. – 773 с.

Новий англо-український медичний словник / Відп. ред. Л. І. Шевченко, В. І. Шматко. – К.: Арії, 2006. – 798 с.

Новий англо-український, українсько-англійський медичний словник: близько 24 000 термінів / Упоряд.: Н. Р. Мокіна; за ред. Шевченко Л. І., Шматко В. І., Лося В. В. / Науковий переклад і редагування: Шевченко Л. І., Шматко В. І., Ніка О. І., Дем'янюк А. А. – К.: Арії, 2009. – 480 с.

Опейда Й., Швайка О. Глосарій термінів з хімії / Ін-т фізико-органічної хімії та вуглехімії ім. Л. М. Литвиненка НАН України, Донецький національний університет – Донецьк: Вебер, 2008. – 758 с.

Російсько-український геологічний словник / Уклад.: Вовченко Р., Матковський О., Бохорська Л., Полубічко О. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 704 с.

Російсько-український словник геологічних термінів: 29000 слів. / Упоряд. Савченко В. І. та ін. – Чернігів: Десна, 1993. – 424 с.

Російсько-український словник з хемії та хемічної технології: 17000 термінів / Уклад. М. Ганіткевич, А. Зелізний. – Львів: Львівська Політехніка, 1993. – 315 с.

Російсько-український словник наукової термінології: Біологія. Хімія. Медицина / НАН України. Комітет наукової термінології. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні / Вассер С. П., Дудка І. О., Єрмоленко В. І., Зерова М. Д., Єльченко А. Я. Ред. О. Д. Бельгард. – К.: Наук. думка, 1996. – 660 с.

Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос / НАН України. Комітет наукової термінології. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні / Гейченко В. В.,

Завірюхіна В. М., Зеленюк О. О., Коломієць В. Г., Кратко М. І. Ред. Митропольський Ю. О. – К.: Наук. думка, 1998. – 888 с.

Російсько-український словник наукової термінології: Суспільні науки / НАН України. Комітет наукової термінології. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні / Й. Ф. Андерш, С. А. Воробйова, М. В. Кравченко. Ред. Черторизька Т. К. – К.: Наук. думка, 1994. – 600 с.

Російсько-український тлумачний словник з молекулярної біології / Упоряд. М. Є Кучеренко та ін. – К.: Либідь, 1995. – 440 с.

Словник української біологічної термінології: Близько 80 000 термінів / Відп. ред.: акад. НАН України Д. М. Гродзинський, проф. Л. О. Симоненко. – К., 2012. – 760 с.

Українсько-латинський-англійський медичний тлумачний словник: Близько 33000 термінів: У 2 томах – Львів: Вид. спілка «Словник» Львівського державного медичного університету, 1995.

МАТЕМАТИКА. ІНФОРМАТИКА. ТЕХНІКА

Англійсько-український глосарій виробів Microsoft®: громадська редакція / За ред. Б. Рицара. Ред. кол. Р. Мисак, Р. Микульчик, І. Кульчицький та ін. – Львів: ЕКОінформ, 2006. – 208 с.

Англійсько-український словник з математики та кібернетики: біля 50 000 / Уклад. Є. Мейнарович, М. Кратко. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2010. – 568 с.

Бастун В. М., Григоренко Я. М., Російсько-українсько-англійський словник з механіки. – К.: Наукова думка, 2008. – 512 с.

Діденко О. Практичний російсько-український словник математичних термінів для учнів трудшкіл, профшкіл та студентів. – Запоріжжя, 1926. – 32 с.

Дубняк К. Короткий російсько-український словник термінів природознавства та географії. – Миргород, 1917. – 31 с.;

Дубровський В. Російсько-український технічний словник, з додатком сільськогосподарських термінів. – К.: Трест Київдрук, 1925. – 1+71 с.

Дубровський В. Російсько-український технічний словник. – К., 1926. – 104 с.

Комаров Б. Короткий російсько-український словник. Вип. 1. Фізика. – Одеса: Одес. Губвідділ народ освіти, 1919.

Коссак О. М. Англо-український словник з інформатики та обчислювальної техніки: Понад 15 000 термінів. – Львів: СП «Бак», 1995. – 304 с.

Матеріали до української технічної термінології. Вип. І. Рисункові прилади. Основні частини машин. – Прага: Основа, 1925. – 23 с.

Московсько-український словничок залізничних посад. Додаток № 3 до першого числа Термінологічного збірника Міністерства шляхів (без місця видання). – 1918. – 56 с.

Московсько-український термінологічний словник. Додаток № 1 до першого числа Термінологічного збірника Міністерства шляхів (без місця видання). – 1918. – 56 с.

Норми української науково-технічної мови. Тлумачний словник термінів з видавничої, поліграфічної та пакувальної справи. – К. – Львів: Ун-т «Україна», 2006. – 664 с.

П'ятимовний тлумачний словник з інформатики / Упоряд. Іваницький Р. В., Кияк Т. Р. – К.: ВІПОЛ, 1995. – 370 с.

Риндик С. Термінологічний словник міцності матеріалів // Риндик С. Міцність матеріалів. – Прага: Український Громадський Видавничий Фонд, 1924. – С. I-XXII.

Російсько-український загальнотехнічний словник: Близько 113000 слів / Уклад.: Л. І. Мацько та ін. – К.: Вища школа, 1994. – 173 с.

Російсько-український математичний словник: Близько 20000 термінів / Уклад.: В. Я. Карачун, О. А. Карачун, Г. Г. Гульчук. – К.: Вища школа, 1995.

Російсько-український сільськогосподарський словник / Уклад.: А. П. Білоштан та ін. – К.: Вид. АН УРСР, 1963. – 438 с.

Російсько-український словник з нарисної та прикладної геометрії, загального машинобудування, комп'ютерної графіки: 7000 слів / Упоряд.: В. В. Ванін, В. А. Герасимчук. – К.: Либідь, 1994. – 216 с.

Російсько-український словник з радіотехніки, радіоелектроніки та радіофізики / За ред. проф. В.С. Калашника та проф. М.Т. Черпака. – К.: Наук. думка, 2006.

Саврук М. П., Українсько-англійський науково-технічний словник. – К.: Наукова думка, 2008. – 912 с.

Словник російсько-український математичної термінології. – Запоріжжя: Вид. Запорізьк. відділу нар. освіти, 1921. – 32 с.

Словник фізичної лексики: Українсько-англійсько-німецько-російський / Уклад.: В. Козирський, В. Шендеровський. – К.: «Рада», 1996. – 932 с.

Українсько-московський термінологічний словник. Додаток № 2 до першого числа Термінологічного збірника Міністерства шляхів (без місця видання). – 1918. – 24 с.

Фізична термінологія (російсько-українська). Уложив педагогічний гурток слухачів Вінницького учительськ. ін-ту. – Вінниця, 1918. – 32 с.

Хведорів Н. М. Московсько-українська термінологія елементарної математики. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 37 с.

Чайковський М. Систематичний словник української математичної термінології з поазбучним українсько-російським словником. Ч. 1. Елементарна математика. – Берлін: Видавництво української молоді, 1924. – 116 с.

Щириця Ю. Термінологія і програма систематичного курсу арифметики. – Вінниця, 1917. – 31 с.

ПЕРЕКЛАДНІ

Англійська мова

Англо-український словник. – English-Ukrainian Dictionary. Близько 120000 слів: у 2-х томах / Уклад. М. І. Балла. – К.: Освіта, 1996. – 1464 с.

Англо-український словник: більше 100 000 слів (350 000 варіантів перекладу) / За ред. проф. Гороть Є. І. – Вінниця: Нова Книга, 2006. – 1700 с.

Англо-український словник: Близько 65000 слів / Уклад. М. П. Подвезько, М. І. Балла; за редакцією Ю. О. Жлуктенка. – К.: Рад. школа, 1974. – 663 с.

Англо-український фразеологічний словник: близько 30 000 фразеологічних виразів / Уклад. К. Т. Баранцев. – К.: Знання, 2005. – 1056 с.

Українсько-англійський і англо-український словник / Упор. В. Нінювський. – К.: МП «Пам'ятки України», 1993. – 680 с.

Українсько-англійський словник: близько 200 000 слів / За ред. проф. Гороть Є. І. – Вінниця: Нова Книга, 2009. – 1040 с.

Українсько-англійський словник: Близько 60000 слів / Уклад. М. П. Подвезько. – К.: Рад. школа, 1952. – 1012 с.

Complete Ukrainian-English Dictionary / By J. N. Krett and C. H. Andrusyshen. – Saskatoon: University of Saskatchewan, 1955. – 1163 p.

Арабська мова

Сучасний українсько-арабський словник: близько 12500 слів / Київ. нац. університет ім. Т. Шевченка; упоряд.: А. Субх, Ю. Кочержинський; заг. ред.: Сівков І. В. та ін. – К.: Київський університет, 2009. – 436 с.

Білоруська мова

Півторак Г. П., Скопненко О. І. Білорусько-український словник / За ред. Г. П. Півторака. – К.: Довіра, 2006. – 723 с. – (Словники України).

Українсько-білоруські слоўнік / Уклад. В. П. Лемцюгова. – Мінск: Вышэйш. школа, 1980. – 687 с.

Болгарська мова

Болгарсько-український словник / Уклад. І. П. Стоянов, О. Р. Чмир. – К.: Наукова думка, 1988. – 778 с.

Грецька мова

Новогрецько-український словник / Уклад.: Клименко Н. Ф., Пономарів О. Д. та Чернухін Є. К. – К., 2005.

Українсько-новогрецький словник / Уклад.: Клименко Н. Ф., Пономарів О. Д., Савенко А. О. – К., 2008.

Есперанто

Вербицький К., Кузьма О. Українсько-есперантський словник. – Коломия, 1922. – 96 с.

Горбачук В. Т. Есперанто-російсько-українсько-англійський словник. – К., 1994.

Пащорко В., Ковтонюк Є. Есперантсько-український словник: В 2 тт. – К.: Видавець Карпенко В. М., 2010.

Іспанська мова

Буній О. Еспансько-український словник. – Буенос-Айрес – Рим, 1993.

Іспансько-український словник / Уклад. М. Жердинівська. – К.: Основи, 1996. – 226 с.

Іспансько-український, українсько-іспанський словник + граматика: 70000 слів / Автор-уклад. О. Мазура. – Донецьк: «Глорія Трейд». 2009. – 576 с.

Словник українсько-іспанський, іспансько-український / Уклад.: В. Ф. Сахно, С. А. Коваль; Заг. ред. В. Т. Бусла. – К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 1997. – 534 с. (40000 слів).

Українсько-іспанський словник / Уклад. М. Жердинівська. – К.: Основи, 1993. – 239 с.

Італійська мова

Італійсько-український/українсько-італійський словник: 50 000 слів / Упоряд.: О. В. Дмитрієв, Г. В. Степенко. – К.; Ірпінь: «Перун», 2003. – 576 с.

Словник італійсько-російсько-український, українсько-російсько-італійський / Уклад.: К. Золенкова, О. Золенкова, Д. Рудзанте. – Тернопіль: Богдан, 2008. – 368 с.

Українсько-італійський словник / Уклад. проф. Є. Онацький. – Рим: Вид-во Українського католицького університету ім. Папи Климента, 1977. – 1741 с.

Їдиш

Короткий їдиш-український словник / Уклад. Й. В. Торчинський. – К.: Головна спеціалізована редакція літератури мовами національних меншин України, 1996. – 207 с.

Китайська мова

Колодко С. А. Китайсько-український словник / Кафедра тюркології Інституту філології Київського національного університету. – К.: Вид-во «Консультант», 2004. – 1176 с.

Шуп Чен. Українсько-китайський словник / Інститут лексикографії Хейлунцзянського університету. – Пекін: Вид-во «Шан'у Іньшугуань», 1990. – 584 с.

Корейська мова

Українсько-корейський тематичний словник / Уклад.: Кім Сук Вон, А. Г. Рижков, Ю. Міксон. – К.: Вид. дім Дмитра Бураго, 2010. – 448 с.

Латинська мова

«Лексіконъ латинский» Є. Славинецького. «Лексикон словено-латинський» Є. Славинецького та А. Корецького. Сатановського / Підгот. до вид. В. В. Німчук. – К.: 1973. – 540 с.

Литвинов В. Латинсько-український словник: 10 тисяч найуживаніших латинських слів. – К.: Українські пропілеї, 1998. – 710 с.

Петрова Г. Латинсько-український словотвірний словник / 20 000 слів. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 880 с.

Скорина Л. П., Скорина О. А. Латинсько-український, українсько-латинський словник. – К.: Обереги, 2004. – 448 с. – (Сер. «Abecedarium»).

Трофимук М., Трофимук О. Латинсько-український словник. – Львів: Вид-во ЛБА, 2001. – VIII + 694 с.

Чуракова Л. П. Українсько-латинський та латинсько-український словник. – К.: Видавець Вадим Карпенко, 2005. – 118 с.

Молдавська мова

Сравнительный русско-молдавско-украинский словарь: Около 8000 слов / Сост. Г. Я. Жерновец, И. В. Попеску и др., под общей ред. С. В. Семчинского. – К.; Черновцы: Рад. школа, 1988. – 280 с.

Німецька мова

Великий німецько-український словник: Близько 170000 слів / Уклад. В. Мюллер. – К.: Вид. дім «Чумацький шлях», 2005. – 788 с.

Великий сучасний німецько-український українсько-німецький словник / Уклад. О. В. Чоботар, В. Д. Каліушенко, В. В. Оліфіренко. – Донецьк: БАО, 2009. – 944 с.

Кміцикевич В. і Спілка В. Німецько-український словар. – Чернівці, 1912. – 672 с.

Малоруско-німецький словарь: У 2 т. / Уложили: Євгеній Желеховский та Софрон Недільский. – Львів, 1886. – VIII + 1118 + 10 с.

Німецько-український словник: Близько 50000 слів / Уклад. В. М. Лещинська, О. Г. Мазний, К. М. Сільвестрова. – К.: Рад. школа, 1959. – 1053 с.

Новий німецько-український, українсько-німецький словник: 45000 слів / Уклад. О. П. Пророченко. – К.: Вид. «Аконіт», 1997. – 683 с.

Українсько-німецький словник: 100,000 слів / Уклад. Я. Рудницький, З. Кузеля. – Ляйпціг, 1943. – 1494 с.

Польська мова

Польсько-український словник: близько 120 000 слів та словосполучень / Уклад. У. В. Житар, С. А. Пікуль, Є. Ф. Попов, Д. В. Слободян. – К.: Чумацький Шлях, 2010. – 672 с.

Польсько-український словник: У 2-х томах (трьох частинах) / Редколегія: А. І. Генсьорський, Л. Л. Гумецька (головний редактор), І. М. Керницький та ін. – К.: Вид. АН УРСР, 1958-1960. (понад 100 тис. реєстрових слів).

Польсько-український та українсько-польський словник: близько 50 000 слів та словосполучень. – К.: Чумацький Шлях, 2006. – 538 с.

«Приручний словарь славенопольскій...» Й. Левицького. – Львів, 1830.

Словник польсько-церковнослов'янсько-український Теодора Витвицького («Приречный словарь полско-словенскій и народнорускій, содержащъ въ себѣ вся реченія польская, словенская и народно руская»). – Варшава, 1997.

Українсько-польський і польсько-український словник / Уклад.: Є. Грицак, К. Киселівський: Ч. 1: Українсько-польський словник. – Варшава: Międzycmozge, 1990. – 542 с. (передрук видання 1931 р.); Ч. 2: Польсько-український словник. – Львів: НТШ, 1931. – 560 с.

Юрковський М., Назарук В. Українсько-польський, польсько-український словник. – Київ, «Школа». – 2003. – 932 с.

Słownik ukraińsko-polski. / Stefan Hrabec, Przemysław Zwoliński, Instytut Polsko-Radziecki. Państwowe Wydawn. Naukowe, 1957. – 832 с.

Португальська мова

Португальсько-український словник / Упоряд. М. Шекета. – К.: Віпол, 1999.

Португальсько-український. Українсько-португальський словник: 50 000 слів / Упоряд. О. В. Дмитрієв. – К., Ірпінь: Перун, 2002. – 624 с.

Російська мова

Бріцин В. М. Російсько-український словник-довідник: Близько 102 тис. слів і сполучень. 2-е від. / Упоряд.: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк; За ред. В. М. Бріцина. – К.: Довіра, 2008. – 942 с. (Словники України).

Бузинний О., Щепотьєв В. Короткий російсько-український словник // Практичний підручник діловодства. – Вид-во «Книгоспілка», 1924. – С. 43-83.

Грінченко Б. Д. Словарь української мови: В 4-х тт. – К., 1907-09.

Дубровський В. Словник московсько-український. – К.: Рідна мова, 1918. – 542 с.

Дубровський В. Словник українсько-московський. – К.: Рідна мова, 1918. – 361 с. (6 перевидань)

Єрмоленко С. Я., Єрмоленко В. І. та ін. Новий російсько-український словник-довідник: Близько 100 000 слів, 2 вид., доповнене. – К.: Довіра, 1999. – 878 с.

Ізюмов О. Російсько-український словник. – К.: Книгоспілка, 1926. – 656 с.

Ізюмов О. Українсько-російський словник: За новим правописом. – Харків; К.: ДВУ, 1930. – 980 с.

Караванський С. Російсько-український словник складної лексики. – К.: Академія, 1998. – 709 с.

Лебідь Д. Українська мова. Російсько-український словник та зразки паперів українською мовою. – Чернігів, 1918. – 256 с.

Новітній українсько-російський словник: 150 000 слів / Уклад. Л. П. Коврига. – Харків: Белкар-книга, 2006. – 1280 с.

Практичний українсько-російський словник / Уклад. Л. Самченко. – К.: ДВУ, 1923. – 270 с. (5 перевидань).

Російсько-український словник (160 тис. слів) / За ред. В. В. Жайворонка. – К.: Абрис, 2003. – 1424 с.

Російсько-український словник / За ред. М. Я. Калиновича. – 1948. – 800 с. (бл. 80 тис. слів)

Російсько-український словник: В 3-х томах / АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Гол. ред. І. К. Білодід. – К.: Наукова думка, 1968.

Російсько-український словник: В 4-х томах (1924-1933) / Гол. редактор академік А. Кримський. – К.: Червоний шлях; Х.: ДВУ 1924-1933.

Словарь російсько-український: У 4-х томах / Зібрали і впорядкували М. Уманець, А. Спілка. – Львів: Типографія товариства імені Шевченка, 1893-1898.

Сагаровський А., Івашенко О. Современный русско-украинский словарь = Сучасний російсько-український словник. – Х.: Сінтекс, 2006. – 1040 с.

Українсько-російський словник: В 6-и томах / АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Гол. ред. І. М. Кириченко. – К.: Вид. АН УРСР, 1953-1963.

Яворницький Д. І. Словник української мови. – Катеринослав: Слово, 1920. – 411 с.

Румунська мова

Румунсько-український словник / Уклад. С. Драгаса. – Бухарест, 1963.

Українсько-румунський словник: 60000 слів / Уклад. Л. Ботлунг. – Чернівці, 2007.

Словацька мова

Українсько-словацький словник / Уклад. І. Попель. – Братіслава: Словацьке педагогічне видавництво, 1960.

Словацько-український словник / Уклад. П. Бунганич. – Братіслава: Словацьке педагогічне видавництво, 1985. – 674 с.

Сербська мова, хорватська мова

Менац А., Коваль А. П. Українсько-хорватський або сербський словник. – Загреб: Вид-во Загребського університету, 1979. – 687 с.

Старослов'янська мова

Старослов'янсько-український словник // Станівський М. Ф. Старослов'янська мова. – Львів: Видавництво Львівського університету, 1964. – С. 430-460.

Турецька мова

Українсько-турецький тематичний словник / Уклад. О. П. Локота, В. М. Карпенко. – К.: Видавець Вадим Карпенко, 2008. – 2008 с.

Українсько-турецький, турецько-український словник / Ukraynasa-Türkçe, Türkçe-Ukraynasa Sözlük, 2-е вид., виправ. і доповн. / Уклад. О. Дерменджі; ред. М. Прихода. – İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları, 2007. – 832 с.

Угорська мова

Угорсько-український словник / За ред. О. М. Рота та ін. – Будапешт, Ужгород: Видавництво Угорської АН, Закарпатське обласне видавництво, 1961. – 912 с.

Угорсько-український словник І-Т (А – Лу) 39000сл. / За ред. І. Удварі. – Ніредьгаза, 2005. – 915с.

Українсько-угорський словник / Уклад Катона Лорант. – Будапешт, Ужгород: Видавництво Угорської АН; Закарпатське обласне видавництво, 1963. – 463 с.

Фінська мова

Зуб Ю. Фінсько-український словник. – Гельсінкі: Гельсінський університет, 2012.

Фінсько-українсько-англійський словник / Упоряд. О. Лесик. – Львів, 2006.

Французька мова

Великий французько-український словник «Larousse»: Близько 420000 одиниць перекладу, слів та словосполучень / Уклад. Бусел В. – К.; Ірпінь: Перун, 2011. – 1504 с.

Новий французько-український та українсько-французький словник / Уклад. Л. М. Авраменко – Х.: Світовид, 2002. – 894 с.

Українсько-французький словник: Близько 20000 слів / Уклад. К. М. Андрашко, за ред. К. М. Тищенка. – К.: Рад. школа, 1986. – 391 с.

Українсько-французький словник: Близько 50000 слів / Уклад.: О. О. Андрієвська, Л. А. Яворська. – К.: Рад. школа, 1963. – 836 с.

Французько-український словник: Близько 22000 слів / Уклад.: Б. І. Бурбело, Г. Ф. Венгренивська, К. М. Миханич та ін.; За ред. Б. І. Бурбело – К.: Рад. школа, 1982. – 415 с. (друге видання : 1989 р.)

Французько-український словник: Близько 50000 слів / Уклад.: О. О. Андрієвська, Л. А. Яворська. – К.: Рад. школа, 1955. – 792 с.

Французько-український фразеологічний словник: Близько 6000 фразеологічних одиниць / Уклад.: Г. Ф. Венгренівська, М. А. Венгренивська. – К.: Рад. школа, 1987. – 236 с.

Чеська мова

Українсько-чеський словник / АН Чеської республіки. Слов. Інститут, Інститут АН України; НТШ в США; Упоряд. А. Куримський, Р. Шишкова, Н. Савицький. – Прага: Академія, 1994-1996.

Чесько-український словник / Упоряд. І. Новак. – К.: Чумацький шлях, 2008. – 586 с.

Чесько-український словник: У 2 тт. / Уклад. Й. Ф. Андерш та ін. – К.: Наукова думка, 1988.

Шведська мова

Бондаренко І., Хіно Т. Українсько-японський словник / За ред. В. О. Карпенка. – К.: Альтернативи, 1997. – 240 с.

Бондаренко І., Хіно Т. Японсько-український, українсько-японський словник: Навчальний словник японських ієрогліфів. – К.: Альтернативи, 1998. – 592 с.

Діброва А., Одинець В., Українсько-ніппонський словник / За ред. Ясуда Сабуро. – Харбін, 1944. – 267 с. (наклад 1000 прим.)

Михайлик Г., Карпенко В., Українсько-японський тематичний словник. – К.: Видавництво Вадима Карпенка, 2007. – 268 с.

Намакштанська І. Є. та ін. Шведсько-український словник = Svensk-ukrainsk ordbok / Донбас. нац. акад. буд-ва і архіт., Донбас. т-во укр.-швед. дружби ім. Рауля Валленберга, Рос. ун-т дружби народів. – Вид. 2-ге, випр. і допов. – Донецьк: Вебер, Донецька філ., 2007. – 174 с.

II. ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. Горецький П. Й. Історія української лексикографії. – К.: Вид-во АН УРСР, 1963. – 243 с.
2. Демська О. М. Вступ до лексикографії: Навч. посіб. – К.: Києво-Могилянська академія, 2010. – 266 с.
3. Кривицька О. Українська лексикографія: Теорія і практика. – Львів, 2005. – 174 с.
4. Кульчицька Т. Українська лексикографія XIII-XX століття: Бібліографічний покажчик. – Львів: Львівська наукова бібліотека імені В. Стефаника, 1999. – 359 с.
5. Москаленко А. А. Нарис історії української лексикографії. – К.: Радянська школа, 1961. – 162 с.
6. Німчук В. В. Староукраїнська лексикографія в її зв'язках з російською та білоруською / АН УРСР. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. – К.: Наук. думка, 1980. – 304 с.
7. Паламарчук Л. Українська радянська лексикографія (питання історії, теорії та практики). – К.: Наук, думка, 1978. – 203 с.

ДОДАТКОВА

1. Бондар О. І. Українське діалектне словникарство початку ХХІ ст. // Вісник Одеського національного університету. – Серія філологія. – Т. 17. – Вип. 4. – 2012. – С. 5-17.
2. Боярова Л. Г. Проблема розмежування полісемії та омонімії термінів у лексикографічній практиці // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна: Сер. «Філологія». – 2005. – № 666. – Вип. 45. – С. 18–20.
3. Боярова Л. Г. Словникова кодифікація і термінологічна норма (90-і рр. ХХ ст. – поч. ХХІ ст.) // Українське мовознавство: Міжвідом. наук. зб. – К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2008. – Вип. 38. – С. 25-29.
4. Боярова Л. Г. Термінологічна лексика в загальномовному тлумачному словнику // Лексикографічний бюлетень. – К., 2008. – Вип. 17. – С. 13-24.
5. Бук С. Частотний словник офіційно-ділового стилю: принципи укладання та статистичні характеристики лексики // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць / За ред. А. П. Загнітка. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – Вип. 14. – С. 184-188.
6. Войнов В., Лук'яненко С., Носов К. Можливі комп'ютерні еквіваленти традиційних (паперових) тлумачних словників // Вісник

- Національного університету «Львівська політехніка». – № 453. – 2002. – С. 101-105.
7. Вокальчук Г. Етапи становлення і розвитку українського авторського словникарства Особливості лексикографічної фіксації новотворів // Проблеми й перспективи авторської лексикографії. «Регіональний» словник поетичних неолексем (Рівненщина). – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2008. – С. 5-57.
 8. Галас Б. Василь Ковальський і його німецько-український словник // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Зб. наук. праць. – Ужгород, 2002. – Вип. 6: Збірник пам'яті Кирила Галаса. – С. 170-180.
 9. Галас Б. До портрета А. Петрушевича як лексикографа і громадського діяча // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Зб. наук. праць. – Ужгород: Говерла, 2010. – Вип. 14. – С. 34-39.
 10. Галас Б. Лексикографічна спадщина О. Павловського і формування нової української літературної мови // Науковий вісник Ужгородського університету. – Ужгород: Ліра, 2003. – С. 11-16.
 11. Галас Б. Лексикографічні матеріали В. А. Долинського з 1853 року // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Зб. наук. праць. – Ужгород: Говерла, 2009. – Вип. 13. – С. 38-41.
 12. Галас Б. Риси упорядницького і редакторського стилю Б. Грінченка як лексикографа // Українська мова. – 2008. – № 1. – С. 80-86.
 13. Галас Б. Ф. С. Шимкевич як лексикограф і українське словникарство кінця XVIII – початку XX ст. – Ужгород: [б. в.], 1995. – 300 с.
 14. Галас Б. К. Рукописні українсько-російські словники першої пол. XIX ст. // Мовознавство. – 1978. – № 5.
 15. Гориславець К. С. Словники іншомовних слів у контексті української лексикографії кінця XIX – початку XX століття // Наукові записки. – Т. 60. – Філологічні науки / Національний університет «Києво-Могилянська академія». – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2006. – С. 14-21.
 16. Дарчук Н. Параметризована база даних сучасної української мови на основі частотних словників // Проблеми квантитативної лінгвістики. – Чернівці: Рута, 2005. – С. 100-110.
 17. Дарчук Н. П., Грязнухіна Т. О. Частотний словник сучасної української публіцистики // Мовознавство. – 1996. – № 5. – С. 15-19.
 18. Дем'янюк М. Анонімний «Лексикон латинославенській» – пам'ятка староукраїнської писемності XVIII ст. // Проблеми української термінології: Зб. наук. праць. – Львів: Вид-во Нац. університету «Львівська політехніка», 2006. – С. 50–53.
 19. Дем'янюк М. Внесок українських мовознавців у розвиток російської лексикографії в XVIII ст. // Лексикографічний бюлетень. – Вип. 15. – 2007. – С. 4-9.

20. Дем'янюк М. Українська лексична спадщина в латинсько-слов'янському словнику І. Максимовича // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Зб. наук. праць. – Вип. 18. – К.: ХІК, Часи козацькі, 2009. – С. 367-372.
21. Дем'янюк М. Українське словникарство в Росії в XVIII ст. // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Зб. наук. праць. – Вип. 17. – К.: ХІК, Часи козацькі, 2008. – С. 309–311.
22. Дубічинський В. В. Лексикографія: навч.-метод. посіб. для студ. ден. та заоч. навчання зі спец. «Перекладач» і «Приклад. лінгвістика». – Х.: НТУ «ХПІ», 2012. – 68 с.
23. Дубічинський В. В. Українська лексикографія: історія, сучасність та комп'ютерні технології: Навч. посібник / Національний технічний ун-т Харківський політехнічний ін-т. – Х.: НТУ ХПІ, 2004. – 164 с.
24. Івашенко О. О., Сагаровський А. А. Методологія і методика укладання ідіодіалектного словника // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Сер.: Філологія. – 2009. – № 843. – Вип. 55. – С. 114-119.
25. Максимчук В. В. Особливості лексикографічного представлення авторських лексичних новотворів у сучасних неологічних словниках // Наукові записки. Серія філологічна. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2010. – Вип. 17. – С. 256-264.
26. Мовчун Л. До питання про вироблення засад української римографії // Українське мовознавство. – 2008. – Вип. 38. – С. 139–142.
27. Москаленко А. А. Українські, російські та білоруські діалектологічні словники // XII Республіканська діалектологічна нарада: Тези доповідей. – К.: Наукова думка, 1965. – С. 151-153.
28. Перебийніс В. С., Муравицька М. П., Дарчук Н. П. Частотні словники та їх використання. – К.: Наукова думка, 1985. – 2004 с.
29. Полюга Л. Українські історичні словники в контексті слов'янської лексикографії // Проблеми слов'янознавства. – Вип. 51. – 2000. – С. 195-198.
30. Рабулець О. Г., Сухарина Н. М., Широков В. А., Якименко К. М. Дієслово в лексикографічній системі: Монографія; НАН України; Укр. мов.-інформ. фонд. – К.: Довіра, 2004. – 259 с.
31. Русанівський В. М., Клименко Н. Ф. Від універсальної бази лінгвістичних знань до комп'ютерного укладання словників // Мовознавство. – 1995. – № 4-5. – С. 3-10.
32. Русанівський В. М., Широков В. А. Інформаційно-лінгвістичні основи сучасної тлумачної лексикографії // Мовознавство. – 2002. – № 6. – С. 7-48.
33. Сабодаш І. Зведений тематичний словник як вид лексикографічної праці // Волинь – Житомирщина: Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – Вип. 10. – 2003. – С. 195-205.

34. Сабодаш І. Українська діалектна лексикографія післявоєнного періоду // *Język ukraiński: współczesność – historia* / Red. F. Czyżewski, P. Hrycenko. Lublin, 2003. – S. 93-106.
35. Симоненко Л. Тлумачно-перекладна лексикографія // Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті. – К., 2011. – С. 308–314.
36. Сологуб Н. Словники мови письменників // *Лінгвістика: об'єкт-стиль, мета-оцінка. Збірник наукових праць, присвячених 70-річчю від дня народження проф. С. Я. Єрмоленко* / Відп. ред. акад. НАН України В. Г. Скляренко. – К., 2007. – С. 133-138.
37. Тименко Л. Лексикографічні праці в Інтернеті (описово-аналітичний огляд) // *Лексикографічний бюлетень*. – 2007. – Вип. 15.– С. 58–62.
38. Туровська Л. Сучасний етап розвитку української термінографії // *Система і структура східнослов'янських мов: Міжкафедральний зб. наук. праць*. – К., 2006. – С. 168-173.
39. Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія: теорія, практика, перспективи. – К., 2012. – 456 с.
40. Хобзей Н. Діалектна лексикографія сьогодні // *Укр. мовознавство*. – 2008. – Вип. 38. – С. 254-256.
41. Хобзей Н. Сучасне українське діалектне словництво // *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. – Вип. 15. – 2006. – С. 819-826.
42. Цимбалюк-Скопненко Т. Українська авторська лексикографія: здобутки та перспективи // *Українська мова*. – 2010. – № 9. – С. 3-14.
43. Широков А. В., Манако В. В. Організація ресурсів національної словникової бази // *Мовознавство*. – 2001. – № 5. – С. 3-13.
44. Широков А. В., Манако В. В., Синиця К. М., Манако А. Ф. Ключові поняття архітектури цифрових словників // *Управляющие системы и машины*. – 2000. – № 3. – С. 88-95.
45. Широков В. А, Шевченко І. В. Принципи побудови інформаційної теорії лексикографічних систем // *Пробл. программир.: Сб. науч. тр.* – 1998. – № 3. – С. 73-83.
46. Широков В. А. Всеукраїнський лінгвістичний діалог у контексті теорії лексикографічних систем // *Мовознавство*. – 2003. – № 6. – С. 3-7.
47. Широков В. А. Гуманітарна традиція і технологічний статус мови // *Мовознавство*. – 2001. – № 3. – С. 128-132.
48. Широков В. А. Елементи лексикографії: Монографія; Укр. мов.-інформ. фонд НАН України. – К.: Довіра, 2005. – 304 с.
49. Широков В. А. Інформаційна теорія та системотехнічні засади комп'ютерної лексикографії: Автореф. дис. ... д-ра техн. наук: 05.13.06; НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 1999. – 32 с.

50. Широков В. А. Феноменологія лексикографічних систем: Монографія; НАН України. Укр. мов.-інформ. фонд. – К.: Наук. думка, 2004. – 327 с.
51. Широков В. А., Рабулець О. Г. Вступні положення теорії лексикографічних систем // Проблемы программирования. – 2002. – № 3-4. – С. 18-32.
52. Широков В. А., Рабулець О. Г., Шевченко І. В., Костишин О. М., Якименко М. К. Технологічні основи сучасної тлумачної лексикографії // Мовознавство. – 2002. – № 6. – С. 49-86.

Навчальне видання

ІВАН ЦІХОЦЬКИЙ, ОКСАНА ЛЕВЧУК

Лексикографічний практикум

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для студентів I курсу філологічного факультету